

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Historia Westfaliæ

Schaten, Nicolaus

Nevhsii, 1690

Liber VII. Saxoniae & Westfaliæ Christianæ.

urn:nbn:de:gbv:3:1-367846

LIBER VII
SAXONIÆ

&

WESTFALIÆ CHRISTIANÆ.

Perfcriptissimus hætenus quæ bella gesserint Franco-
rum Reges cum Saxonum gente ; nunc à Pipino
Rege ad Carolum M. à patre ad filium, Saxoniam do-
mitorem, progredimur : simul quæ aurora Christia-
næ religionis hætenus suborta fuit, ea nunc pleno
Solis lumine infusa memorabitur. Quo in genere non extra metam
superioris narrationis imus : eadem regio intra Rhenum & Visur-
gim intraque Albis flumen proposita ; in qua primùm Sicambri,
Bruçteri, Angrivarij, Cherusci, Catti, Marci, Chamavi, aliæque gentes
depugnârunt cum Romanis. Hæ deinde, postquam in unum Fran-
cicum nomen tanquam in commune libertatis signum belliq; hor-
tamentum convenerunt, hanc eandem regionem, quæ veteris &
TransRhenanæ Germaniæ pars erat, veterem Franciam scriptoribus
compellendam reliquerunt ; donec superato Rheni limite, debellatâ
que citeriori Germaniâ & Belgicâ utraq;, novam adèò Franciam in
visceribus Galliæ conderent. Successere in Francorum locum Saxo-
nes, abolitoque veteri Franciæ nomine, Saxoniam dixere ; seu quòd
in deserta à Francis loca, subactaque à se magnam partem immigrâ-
rint : seu quòd in unam belli societatem, ut certiùs reputo, cum Saxo-
nibus Transalbanis harum regionum populi adversus Francos coa-
luerint ; ne aut libertatis pristinæ facerent jacturam, aut Christianam
religionem, quam Franci jam à Clodovæo Rege susceperant, coge-
rentur admittere, si in Francorum potestatem, Regnive Francici jura
transfrent. Gens enim à primordijs suis tam libertatis quàm avitæ
superstitionis retinentissima extremis semper viribus obnixa est, ne
in ullius unquam servitutem veniret, ideo invicta hætenus stetit ;
nisi quòd à Francis subinde ad tributis pensitationem adacta fuerit.
Neque ultra Francorum Regibus in illa Regni sui amplitudine & do-
minatu

T t

minatu

minatu adversus Saxones imperium proferre licuit; donec tandem Carolus fractos victosq; imperio Francico & Christianæ religioni submitteret: Ut jam valeat illud Claudiani præ Stilicone in Carolo:

*Ullane posteritas credet? Germania quondam
Illa ferox populis, quæ vix instantibus olim,
Principibus tota poterat cum mole teneri,
Jam sese victam Caroli prosternit ad arma.*

Nimirum hoc unus ille Regum clarissimus demum confecit bellum, in quo tot Romanorum Imperatores & Francorum Reges ab Augusto Cæsare supra septingentos annos frustra defudarunt, antequam vel hanc unam regionem in provinciæ formam redigerent; quod Carolus se fecisse gloriatur in diplomate Episcoporum, ut vel inde cognomentum Magni meruisse videri possit. Tum verò Saxonia primum in Westfaliam & Ostfaliam divisa, ut post referam, & qui Saxones antè, post Westfali & Ostfali appellari cœperunt.

*Eginar. in
vita Caroli.
Bellum
Saxonicū
ceteris
Caroli
bellis pro-
lixius &
atrocius.*

Sed nec Carolo levis & incruentus hic labor fuit; Bello enim hoc Saxonico, quod per triginta tres annos majori Saxonum quàm Francorum damno gessit, Eginardi iudicio, nullum aut prolixius aut atrocius, Francorumque populo laboriosius susceptum est: Saxones quippe sicut omnes fere Germaniam incolentes Nationes, et natura feroces, et cultui demonum dediti, Christianam Religionem aspernabantur, neque divina neque humana jura vel polluere vel transgredi inhonestum arbitrabantur. Poterat quidem id bellum, ut idem auctor monuit, citius confici, si aut gentis perfidia, aut indomita hæcenus ferocia id pati voluisset; incredibile enim quoties superati ac supplices Regi se submitserint, imperata se facturos polliciti sint, obsides, qui imperabantur, dederint, et legatos, qui mittebantur susceperint: Scœpius per Sacramentum Baptismi in Christi fidem recepti, iterumq; ad cultum Idolorum relapsi, scœpius ita domiti, ut jurati sponderint, omnes se ad Christi sacra transituros. Post, ubi reducto per Rhenum exercitu, nova se rebellionis capita spe pristinae libertatis ostentârunt, illico conjurati omnes ad arma resilierunt. Obtruncati uno die carnificis manu ad Alleram fluvium quatuor rebellium millia, & quingenti: transportata ab utraque Albis ripa supra decem captivorum millia, disperfique per Germaniam & Gallias cum uxoribus & liberis: introducti Episcopi & sacerdotes, qui verâ in Deum religione imbuerent, mitigarentque feroces animos Christi doctrinâ, provocatos præmijs, honoribus, spe majoris etiam libertatis quàm sibi polliceri possent: nullum genus clementiæ & severitatis intermissum: tentata omnia, humana & divina: cæsi singulis prope annis: vastata ferro flammâque provincia, truncataque omnibus prope membris suis; nec tamen destitit reparatis viribus, tam suis quàm alienis, pugnare, modò Danos, modò Sclavos aliasque vicinas

vicinas gentes implorando, quarum auxiliaribus copijs adjuta redijt mox ad rebellionis ingenium. Interim quanta gentis erat pertinacia, inquit Eginardus, *tanta Regis erat magnanimitas, tam perpetua in adversis et prosperis constantia mentis, qui nihil eorum, quæ tam præfractè perpetrabant Saxones, impune unquam ferre passus est, quin aut per se ducto exercitu, aut per Comites suos nullo perfidiam ulcisceretur.* Tandem Widekindus cœlesti luce perfusus arma posuit, Christi que legem amplexus Saxones suo exemplo, magnoq; rei momento, ad Carolum & Christi religionem pertraxit; ut Saxonia divina magis ope, quàm humanis armis victa Christo se submiserit, ac Christi legem abjecto dæmonum cultu per submissos Apostolicos viros & Christianos sacerdotes susceperit, tanto exinde ferventior, quanto superstitionis antè tenacior fuerat.

Quo in opere res alia divinæ providentiæ plena mihi prætermittenda non est; nam quemadmodum Saxones ex his ipsis regionibus orti transvectique classe bellica per mare, Regnum olim Britannia occupavere, acerbissimi primùm Christianorum hostes; Post, ubi Christianam religionem inter Britannos didicere, ipsis exinde Britannis cultu religionis multò ferventiores conspecti sunt, ad stuporem omnium, qui tam barbarum ferocemque populum tam repente in alios quasi homines è cœlo lapsos commutatum viderunt; uti hæc à Beda fido ejus rei scriptore sunt consignata. Ex hac deinde transmarina Saxonum gente Willebrordus, Suibertus, Bonifacius, alijque innumeri Apostolici viri & sacerdotes, uti supra docuimus, transvecti per mare primam Evangelij doctrinam in has Frisæ & Saxonie regiones per nativæ linguæ commercia intulere, in quibus majores illorum vitæ lumen hauserant. Ad hunc quoque modum Franci, quos à primâ sui origine, primâque Francorum societate belli, hæc ipsa inter Rhenum & Visurgim regio produxit, postquam exuta gentis barbarie Christi religionem in Gallijs amplexi sunt, nulla ex Germanis gens fuit, quæ in proferenda Christi religione, in defensione Romanæ Ecclesiæ, in honorandis extollendisque Episcopis & sacerdotibus, in dotandis collegijs ac cœnobijs, atque omni cultu pietatis cum Francis exæquari possit. Hi demum reflexis per Rhenum armis religionem unâ cum imperio Francico in natale majorum suorum solum invexere; pari quidem quo transmarini Saxones usi ad hoc commercio linguæ, sed consilio ac beneficio longè salubriore, ijs, à quibus majores vitalem spiritum acceperant, verum Dei cultum, ex quo vera mortalium constat vita, postliminio reddiderunt. Id cum tot Regum Francorum bellis sæpe pertentatum sit, tum demum à Carolo M. perfectum est; quem ob id etiam prisca scriptores nostri armatum Saxonie Apostolum dixere. Neque queri fas est Westfalibus de servitute colonis suis imposita, quod Carolo multi attribuunt,

buunt, cum à fœdâ illos dæmonum servitute in libertatem Christiani nominis asseruerit. Sed priusquam hæc omnia suo ordine proficquamur in Carolo, operæ pretium erit ipsam Saxoniam qualis tum reperta divisaq; fuerit, & quæ Westfalici nominis origo, & qui Westfalix limites sint, paucis exponere.

Saxonix
divisio in
tres populos.

Lex Sax.
tit. 7. de dote.

Lex Sax.
tit. 7. tit. 8.
tit. 18.

Saxonia omnis, quæ eâ potissimum tempestate inter Rhenum, Visurgim & Albim claudebatur, in tres populos divisa fuit, Westfalos, Angarios, & Ostfalos. Hanc gentis partitionem, & hoc Westfalorum & Ostfalorum nomen nobis primùm tradiderunt annales Francorum, dum Caroli tempora & bella describunt: tum Caroli M. leges, quas Capitularia vocant, anno Christi DCCXCVII, Aquisgrani in conventu Episcoporum, Abbatum & Regni procerum præscriptæ, quas Ferdinandus Princeps Paderbornensis e Vaticana bibliothecâ produxit in lucem. In harum exordio memorantur convenisse Aquisgrani congregati Saxones ex diversis pagis tam de Westfalahis & Angarijs, quàm de Oestfalahis. Adhunc modum antiqua Saxonum lex Ostfalaos, Angrarios & Westfalaos memorat. Atque has leges sæpe latas aut renovatas, postquam jam Christiani esse cœperant, satis ex eo liquet, quòd festi Paschatis dies, Pentecostes, Natalis Domini, sanctæ Mariæ virginis, S. Joannis Baptistæ, Petri Apostoli, ac D. Martini jam inter eos colerentur, Ecclesiæque Christianorum referantur; ut vel inde Westfalix & Ostfalix nomen non multum supra Caroli ætatem proferri possit. Ad hæc Widekindus Corbeiensis, alijque pariter in hosce tres populos Saxoniam dividunt. Sed Widekindo vetustior Anonymus poëta, quem alij Corbeensem, alij Paderbornensem censent. Scripsit is Arnulpho Cæsare res à Carolo M. gestas, impolitis quidem scabrisque, sed candidis versibus, quas hac in re non pigebit ob antiquitatis memoriam audire:

*Hos generalis habet populos divisio nomen,
Insignita quibus Saxonia floruit olim.*

Nomine nunc remanet, virtus antiqua recessit.

Denique Westfalos vocitant in parte manentes

Occidua, quorum non longè terminus ante

A Rheno distat: Regionem Solis ad ortum

Inhabitant Osterlingi, quos nomine quidam

Ostfalos alio vocitant, confinia quorum

Infestant conjuncta suis gens perfida Sclavi.

Inter prædictos mediâ regione morantur

Angarij populus Saxonum tertius: Horum

Patria Francorum terris sociatur ab Austro,

Oceanoque eadem conjungitur ex Aquilone.

Versus hi utcunq; impoliti, non tamen alius facilè nobis explicatus singulorum populorum limites descripsit; Angariorum cumpri-

mis,

mis, quos uti medios collocat inter Westfalos & Ostfalos, ita à meri-
die Hassis conjungit, quòd Caroli ætate Hassia & Thuringia Franco-
rum imperio comprehenderentur; Ab Aquilone verò ad Oceanum
protendit, quòd toto illo Visurgis tractu per Comitatum Hoja-
num, Diepholdianum & Oldenburgicum ad mare usque se diffude-
rint. Ac mihi quidem Angariorum sedem reputanti, totus ille mon-
tium Teutonicorum tractus, quantus est, Angariorum fuisse vide-
tur; id verò, quòd utrimq; in planitiem extenditur, ad Occidentem,
Westfalorum, ad Orientem trans Visurgim, Ostfalorum fuisse; ut vel
ipsum nomen ex veteri Teutonum sermone commonstrat; Felt
enim planitiem regionis notat: perinde ut Grabfeldij, Westerwaldij,
aliaque ejusmodi populorum nomina vel à loci situ, vel silvis monti-
busque nata: vel à plagâ cœli, ut Ostrogothi & Westrogothi, Austrij
& Neustrij, alijque nuncupati sunt: ita qui prius Westveldij & Ost-
veldij, post Westfali & Ostfali partim à plagâ cœli, partim à situ loco-
rum, regionumque nomen traxere. Ac Westfalos, Ostfalosque à pla-
nitie camporum nomen inditum habere, vel inde certum reputes,
quòd annales Francorum in Saxonia Transalbina Osterfali & We-
sterfali, diversas à nostra Ostfalia & Westfalia, regiones ita compellent
ad fines Danorum: illud anno Christi DCCCVIII, hoc verò nomen
anno Christi DCCCXIII leges. Adhunc modum Paulus Warnefri-
dus de gestis Longobardorum, & ex eo Aimoinus. *Egressi* inquit,
Longobardi de Rugiland, habitaverunt in campis patentibus, qui sermone
barbarico Feldt appellantur. Quo mihi nunc errare videntur, qui West-
falorum nomen vel à Wandalis Wallijsque, vel Vestâ Deâ apud pris-
cos Saxones culta, aut à palis terminisve regionum, vel à pullo equi-
no, quem Valen dicimus, tanquam à gentis insigni deducunt. Postre-
mum Crantzius censuit, & passim hæc opinio magnoplausu recepta
est, cum tamen nullum ejusmodi opinationis vel auctorem expris-
cis, vel certum ex antiquitate vestigium proferant. Nec enim quic-
quam constat, utrumne prisca Saxones ante Carolum M. in scuto
gentili pullum equinum gesserint, qui primum nigro colore nota-
tus fuerit, post susceptam verò Christi religionem in Album mutatus
sit, cum eorum insignium usus posterioribus demum sæculis inva-
luerit: nec ipsi Cæsares olim nisi certis tantum notis, quæ nomen
referrent, symbolum suum expresserint. Et quæ præter Westfalos
gens nomen ab insigni prætulit? aut quòd deinde Ostfalorum An-
gariorumve insigne fuit? Nam quæ tria Nymphæ folia Angarijs tri-
buuntur, ea postquam in Ducatum Angaria versa est, adhæserunt. Neq;
hic quicquam diversi Westfalici nominis scriptio juvat, quando cum
multis scribas licet, sentias verò cum paucis: Vulgi proinde com-
menta reputes, quæ Crantzius adduxit. Illa præterea moventur à mul-
tis, quo tempore cœperit Westfaliæ Ostfaliæve nomen; quo tamen

Origo
nominis
Westfaliæ
& Ostfa-
liæ.

Paul. War-
nes. l. 1. c. 20.
Aimoin. l. 2.
c. 13.

Westfaliæ
Westphaliæ
Westfaliæ
Westvalla-
hi.
Quo tem-
pore cœ-
perit
Westfaliæ
nomen,

haud

Vita D.
Ludgeri
apud Bro-
vverum c.
17 & 22.
Alfridus in
vita D.
Ludgeri.
c. 4.

haud minus falluntur, qui dudum ante Caroli M. tempora ea nomina cum Fabritio introducunt, quàm qui tam incongruas nominum origines nobis obtruserunt. Mihi ipsa nomina VVestfaliae & Ostfaliae invaluisse videntur tum, cum ipsa regio in tres populos divisa est, quod cum ætate Caroli M. factum esse diximus. Haud altius hæc nomina repeti possunt; neque enim ullum ex priscis auctoribus reperio, qui ante Caroli M. ævum hæc usurpavit: id observabit, qui Francorum annales nobiscum decurret. Neque tum quidem apud omnes constanter hoc usus obtinuit, quòd D. Ludgerus scribatur in Occidentali Saxonum parte constitutus pastor & Episcopus, in pago Sudergoe, in loco cui nomen Mimigernefort, nulla VVestfaliae mentione ab Othelgrimo vel Alfrido facta. Unde VVestfaliae nomen, quod in Marcellini libro de rebus gestis D. Suiberti legitur, posteriori manu adscriptum videri potest. Angariae nomen constanti sæculorum usu etiamnum manet à priscis Angrivarijs, uti Tacitus alijs; auctores tradidère. Idem Angarij, & post etiam Angari & Angri dicti. Hinc in antiquis literarum monumentis pagus Angariae vocatur regio illa, in quâ post Comitatus Arnsbergæ emerfit; & in vitâ D. Brunonis Susatum appellatur Angariorum Metropolis; multaq; ejusmodi loca passim diplomatis Cæsarum consignantur in Teutonicis montibus, quantum per Surlandiam etiam & subjectam planitiem se porrigunt, uti id ex monumentis Paderbornensibus constare potest. Quocirca opinor Angarorum provinciam ex illo montium Teutonicorum tractu per comitatum Lippiensem, Diocesim Paderbornensem & Surlandiam ad ipsam Rheni ripam porrigi. Sane nominis hujus professio ad nostram ætatem usque nullibi constantior, quam apud Surlandos; crediturq; totus ille Angariae Ducatus Caroli M. liberalitate Widikindo ejusq; posteris cessisse. Quamvis vicus Engers haud procul Hervordiâ in hoc montium jugo, ubi Widikindi mausolæum hodieum conspicitur, & Angariae nominis, & principatus vestigia satis exhibeat.

Westfaliae
limites.

Jam certos limites Westfaliae designare in tantâ dissentientium multitudine haud minus operosum. Qui pressè circumscribunt Westfaliam, ut à ceteris duobus populis eorum Respublica divisa fuit, hinc ab Isala ad Luppianam & Ruram amnes, inde ab Angrivariorum finibus ad Rhenum ferè porrigunt; nam ipsam Rheni ripam semper attigisse non omnibus probatur, eò quòd Boructuarij trans Luppianam incoluerint superiorem Rheni ripam D. Suiberti ævo, & poeta vetus supra relatus memorat, haud procul à Rheno eorum limites abfuisse; perinde si ipsam Rheni ripam nondum contigerint, quàm Franci tum suis munimentis locisque tenuerunt, nunquam à Saxonibus plenè occupatam; quanquam & Boructuarij à Saxonibus aut victi, aut ultro in unam cum VVestfalis Rempubli-
cam

cam coaluerint. Sed cum plerique Angariam VVestfaliae includant, ab Ortu Visurgim, ab Occasu Rhenum, à Meridie Hassia montes, à Septentrione Isalam & Frisiam limites statuunt. Ita quicquid nunc populorum intra illos continetur, antiquitus VVestfaliae accensum reputatur. Neque certi quicquam hic consignari potest, cum limites modò restricti sint, modò ampliati, uti bellorum fortuna & temporum ratio hos saepius immutârunt; haud secus quàm Angariae & VVestfaliae Ducatus à toto corpore postea avulsus est, & ab alijs diversis limitibus discretus perhibetur. Ceterum in ipsa VVestfalia antiquam Saxoniam requirendam esse docuere nos supra Beda, Bonifacius, Marcellinus, & post eos Crantzius, alijque innumeri scriptores, quorum in hoc una consensus est; id tamen ita accipi volunt, ut antiquissima Saxonia & prima Saxonum origo ad Cimbricam Chersonesum monstretur à Ptolemæo & priscis auctoribus: post illam Littoralis, quæ inter Albis & Amisiae ostia est, inde prolato imperio Saxones Mediterraneam fecere, qua Ostfali, Angrivarij & VVestfali continentur; cumque ex postremis hisce populis simulque Frisij transmarini Saxones orti sint, qui Britanniam jam anno Christi 449. sui juris facere coeperunt, haud immeritò VVestfalia ex his antiqua Saxonia appellatur. Nam quæ nunc Electoralis Saxonia dicitur, ferò tandem id nomen obtinuit cum prolato Saxonum imperio. Illa verò Saxonia, quam Carolus debellandam suscepit, Mediterranea fuit, in tres bellicosissimos populos, VVestfalos, Angarios & Ostfalos divisa. Et quia singuli in suam Rempublicam divisi fuerunt, suos quoque singuli belliduces habuere à se delectos: VVestfali VVidekindum, Ostfali Hessonem, Angrivarij Brunonem; quem Regino introducit, atque alij etiam VVidekindi fratrem censent. Quartus Albio à Poëta Anonymo additur, quem & Crantzius Albionem vocat, cui in Transalбина regione, quæ nunc Holfatia est, militiae praefectura commissa fuit. Urgente bello una omnium conspiratio, unaque armorum societas, quòd Rempublicam instar Regni haberent; ita enim Beda, certus eorum temporum scriptor. *Antiqui Saxones regem non habent, sed Satrapas plurimos, suæ genti praepositos, qui ingruente belli articulo mittunt aequaliter sortes, et quemcumque sors ostenderit, hunc tempore belli ducem omnes sequuntur, et huic obtemperant: peracto autem bello, rursus aequalis potentia omnes sunt Satrapæ.* Perinde ut de his ipsis tribus Saxonum populis VVidekindus Corbeiensis scriptor retulit. Imo Tacitus de antiquis hisce Germanis (nisi quòd hic Reges illis attribuat) *Reges, inquit, ex nobilitate, Duces ex virtute sumunt, si prompti, si conspicui, ante aciem agant, admiratione praesint: Eliguntur in iisdem concilijs et principes, qui iura per pagos vicisque reddunt.* Hæc Romanus scriptor de priscis Germanis. At vetus Poëta, perinde ut Beda, nullos Reges agnoscit in Saxonum gente:

Westfalia antiquæ Saxoniae regio.

Chytraus in prolog. Reineccius in Anon. poet.

Beda l. 1. c. 15.

Forma Reipublicæ.

Beda lib. 5. c. 11.

De moribus German.

Qua

*Quæ nec Rege fuit saltem sociata sub uno,
Sed varijs divisa modis plebs omnis habebat.
Quot pagos, tot pene Duces; velut unius artus
Corporis in diversa forent hinc inde revulsi.*

Nith. l. 4.
Hist.
Ordines
Reipub.

Quæ tamen facile componas, si quos reges dixit Tacitus, tempora-
neos belliduces ex regum imperio æstimes. Omnis præterea Saxo-
num gens, ut Nithardus Caroli M. nepos scribit, in tres ordines divi-
sa; sunt enim inter illos qui Edhilingi, sunt qui Frilingi, sunt qui Laxxi illo-
rum lingua dicuntur; latina verò lingua hoc sunt, Nobiles, Ingenuiles, atque
Serviles. Hi ab Adamo etiam Bremenfi, alijsque, ordines divisi. Ho-
rum primus Adelingi seu Ethelheri, gentis nobiles, ex quibus reges,
duces ac principes sumebantur. Alter ordo, Frilingi, seu ingenui ac li-
beri, jure suo vivebant civium instar, nullius servitio obnoxij, subin-
de tamen plebis nomine comprehensi: his Comites addebantur pa-
gorum moderatores. Tertius post illos ordo Frilazzi, liberti videlicet
ac manumissi, permittique agros suos colere, sed onere plerumq; an-
nuæ pensitationis inhærente. Quartus demum ordo, Lassi, Servi, Liti,
in mancipiorum prope modum, quibusque frumenti modum, peco-
ris, & vestis injungebat Dominus, ut colonis suis. Quanquam Liti &
Littones & Lidi, quorum frequens mentio in diplomatis Cæsarum,
regum ac principum, sit aliud quoddam à servili genere hominum,
minusq; quàm hi servituti obnoxij. Nihil jam attinet de politiâ Saxo-
num, militiâ, religione, ac Dijs, quos colere: nihil de vitijs ac virtu-
tibus: nihil de cultu corporis ac ceteris moribus referre; quæ singula,
quia cum præcis Germanis habere communia, satisq; à Tacito & in-
numeris nostrâ ætate scriptoribus sunt pertractata, hic facile superse-
deo. Hæc tantummodo generatim præmonere consultum habui.

Pader-
borna
maximè
memora-
bilis locus
ex bellis
Caroli M.

Nunc ubi rerum gestarum narrationem cum Pipino reliqui,
cum Carolo resumam; quæ eò magis à nobis ut propria & domesti-
ca exposcitur, quòd exordia belli Saxonici intrâ fines diœcesis no-
stræ, expugnato Eresburgo castello, Carolus M. fecerit, & Paderbor-
nam exinde præ ceteris Saxoniarum locis nobilitavit. Hic enim Carolus
ad Luppia & Paderæ fontes tertium populi conventum synodumq;
habuit: hic innumeros Saxones aquâ Baptismatis ablui voluit: hic
toties legatos aliarum nationum audivit: hic castra tanquam in sede
belli sæpius quàm vel Drusus, vel Tiberius, vel Germanicus Cæsar
posuit: hic Leonem Romanum Pontificem excepit; ipsam demum
Paderbornam, ut annales Francorum memorant, quinquies fre-
quentavit. Ne quid de Eresburgo, Brunsbergâ, Defenbergâ, Boca,
Ludâ, Dethmoldiâ, Heristallo, Campo Sintfeldiæ, locis intra hanc
diœcesin à Carolo M. expugnatis, vel castris hibernisque, vel prælijs
& accessu nobilitatis referam. Adeo quantum omnia Saxoniarum loca,
tantum vel una sibi Paderborna ex Caroli præsentia rebusque gestis
vendicat, singula exinde tempori memorabuntur. Annus,

Annus, ut diximus, Christiano nomini agebatur sexagesimus octavus supra septingentesimum, quo post excessum Pipini Regis patrisque Carolus Magnus & Carolomannus frater, divisum inter se patris Regnum adiére. Carolus Novioduni, Carolomannus Suesfione solenni ritu inaugurati Reges; ac Carolus quidem eo statim anno Aquisgranum profectus Natalem Christi istic celebrem habuit, magno simul procerum concursu. Pascha deinde Rothomagi peractum. Primus hinc Regni Caroli M. annus ducitur statim à morte Pipini patris, quo uterque fratrum regnum adiit; quem tamen alij à proximo inaugurationis anno numerant. Inde illa numerandi diversitas, quam in ipsis etiam Caroli diplomatis observare licet. Quod hic præmonere visum est, ne quis ex recitatis infra Caroli diplomatis nobis error adscribatur.

An. Christi 768.
Regni Franci Caroli M. I.
Adelmus in ann.
Astron. in ann.

Primum statim Carolo bellum movit Aquitania, tanquam ex patris cineribus, qui provinciam illam à se subactam partamque Carolo ultro dederat. Et Aquitani novi Regis ac juvenis ætatem aspernantes, facile passi sunt se ab Hunoldo nobilissimo ejus gentis viro concitari, quem mox Ducem suum consalutavere. In superiori Aquitania Lupus paris nobilitatis per rebellionem populi Vasconia Dux acceptus. Ad quam injuriam vindicandam Carolus celeritate opus censuit, fratremque Carolomannum belli socium, & opem ejus implorat; at ille pravo aulicorum consilio in diversa raptus auxilium negat. Non his fractus Carolus, etsi juvenis adhuc, quem plerique nondum vigesimum sextum ætatis annum egressum perhibent, cum Regnum & belli molem susciperet. Sed ille, ubi per ætatem licuit, adolescentiam in militia egerat, & dudum bella gesserat, ac mirificè sibi animos militum robore corporis, vigore mentis, & militari laude conciliarat. Igitur delectu habito Aquitaniam intrat, urbes benignè se tradentes recipit; & quòd ab injurijs prohiberet Carolus militem, ceteri se Carolo pronius dederunt; nimirum rebelles animos subinde citius clementia, quàm vires pacant. Hunoldus, cum se desertum videret, ad Lupum Vasconia Duxem profugit. Insequitur Carolus, missaque ad Vasconem legatione, Hunoldum sibi tradi poscit, ni omnem belli causam & cladem in se verti velit. Quibus Vasconum Dux perterritus Hunoldum cum uxore in manus Caroli tradit, atque ipse simul in verba Caroli jurare jussus. Pacatà Aquitanià Carolus victor in Austrasiam acceleravit, primumque Theonis villæ substitit aliquamdiu. Inde propius ad Rhenum digressus, Natalem Christi Duria, Pascha Leodij ad D. Lambertum, solenni Christianorum ritu habuit; nam ejusmodi loca Carolus deligere solitus, ut per quietem pietati primùm vacaret, ac se, militemque cum Deo, à quo omnis bellorum felicitas, componeret: Ut vel ideo Francorum annalium scriptores hæc celebritatis loca tam diligenter consignasse videantur.

An. Christi 769.
Reg. Franci 2.
Ann. Frac. Pithecani & Fuldenf. Adelmus. Astronom. Engolism.
Aquitani cum Caroli M. bellum.

Carolus Natalem Christi Duria, Pascha Leodij celebrat.
Adelmus in ann.
Astron. in ann.
Engolism. in vita Caroli Regis in Chron.

An. Chri-
sti 770.
Regni
Franc. 3.
Ann. Fræc.
Astron.
Engolism.
in vita Ca-
roli M.
Regino in
Chron.
Chron. D.
Arnulphi.
Tom. 17.
Conc. Paris.
Worma-
tiæ con-
ventus, in
quo pri-
mum Ca-
rolus egit
de bello
Saxonico
ob Saxo-
num inju-
rias.
Vita S. Lud-
geri.
Longo-
bardorū
Regis filia
per ma-
trem Ca-
rolo in
matrimo-
nium pa-
cta, im-
probante
Pontifice
Carolus
Mogun-
tiæ Chri-
sti Natalē
celebrat,
Pascha
Heristalli.

An. Chri-
sti 771.
Regni
Franc. 4.
Longo-
bardorū
filia à Ca-
rolo re-
pudiata.

Annus jam 770. processerat, quo Carolus M. celebrem pro-
cerum conventum habuit Wormatiæ ad Rhenum. Synodum vocat
vetus scriptor in Chronico D. Arnulphi, & colloquium alij: Acta
licet interciderint, nec quisquam prodiderit, quinam Germaniæ Epi-
scopi interfuerint; pronum tamen est asserere, ijs comitijs agitarum
de Saxonum insolentiâ reprimendâ, qui post excessum Pipini Regis
fines Francorum incurfavere, turbatis Christianorum sacris, tam ad
Isalam, quàm per Hassiam & Thuringiam. Nam per id tempus Sa-
xones Daventriam vastârunt; subversisque, quæ à Lebuino structæ
crant, Ecclesijs, locum iteratâ irruptione in solitudinem redegerunt.
Vel inde post obitum Gregorij Præfulis, missus est ab Albrico Episco-
po D. Ludgerus anno 776. Daventriam ad ruinas instaurandas. Nihil
frequentius Saxonum genti, quàm à morte Francorum Regum rebel-
lare, aut infestare Francorum regiones; sublatoq; Pipino crevit auda-
cia Saxonum, juventutem Caroli & Carolomanni aspernantium. Nec
tamen Carolus post Wormatiensem hunc conventum arma Saxoni-
bus adhuc intulit. Inter hæc Bertrada Regina, ac Regum mater, profe-
cta in Italiam; haud alio magis consilio, quàm ut alteram Desiderij
Longobardorum Regis filiam Carolo in uxorem adduceret, quæ
jam alteram Carolomanno filio dederat; quod licet mater impensè
ageret, ut honori filiorum & concordia Regum consuleret: ut tamen
mulierum consilia præcocia magis sunt quàm sana, vehementer im-
probavit tam Stephan^o, quàm postea Adrian^o Pontifex, gnari quantum
detrimenti inde Ecclesia passura esset, quod ejus Regis filia traheren-
tur in matrimonium Francorum Regum, qui haud minus quàm ce-
teri Longobardorum Reges Ecclesiam Romanam vexarent ac diripe-
rent. At Carolus seu matris reverentia, seu ejus importunitate victus
eam ad se adductâ admisit in thorum. Quæ dum per matrem agun-
tur, Carolus hoc anno permansit in Germania, intentus ad Saxonum
motus; celebremque pro more Natalem Christi diem transegit Mo-
guntia prope natalem quoque suum locum. Pascha habuit in villa
Heristalli, haud procul Leodio ad Mosæ ripam. Hoc illud Heristallum
Austrasiæ, diversum à Saxonico Heristallo nostræ Diocesis ad Visur-
gim, quod haud minus nobilitatum Caroli M. castris & præsentia,
quàm alterum, de quo in tempore nobis memorandum. Carolus
Heristallo digressus ad Scaldim, synodum Episcoporum egit in Va-
lentianâ villa. Quid in eâ constitutum, nemo docuit posteros. Hic
interim ille est annus insequens, quo Carolus Bertam Longobardo-
rum Regis filiam repudiatam abdicavit thoro, & ad patrem cum
ignominia remisit. Quod Caroli factum varijs hominum judicijs
exceptum, multorumque reprehensioni obnoxium fuit; cum pa-
lam ductam in uxorem constaret, laterentque causæ repudij; adeoq;
res offensionis publicæ fuit, ut Adelardus Caroli consobrinus ex au-
lâ post

la post Corbeiam ad monasticam vitam secesserit, facti hujus, ut de se falsus, impatientia. Nec tamen justæ Carolo defuerint causæ, collatæque cum Episcopis & sapientioribus viris, cur vinculum illud dissolveret; neque Stephanus Pontifex quicquam super hac re questus, neq; Adrianus, cum Hildegardem duceret, quicquam obmovit. Non probassent factum Pontifices, si quid contra Ecclesiæ Canones admissum fuisset; & Carolus repudij causas occultas manere voluerit, ne augetetur infamia. Quin Sangallensis scriptor eas prodidit, asseritque Clinicam fuisse, & mortis obnoxiam, qui procreationem prolis non ferrent. Quamobrem qui Adelardi res gestas scripsit, & Carolum Adulterum pronunciat, intemperantis ingenij & judicij auctor videri potest. Rectius illi, qui conjugium cum Longobardorum filiâ Pontificum judicio jam antè præ damnatum memorant, quàm Hildegardi jungeretur. Hanc triennio demum post sibi thoro sociavit ex nobilissima Suevorum familiâ, Reginam quam unicè dilexit, ex quâ præter quinque filias quatuor post suscepit filios, Carolum, Pipinum, Ludovicum, cognomento Pium, & Lotharium, qui duo postremi uno partu editi. Et jam antè ex Himiltrude nobili puella alium, Pipinum nomine, filium genuerat, uti Paulus Warnefridus hæc recenset, aliquantum dispar ab Eginardo, qui tres tantummodo Carolo filios, & totidem filias ex Hildegarde susceptas refert, præter alias proles, vel ex Fastrada vel alijs susceptas: sed de his explicatè Bollandus in Carolo, alijque scriptores.

Hildegardis du-
cta in ma-
trimoniū
à Carolo
gente
Sueva.
Paulus War-
nefridus in
Chron. Me-
tens. Episc.
Eginardus
in vita Ca-
roli.
Bollandus in
vita Caroli.

Aliquanto post idem annus Carolo novum felicitatis aditum aperuit, excessu Carolomanni fratris ex vita mortalium. Quo pridie Nonas Decembris extincto, universum Franciæ Regnum, eâ quâ pater complexus fuerat potentiâ & potestatis amplitudine, ad unum Carolum Monarcham recidit. Simul cum morte fratris multa dissidiorum femina extincta. Nec enim deerant ipso vivente in aula proceres (ut hæc aulæ pestis toties Regnum Franciæ convulsit) qui utrumque fratrem odijs & ambitione colliderent. At Deus, qui Carolum ad res magnas & ad ipsam Saxoniam domandam parabat, hæc intestina mala prævertit, ne bellantem cum exteris barbaris interturbarent. Et Carolus, ut ex integro Regnum capesceret, post synodum ad Valentianam, deinde ad Corbonariam villam secessit, ibique celebrem Regni conventum denuo convocavit, in quo uno omnium ordinum consensu, & incredibili læticia, totius Regni Francici Monarcha salutatus est. Convenère eò quoque Willa pedunensium Episcopus, Fulradus Abbas, alijque Episcopi & sacerdotes, qui Carolomanno hæctenus hæserant, interque eos Warinus & Adalardus Comites, & consanguinei Caroli, quos benigne excepit Carolus, etsi animo à se aversos sciret, ob repudiatam conjugem: uterque post Monachus in Corbeia Galliæ, ex qua Adalardus hic primus tradu-

Ann. Fræc.
Carolo-
mannus
frater
moritur,
& Mo-
narchia
ad unum
Carolum
devolvi-
tur.

Sta Corbeia novæ ad Visurgim auctor conditorque, & Warinus primus Corbeia novæ Abbas impositus. Postquam Carolomanni uxor Carolum omnibus votis sublatum vidit in thronum, & spem paternæ hereditatis accisam, cum duobus filijs, & parte optimatum, ad Thassilonem Bavariæ Ducem, cui soror quoque Desiderij Longobardorum Regis filia denupta erat, deinde in Italiam ad patrem Longobardorum Regem profugit, non sine Caroli M. offensione, metuque, ne mulier novis querimonijs turbas daret. Sed eò opportunius Carolus totum sibi Austrasiæ Regnum vendicavit. Et res poscebat, ne Alemanni, ne Bavari, ne Hassi, ne Thuringi ceterique sublato Carolomanno Rege suo, Francicum imperium exuerent, unamque cum Saxonibus, quos rebellio rursus in arma conciverat, societatem belli conflarent; eò & Carolus bellum Saxonicum acceleravit; celebratisque Attiniaci Natalitjs Christi in Austrasiam descendit ad Mosam, ac Pascha denuo solemne peregit in Heristallo apud Leodieneses.

Carolus
Pascha
celebrat
Here-
stalli.

An. Chri-
sti 772.

Regni
Franc. 5.
Belli

Saxon. I.
Adrianus

Pontifex
eligitur

Carolo
conjun-
ctissimus.

Convent^o
Worma-
tiæ, in quo

de bello
Saxonico

feriò
actum.

Eginardus,
Adalmo seu

Aimoini
continuator

Ann. Franc.
Astron.

Ann. Pith.
seu Fuldens.

Vita Caroli
per Engolif.

Ado in
Chron.

Poeta Ano-
nymus.

Reg. & alij.
Cron.

Arnulphi.
Tom. 18.
Conc. Paris.

Tandem annus Christi 772 lætis auspicijs illuxit, quo & cœptatum primum à Carolo bellum Saxonicum; & Adrianus simul Pontifex nono Februarij delectus est in locum Stephani, vir & claritudine generis (quippe Theodoro consule Romano ac Duce genitus) & vitæ innocentia, ac religione sanctimoniaque vitæ, ac sapientia inter omnes Romanos Pontifices fulgentissimus; quem Carolus primum belli Longobardici, deinde Saxonici hortatorem habuit, uniceque per 23. annos, quibus exinde Pontificatum gessit, haud secus quam fratrem semper dilexit, veneratusque est ut patrem. His Ecclesiæ moderatoribus à Deo provisus, ut ad res magnas & memorabiles rerum mutationes Deus magna ingenia excitare solet, magnitudine rerum gestarum Germania & Europa est impleta. Igitur cum jam universum Franciæ Regnum adijisset Carolus, sublatoque Carolomanno fratre omnis Regni æmulatio extincta simul esset, nec ullis externis internisque hostibus quateretur Monarchiæ pax, Deus generosam Caroli mentem erexit ad Saxonicum bellum. Quam in rem alterum Wormatiæ non tam conventum procerum, quam Episcoporum synodum indixit, loco ad Rhenum omnibus Austrasiæ ordinibus opportuno. Acta ejus synodi licet interciderint, bellum tamen Saxonicum, quæ palmaria convocandi causa fuit, uti ex annalibus Francorum facile constare potest, omnium ordinum consensione decretum, & ingentibus mox à Carolo animis susceptum est; idque tam justum, quam necessarium decrevere ordines, ne quis aut gloriae stimulis, aut proferendi regni cupiditate, aut ambitione (quales plerumque bellorum causæ sunt inter reges) à Carolo gestum sibi persuaserit. Ejus rei Eginardum certum habemus testem: *Suberant et causa, inquit ille, quæ quotidie pacem conturbare poterant, termini videlicet*

licet Francorum, et illorum penè ubique in plano contigui, præter pauca loca, in quibus vel silva majores, vel montium juga interjecta, utrorumque agros certo limite determinant: in quibus caedes, et rapinae et incendia vicissim fieri non cessabant. Quibus adeò Franci sunt irritati, ut non jam vicissitudinem reddere, sed apertum contra eos bellum suscipere dignum judicarent. Hac mente scripsit auctor vitæ Ludovici Pij Cæsaris de Carolo, eum bella primùm suscepisse, ut iis, qui à paganis oppressi erant, opem ferret, atque ipsos paganos ad veritatis cognitionem deduceret, Facile nunc ceteras belli causas omiserim, quæ vel ab Anonymo Poëta nostro Paderbornensi, vel ab alijs in hanc rem adferuntur: recusasse videlicet Saxones ab excessu Pipini Regis ac patris tributa pendere, foedus & omne Francorum imperium aspernando: limites præterea transgressos, intra Francorum provincias sacras Christianorum ædes disjecisse, cœtusque populi, & sacerdotes disturbasse. Quæ etsi Pipinus Pater, ceterique Austrasiæ Principes sæpe essent ulti, sæpe tamen etiam alijs bellis impediti dissimulaverant Carolus, quâ erat magnitudine animi, haud ultra perferendam censuit, unam hanc gentem toties perfidam tam impune insultare Francorum nomini, & Christianorum Ecclesijs. Et tamen reperias hac ætate demum cum hæreticorum scriptoribus (quos inter Reineccius, alijsque complures) qui Carolum injustitiæ incusent, quòd Christi religionem, quæ omnibus libera esse debet, per arma Saxonibus obtruserit. Falluntur hi qui tantam Carolo impingunt calumniam; neque Carolus ulli per vim baptismi lavacrum, aut credendi necessitatem imposuit: Ultro id fecere Saxones, tametsi perfidè multi resilierint. Ideo in tot annos bellum tantâ clementiâ prorogatum, & relapsi toties in fidem & gratiam recepti. Si divinas literas, & ex his Theologorum placita legissent, qui ita criminantur Carolum, didicissent Christum dedisse potestatem ubique terrarum docendi Evangelium Apostolicis viris, quos si qui injuriosius tractent, fas esse Christianis Principibus, ulcisci injurias, & libertatem, quam Deus dedit suis legatis, asserere: tum eos, qui legem Christi libere susceperunt, tanquam inserta jam in corpus Christi membra tueri. Quocirca quod gloriosum Caroli opus fuit, id non nisi malevolorum obtreccionibus proscinditur. Deum hodie non nosset Saxones, nisi per Caroli arma & Catholicos sacerdotes Evangelij lumen importatum fuisset. Tantum interim multorum est virus odiumque, ut mallent gentilem Saxoniam ex veteri Deorum cultu, quàm vel unquam Romanam ac Catholicam religionem suscepisse; quæ tamen Hadriano & Leone Pontifice primùm illata, & Hadriano demum Pontifice in hæresim est conversa; quemadmodum id ipse Hadrianus Pontifex, natione Belga, in præclara sua epistola Saxonum Duci exprobrat.

Justæ belli causæ.

Obtreccionem Caroli ex belli causa.

At Carolus, ut eò me referam, post Wormatiensem Synodum & Epif.

& Episcoporum hortamenta, militem ex hibernis contraxit, ac postquam Sturmionem Abbatem Fuldensẽ ex disciplina D. Bonifacii, virum religionis studio proferendæ ferventem ac sanctum, in concilium evocasset cum instructissimo exercitu superiorem Rheni ripam transgressus per Weteraviam & Hassiam in Saxoniam movit; quam in rem præter eum, qui Coloniae erat, etiam Moguntiaẽ pontem Rheno, ut quibusdam placet, imposuit. Quã in expeditione suã, ut Ægil præfens eorum temporum scriptor, ac deinde Fuldensium Abbas, inter res gestas D. Sturmionis Abbatis sui memorat: *Carolus post publicas preces, sumptis secum universis sacerdotibus, Abbatibus, Presbyteris, omnibusque orthodoxis ac fidei cultoribus iter ingressus est, ut gentem, quæ dæmonum cultu obligata vivebat, Christi lege imbueret. Magnitudo nominis Sturmio Fuldensis Abbas, & Carolo per omnem vitam carus: quem exinde sæpius secum duxit in Saxoniam, primumque doctorem erudiendis barbaris imposuit. Et Carolus, seu ut efferae Saxonum genti terrorem injiceret, seu ut priores Saxonum injurias in Christianos exercitas vindicaret, ad primum Saxoniae ingressum omnia quàm latè circum ferro flammaque depopulatus est. Auctor est Crantzius, Carolum transmissis Rheno castra ad Luppianam posuisse, inde Osnabrugum moto exercitu proelio decertasse cum Saxonibus ad Faginam silvam, Saxones ad repentinam Caroli irruptionem fecerunt intra montium & munimentorum receptacula, ac cum nullus se hostium offerret, Carolus Eresburgum castrum, ubi Saxonum fines Hassis jungebantur, obsedit & coepit, *Idolumque, quod Irminsul à Saxonibus vocabatur, evertit. In cujus destructione cum in eodem loco per triduum moraretur, contigit ut propter continuam cæli serenitatem exsiccatis omnibus illius loci rivis ac fontibus, aqua ad bibendum inveniri non posset. Sed ne diutius siti confectus laboraret exercitus, divinitus factum creditur, ut quadam die cum juxta morem tempore meridiano cuncti Eli quiescerent, prope montem, qui castris erat contiguus, tanta vis aquarum in concavitate cujusdam torrentis eruperit, ut exercitui cuncto sufficeret.* Hæc Eginhardus in Annalibus. Ceteri Francorum scriptores Carolum istuc in demoliendo fano per triduum substituisse addunt, & quæ divinitus eruperat, tam diu aquam fluxisse, dum fanum solo æquatum jaceret. Id licet præsci hi Francorum auctores memorabili ad posteritatem adscribant miraculo; multos tamen nostrâ ætate dubitatio subit, quã penuriã aquarum exercitus istuc laborare potuerit, ubi sub ipsum Eresburgensẽ castrum montemque Dimola fluvius subterlabitur, aliusque rivus infra castrum ex montium venis deductus miscetur. Sed uti ego intelligo à nonnullis, etiam nostrâ ætate, tanta sæpe siccitas istuc per æstatem comperta, quæ alveum omni prope fluxu destituat, ut supervacaneo commento quidam tradant aquas omnes à Saxonibus veneno infectas fuisse. At castra hæc in circum-*

Carolus
 Saxoniam
 ingressus
 Sacerdotes,
 & Abbatibus
 magno secum
 numero
 ducit.

*Ægil, in
 vita Sturm.*

Sturmio
 Abbas
 Comes
 Caroli.

Saxon.
*Crantzius
 lib. 2. c. 9.*

Carolus
 Eresburgum
 expugnat.
 Miraculum
 quo Fons
 fitienti
 militi
 divinitus
 apertus.

*Adelmus
 Annoinus
 Annal.
 Astron.
 Ann. Pith.
 & Fuldens.
 Engolism. in
 vita Caroli.
 Poeta Anonym.*

*Ado in
 Chron.
 Regino in
 Chron.*

circumpositis montibus posita malim dicere, ubi militi adaquatio difficilis fuit, siccitasque pressit. Quam in rem monstratur hodie dum ab incolis haud procul à castro fons in montis jugo, quem regalem inde appellatum volunt. Locus præterea, in quo Carolus confederit ad miraculi aspectum attonitus. Tamen si Engolismensem, qui accuratè satis ex priscis res Caroli conscripsit, si annales Canisianos & Reginonem audire libeat, qui expugnato castro Carolum cum exercitu pervenisse ad fanum memorant, fanique locum procul à castro ponunt, multò facilius etiam miraculi locus invenietur. Quippe haud procul Eresburgo Campus Sintfeldicus, nullis aut fontibus, aut fluvijis, aut rivis per æstatem perfusus; multaque deinde in montium vicinorum jugis, quæ Paderbornam itur, reperias loca, in quibus omnes fontes ac rivi absorbentur, & per abditas terræ venas meatusque recepti ex Paderæ & Luppia fontibus ingenti vi aquarum redduntur. Ideoque per æstatem non aliæ istic aquæ, quàm quæ aut cœlo infunduntur, aut ab incolis ex remotis amnibus advehuntur. Horum aliquo in loco, quod multis placuit, si fanum collocare placeat, ad quod exercitus se Eresburgo moverit, nullius magis rei quàm aquarum indigentia Carolo esse potuit, quam Deus hoc ipso cœlesti beneficio supplêrit. Hæreticus quidam scriptor, ut miraculi beneficium elevet, Carolum cum exercitu ad fontem resonum deducit. Mirus ille fons quidem ac celebris tot scriptoribus prope Oldenbecam, quem constat certis per diem horis eruclasse tantâ aquarum copiâ, ut mox rivum duxerit & molam versârit. Sed non ultra naturæ spectaculum hæc fuere; Francorum verò annales cœleste prodigium memorant supra naturæ vires patratum. Et res ipsa satis refellit hæreticum scriptorem. Nam fons Caroli militi apertus ad sitim, triduum tantummodo fluxit, fons autem resonus, rivusque ejus perpetuis ad nostram ætatem aquis manare non destitit; donec bello Suecico Hassi diœcesin ingressi omnia sacra turbarent, ad quorum adventum fons primùm in veteri suo fluxu, quem cum ingenti strepitu per certa horarum intervalla habuit, turbatus est, indeque ut ceteri fontes continuo fluxu manare cœpit; perinde si prodigia divina explodentibus, ne ipsa quidem natura sua miracula fuerit dignata ostendere amplius.

Eresburgum inde primum Caroli trophæum in Saxonia in edito abruptoque circum montis vertice ad Dimolam sublabentem hodie dum aspicitur, nisi quâ parte ad Meridiem per submissum leniter clivum accessus patet: in ipso montis jugo planities oppidi capax, quod subinde quingentis civium ædibus cultum fuit. Istic aut Franci olim pro gentis more castrum adversus Romanos, aut Saxones verius adversus Francorum ex Hassia incursum struxere; uti in plerisque Westfalicæ montibus Saxonum castra & arces monstrantur;

*Reineccius
in Poët.
Anon.*

Eresburgum quo loco sit, & quibus nominibus appellatum.

tur; cujusmodi in Diœcesi Paderbornensi Driburgum, Defenbergam, Armeniburgum. Expugnato Eresburgo, Carolus ad Visurgim movit cum exercitu; quo Adonis error retegitur, qui Eresburgum ad Visurgim collocat, ut quidam volunt. Haud levius ceteri exerrârunt, dum vel ad Luppiæ fontes, vel ad Ruram investigant, aut Hertzfeldensem arcem in Ducatu Westfalix, aut Fürstenbergam in diœcesi Paderbornensi, ipsumque Driburgum conjectant. Pideriti⁹ ad Ambram haud procul Luda Herminiburgum contendit. Sed illud Arminij castrum fuit, de quo relatum à nobis inter Arminij res gestas. At nihil receptius apud omnes, nihil certius, quàm Eresburgum ad Dimolam requirendum, quod exinde variato nomine Heresburgum, mons Martis, Marsbergum & Mersbergum, ac postremum Statberga appellatum; quem vocis usum hodie dum obtinet. Extant Wiboldi Corbeienfis Abbatis tabulæ, anno MCLV, tum consulum civiumque literæ anno MCCXIX consignatæ, quibus Eresburgum & Heresburgum adhuc ævo illo compellatum. Inde Crantzius modò Eresburgum, modò Martis montem, modò Mersbergum scribit; ipseque Dithmarus scriptor refert Tanckmarum Ottonis Imp. fratrem ab exercitu ejusdem Imperatoris in Mersburg obsessum, captaque urbe juvenem profugisse in Ecclesiam D. Petri, ubi prius ab antiquis Irmenseul colebatur, ac dum per fenestram elabi tentaret, hastâ confossum. Inde mirari subit, reperiri etiam auctores qui Eresburgum ad Salam statuunt. Urbs quidem istic Mersburgum ejusdem nominis, in quâ ipse Dithmarus Mersbergenfis Episcopus sedem habuit; sed illa in Thuringia; Eresburgum verò, quod Mersburgum postea dixere, in Saxonia est, ubi omnes Francorum annales reponunt, eoque loci, ubi Carolus M. primam totius Saxonix Ecclesiam condidit, quam Leo deinde Pontifex ejus nominis tertius D. Petro consecravit (quemadmodum ex ejus diplomate docebimus) inductiq; primùm ordinis D. Benedicti Monachi à Carolo M. Locus post à Ludovico Pio Imp. Corbeiensibus donatus, Abbatix titulo; quanquam ab his Imperatoribus intra diœcesis Paderbornensis limites & jurisdictionem sacram comprehensus, submissusque exinde vicino Episcopo Paderbornensi, haud secus quàm Corbejenfium. Sed de his tempore memorandum. Eresburgum à primâ hac expugnatione receptum à Saxonibus, iterumque expugnatum à Carolo, frequentaturnque inter omnia bella. Hic castra scœpius circumposita, hinc hiberna habuit Carolus cum Fastrada Regina, hinc cum ea Pascha celebravit, hinc non modò prima belli, sed & Christianæ religionis sedem fixit, & quod ad omnem posteritatem cum primis est memorabile, pedem prolati Imperij Francici Carolus posuit. Sanè ex quo Claudius Imp. præsidia legionesque trans Rhenum revocavit, & hanc provinciam deseruit, nullus exinde Romanorum Cæsarum, nullus Franco-

Eresburgum prima sedes belli & Christianæ religionis in Saxonia à Carolo posita.

Francorum Regum post tot bella importatosque exercitus in his unquam intra Rhenum & Visurgim provincijs militari præsidio urbem castrumque tenuit, aut regni pedem firmare ausus est. Primum id Caroli bellicum opus fuit; quodque Romanis Alifonis castello ad domandam gentem, id feliciori eventu Carolo Castrum Eresburgense, celeberrimum gentis fanum, fuit adjectum, Tanfanæ olim templo haud ignobilis; sive id in vicino aliquo reperias loco, sive in ipso castro, quod verisimilius reputo, constiterit. Et quæ gentis Saxonica præ cæteris erat superstitio, templum illud magnitudine ingens, structura operosum, splendore magnificentum, divitijs inclutum fuit. Sanè ex auro argentoque, quod à Carolo inde ablatum, aut militi in prædam cessit, opulentum fuisse tradunt Francorum annales: marmoreis præterea columnis innixum stetisse memorant alij. Quingentis cujusque sua in hoc æmulatio; utque Martis Tanfanæ templum, ita Angrivarijs hoc fanum fuit celeberrimum cultu accessuque vicinorum. Hic certi per annum publicique sacrorum conventus in lucis nemoribusque, ut tum consuèrant: hic sacrificuli, qui solenni gentis ritu sacrificia peragerent: hic dona auri argenti que oblata: hic bella suscepta, jurataque Dijs: hic auspicia sortesque observata: hic humanis, cum primisque captivorum hostijs, litatum à bello, monstrataque postea sunt ab incolis hujus laniæ loca, in quibus acervi ossium & cadaverum reperti. Sanè quàm sacrilegis nefandisque Dæmonum ritibus Saxones coluerint Deos, satis produnt Caroli leges, quibus gentis superstitio damnatur; ut vel inde Carolus ex fundamentis subverterit hoc fanum, & post subactam Westfaliam omnia ejusmodi delubra & simulacra per Westfaliam submoverit ex oculis, ne quæ genti toties relapsæ vestigia pristinae superstitutionis relinquerentur. Ac nescio an præter grande sacrificij saxum, quod haud procul Osnabrugo ruptum conspicitur in luco, ulla hujus sacrilegæ superstitutionis monumenta in Westfalia reperias. Nam quæ per Embslandiam atque eas regiones monstrantur immania saxa, ea aut sepulcra heroum fuere, aut aræ sacrificiorum gentiorum; relictaque sunt, cum jam Christi Religio ab his nullum periculum subiret.

Fanum
Eresburgi
Saxonib⁹
celebre.

Fano Eresburgensi celebre non minus Idolum asstitit, gentis superstitutione cultum, tanta nominis varietate traditum, quot penè scriptores habuit. Plerique Irmensuel dixerunt; ita enim in annalibus Francorum simulacrum illud appellatur. Engolismensis Ermenfue, Ado Adurntensuel, Adamus Bremensis Irmindsuel, Sigebertus & Regino Hermensuel, Chronicon vetus Saxonica Armenfue scripserunt; quæ postrema nominis similitudo multis persuasit Arminij simulacrum; tanquam is heros à suis inter Deos receptus cultusque istic fuerit. Sunt qui Martis simulacrum, sunt qui Hermetis seu Mercurij

Idolū Irmensuel.
Ejus Variaria appellatio.

Quis De^o
in idolo
cultus.

Forma
idoli.

Releving.
antiq. Sax.
part. 2.

curij esse volunt, quòd hosce Deos vox Irmin designet. Pleriq; publicum ac commune gentis Idolum censent; hoc enim rursus nomine illo Teutonico Irmin, quasi Iedermans fuel, significari opinantur. Quâ in re præter conjecturas nihil certi, nec quis Deus ille fuerit, cujus simulacrum columnæ impositum stetit, satis exploratum. Prisci harum regionum Germani, ut Tacitus perhibet, Deorum maximè Mercurium, Herculem & Martem coluere. Seligamus ex his Martem, qui Græcis est *ἀρης*, & ab hoc Eresburgi primum nomen, deinde à Latino nomine montem Martis trahamus, dicamusque Germanos Deorum suorum nomina ab ijs accepisse, à quibus Deos acceperunt. Effigies culti Dei, vir toto corpore armatus, dextera militare signum gestit, sinistra libram, pectori ursus, clypeo ex humeris dependenti Leo insculptus. Serò hæc Crantius tradidit; ante hunc alius quatuor Deorum effigies, Martis, Mercurij, Herculis & Apollinis in hoc ipso simulacro expressas retulit: Adeo ipsi scriptores dissentiunt. Nec in columna quidem consensus, quam Adamus Bremensis ingentem Ligni truncum sub dio erectum fuisse asserit, ceteri ex marmore tradunt, & hanc esse volunt, quæ verso fano comminutoq; simulacro ad Visurgim est devectora defossaq;. Pòst ubi à Ludovico Pio Corbeiensis Cœnobij fundamenta jacerentur, eadē columna humo rursus eruta, & Hildesum est transportata, ubi etiamnum ante chorum Basilicæ conspicitur, alta pedes undecim, punicei coloris, in expolito marmore: huic à Christianis postea effigies virginis Matris est imposita, cultu longè veriori, ut quæ caput stygij serpentis protrivit, hæc veterum inanum Deorum superstitionem calcaret.

Multi apud nos scriptores, à quibus Eresburgum fanumque hoc cum simulacro suo est illustratum, interque hos Meibomius erudito antiquitatis scripto pleraque est complexus. Sed à nullo hætenus nobilitatum magis Eresburgum castrum, quàm à Ferdinando Principe & Paderbornensium Episcopo. Is cum hic primum Caroli trophæum ex devicta Saxonum gente ac superstitione in sua diocesi secum recoleret, dedit hoc Caroli honori & memoriæ, interque Carolina monumenta apud nos celebria Eresburgum doctâ non minus quàm nitidâ & tersâ carminis inscriptione commentarioq; illustravit; ac ne posteris utriusque laudes subtraham, carmen cedro dignum hic, ut in alijs præstiti, interpono, in ceteris ad commentarium, ne justo prolixior sim, remitto.

ERESBURGUM

AD DIMOLAM

MEMORIÆ SACRUM

HOSPES. ERESBURGI. PRÆRUPTAM. CONSPICIS. URBEM
ANTIQUA. CELEBREM. RELIGIONE. LOCUM

MARTIS

MARTIS. IBI. QUONDAM. SIMULACRO. NOBILE. FANUM
 SAXONIÆ. COLUMNEN. PRÆSIDIUMQVE. FUIT
 QUOD. LEO. VASTATUM. CAROLI. VICTRICIBUS. ARMIS
 SACRAVIT. VERO. RESTITUITQVE. DEO
 MANSIT. ET. HOC. NOSTRÆ. GENTI. DUM. BARBARUS. HOSTIS
 AUGUSTUM. NOSTRO. TEMPORE. VERTIT. OPUS
 NONNE. GIGANTEOS. MERUIT. RENOVARE. TRIUMPHOS
 QUÆ. MANUS. IN. SUPEROS. HOC. FUIT. AUSA. NEFAS

F E R D I N A N D U S
 DEL. ET. APOSTOLICÆ. SEDIS. GRATIA
 EPISCOPUS. PADERBORNENSIS. COADJUTOR
 MONASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. COMES
 PYRMONTANUS. ET. LIBER. BARO
 DE. FURSTENBERG.

ERESBURGI. IN. DIOECESI. PADERBORNENSI
 FIRMISSIMI. OLIM. SAXONUM. PROPUGNACULI. NEC
 MAGIS. FRANCORUM. ARMIS. ET. IRMINSULÆ. EXCIDIO
 QUAM. EIUS. LOCO. A. CAROLO. M. EXSTRUCTA. LEONE
 III. P. M. DEDICATI. BELLO. AUTEM. SVECICO. FUNDITUS
 EVERSI. TEMPLI. RELIGIONE. CELEBRIS
 MEMORIÆ. M. H. P.

Capto Eresburgo, ut ad cceptam narrationem hæc revocemus, Carolus præsidium militare castro imposuit; prolatoque ex Hassiæ finibus primùm imperio Francico, id intra Saxoniam firmare cœpit. Inde ad Visurgim, ut diximus, cum exercitu movit, & ut quidam sentiunt, eò loci confedit, ubi postea Heristallum Saxoniam celebre esse cœpit, & Dimola se Visurgi prono alveo miscet. Quoquo tandem loco Carolus, sanè ut in Francorum annalibus traditur, primo statim belli anno, primum ad Visurgis ripas Saxonum conventum habuit, in quo pertractatum de pace & libertate Christianæ religionis, quod adductis tot secum sacerdotibus ferventius etiam quam vel Carolus Martellus avus, vel Pipinus Rex pater conficiendum sumpserat. Et jam hac expeditione magnâ pars Saxoniam, ut post referem Christianæ religioni armisq; asserta erat. Saxones multa promovere gentis polliciti, multaq; etiâ sanctè jurârunt, ad quæ præstanda XII. obsides dederunt Carolo, quos è Saxoniam egressus secum duxit in Franciam Orientalem; interq; hos duo præclari ex prima nobilitate juvenes Hathumarus & Baduradus memorantur hac certè aut proximâ aliquâ expeditione traducti, quos D. Burchardo Wirtzenb. Episcopo Christiana religione formandos tradidit, ubi ob egregiam

Carolus
 Eresbur-
 go Castra
 ad Visur-
 gim pro-
 mover.
 Letznerus.
 Engolif. in
 vita Caroli.
 Ann. Astrô

Carolus
 ad Visur-
 gim con-
 ventum
 Saxonum
 habet, &
 XII. obsi-
 des acci-
 pit.

Vita S. Bur- indolem progressumque in literis ac moribus adsciti in clerum; ex
charidi. quo uterque post primi Paderbornensium delecti Episcopi, doctri-
Chr. Wirt. na & sanctimonia vitæ clari, popularibus suis verum religionis lu-
Zeburg. men præclaro obsidum commercio retulere. Idem consequenti-
Gobelinus. bus annis factitatum, obsidesque nobilium juvenes etiam per Galli-
am dispersi, edoctique Christianam legem; è quorum numero Flo-
Flodoard. l. doardus quindecim Saxonica nationis juvenes Wulfario Rhemen-
2. c. 18. sium Archiepiscopo in disciplinam datos perhibet; interque hos
Ebbo Rhemensis & Hildesimensis Episcopus ab eo memoratur.

An. Chri- Carolus reducto ad Rhenum distributoque per hiberna mili-
sti 773. te, festos Natalium Christi & Paschatis dies Heristalli ad Mosam
Regni apud Eburones exegit; ubi & Ecclesiæ Trevirensis donationes jura.
Franc. 6. que publico diplomate sanxit, hoc ipso regni anno sexto. Post ea pie-
Belli Sax. tatis meditamenta ad Theonis villam concessit, resumtis belli re-
2. gnique curis, quæ mox accumulata adventu legati Adriani Pontifi-
Vita Caroli. cis, opem Caroli Francorumque sollicitantis adversus Desiderium
Astron. An. Longobardorum Regem. Nullis ille monitis & legationibus flexus
Ann. Pith. cessabat vexare Pontificem & Romanam Ecclesiam, fraudibus, spo-
& Euld. lijs, omnique injuriarum genere Tyranni in modum infestus. Id bel-
Canisiani. lum quia Carolo non minus quam Patri arduum objecere Regni
Ado Vien. proceres, ætas consultando & legationibus ultro citroque missis
Regino. consumpta est, dum in Octobri tandem cum copijs in Italiam mo-
Poeta Ano- veret. Exercitum in Burgundia convenire iussit, habitoque belli con-
nym. silio in duas partes divisit. Alterum Bernardo patruo, quem alij avun-
Sigonius. culum censent, per Jovis montem ducendum dedit: cum altero Ca-
Eginardus. rolus ipse per Cinisium montem subsecutus. Haud levis Carolo la-
Carolus bor objectus ad claustra Alpium à Longobardis infesta. Adstitit ta-
rogatu men miro beneficio Deus Francis, ac nescio quo panico terrore re-
Pontificis consultat de bello Italico. In Autu-
mno mo- vet cum exercitu in Italiam. junctis copijs Ticinum regiae urbis sedem, in quam se ex fuga rece-
perat Desiderius Rex, obsidere coepit; eâ in oppugnatione quod
difficilis admodum esset, hyems consumpta est.

An. Chri- Carolus relicto ad urbis obsidionem exercitu, pietatis & ob-
sti 774. servantia causa Romam profectus, honorificentissime excipitur ab
Regni Adriano Pontifice, præmissa etiam Scholæ Romanæ juventute cum
Franc. 7. clero obviam, quæ ramis palmarum venientem exciperet. Multa
Longo- istic inter Carolum & Adrianum magno Ecclesiæ Romanæ & Saxo-
bard. 1. niæ bono sunt pertractata; quemadmodum hæc magnificè à Ro-
Belli manis scriptoribus memorantur; interque cetera, cum Adrianus
Saxon. 3. Pontifex solenne Missæ sacrificium festo Resurrectionis die ac con-
Carolus sequentibus inde ferijs præsentem Carolo perageret in Basilica D. Pe-
ex obsidi- tri,
one Tici-
ni Romæ
proficisci-
tur. *Vita Adriani tom. 18. concil. Paris. Anastas. Biblioth. in Adrian. Baron. ad hunc ann. Sigon. & alij. Adria-*
n9 ipse Epist. ad Constant. & Iren. Acta Romæ inter Pontificem & Carolum.

tri, Carolus regias donationum tabulas, quas ante Carolus Martellus avus ac Pipinus Rex Pater Ecclesiæ consignarant, ipse à se confirmatas auctasque ad altare D. Petri accedens obtulit. Tum & inter regalia Romanæ Ecclesiæ dona Carolus pro cœpti belli Saxonici successu vovit, primum in Saxonia Episcopatum se erecturum Osnabrugi, uti auctor nobis est Luitprandus, non ille Ticinensis, sed alius, ut verius reputes, qui compendio Pontificum vitas dedit. Verba ejus, quoniam interest, recito: *Carolus M. Francorum Rex, cum quinto regni sui anno venisset Romam, inter cetera quæ ab ipso magnifice sunt gesta, etiam partem aliquam Saxonie in provincia Westfalia, quam ad fidem Christianitatis convertit, ut ipse jam prædictus Papa præcepit et docuit, secunda feria Paschæ in Basilica S. Petri Apostoli inter cetera, quæ ad manum Papæ offerebat, Deo in sacrificium obtulit, et in loco Osnabrugge vocato Episcopatum constituere, et decimas noviter ad fidem converforum, si sanus et incolomis remearet, Papa ita dictante et privilegijs confirmante, dotare devovit.* Quæ ut vera reputo scriptoris fide, ita argumento sunt Carolum hac expeditione longius intrasse Westfaliam, atque locum explorasse in quo primum Osnabrugensem Episcopatum conderet, ut rectè Crantzius censuit, neque cetera sunt aliena ab ijs quæ Carolus in suo diplomate profiteretur, hanc primam omnium esse Ecclesiam in Saxonia, quam in honorem S. Petri Principis Apostolorum construxerit. Ac tum verisimilitet pignora illa sacra Martyrum Crispini & Crispiniani à Pontifice donata acceperit, quorum simul honori Basilicam dedicari voluerit. Quibus satis cognitum multa inter Carolum & Pontificem de Saxonia ad Christi fidem traducenda, pro insigni utriusque in Deum religione pertractata, cujus exinde perpetuus hortator fuit Adrianus. Expertus tum Carolus ex Longobardorum rapacitate quàm ægre se tuerentur Pontifices & Episcopi, nisi aut potentiori defensorum manu, aut jurisdictione etiam civili donati præmunirentur. Vel eò tot per Italiam possessiones urbium & bonorum, Corficam insulam, Exarchatum Ravennam, provincias Venetiarum & Histriam, omnem Ducatum Spoletanum & Beneventanum, uti hæc antiquitus possederant, suâ auctoritate rata esse voluit. Nec jam mirum videri dedet Carolum devictâ Saxoniam Episcopos tantâ potestate & munificentia bonorum exornasse. Ac mihi etiam facile persuadeo, quod alij tradiderunt, Carolum tum concepissee votum præsentem Adriano Pontifice, conditurum se in Saxonia Episcopatum, oblaturumque S. Petro Apostolo, cujus ope & patrocinio ad sepulchrum ejus implorato Saxoniam sibi debellandam sumpsit. Votum id triennio post ad felices belli successus, condito primo inter Saxones Osnabrugi Episcopatu, explevit. Romæ rebus cum Adriano Pontifice transactis, Carolus ad castra regressus, constanter ad Ticini urbis oppugnationem inhæsit. Summum rei momentum

Carolus partem Saxonie offert ad altare S. Petri.

Ticinum seu Papia, sedes Longobardorum, expugnata.

Baron. ad hunc ann. Sigonius. Defiderio Regi cetera recuperare, ad certam Pontificis & Romanæ Ecclesiæ ruinam. Tandem obsidione in sextum mensem protractâ, cum fame, morbis & luctu omnia in desperationem venissent, urbs Carolo dedita: Rex cum conjugè & liberis captivus in Franciam ductus, & Leodio inclusus apud Agilfridum Episcopum in exilio egit, dum mors subtraheret; à quâ supremus illi honor contigit humari Aquisgrani unâ cum uxore & liberis ad sepulchrum Caroli. Regnum exinde Longobardicum, quod in ducentessimum sextum annum steterat, Francorum imperio cessit.

Beka in Aquisgran. Saxones At dum hæc in Italia geruntur, Saxones Westfali per hanc Caroli absentiam nacti opportunitatem rebellandi, una furoris conspiratione, unoque Christianorum odio inflammati, fidem, quam Carolo superiori anno dederant, rumpunt, armatique in conterminas Francorum provincias irruunt. Pars, quæ Frisij adiacet, vastatis trans-Isalam Francorum provincijs (nam is annis tum Saxones à Francis Frisijque dividebat) Daventriam occupant: Locum præda & incendio absument: templa, quæ Lebuinus ædificarat, injectis flammis exurunt, rabie etiam in mortuos effusâ: corpus D. Lebuini, quod istic conditum didicerant, perquirunt ad ludibrium, ne qua vel ex eo Christianorum memoria sensusve relinqueretur; quæ tamen pervestigatio cassa fuit, Deo Barbaros excœcante, ne pignus illud sacrum reperirent. Altera hæc Saxonum irruptio fuit ad Isalam à Pipini Regis excessu, ut refertur in rebus gestis D. Ludgeri, qua cœtus Christianorum, quos Marcellinus, Lebuinus, alijque jam à multis annis collegerant firmarantque, sunt disjecti, clade etiam ad Oldensalienses vicinosque perlata.

Vit. S. Ludg. apud Broverw. c. 6. Alfridus in vita S. Ludgeri c. 2. Bollandus in ejus vita. Cincin. in vit. S. Ludg. Haud secus altera pars Saxonum in superiore Westfalia ad Luppiam & Visurgim convolavit ad arma. Primus efferatæ gentis impetus in Eresburgum est factus: expugnatum castrum, ejecti Franci, ac castrum ipsum dirutum. Id etsi Francorum annales non expriment, Poëta tamen noster auctor ejus est non obscurus; ac cum proximo anno ex ruina reparatum sit à Carolo, id pronum est statuere. Verùm longè furiosius irruptum est alijs copijs in Hassiam; ad quam Barbarorum incursionem Fritzlarienses vicini que Christiani deportato secum è Basilica corpore D. Wigberti, in Buriaburgensè castrum, quod oppidi in modum communierant in monte, se receperunt, armis etiam intrepide ostentatis, resuscitataque veteri Catorum fortitudine, qui jam Christiani pugnabant adversus Barbaros. Saxones positus in oppido Fritzlariensi castris, totâ regione grassantur, nihil aut prædis, aut flammis, aut cædibus intactum relinquentes; vastatisque circum omnibus, Buriaburgum magnis conatibus adoriuntur. Haud segnius propugnare Christiani (multum confisi patro-

Eresburg à Saxonibus receptum, ejectis Francis. Poëta Anonymus. Lesnerus. Lupus servatus in vita S. Wigberti. Saxones irrumpunt in Hassiâ, & Fritzlariensem Basilicam cum cœnobio vastant & incendunt.

si patro-

si patrocínio D. Wigberti) modò insultus interritè repellendo, modò erumpendo fatigandoque; ad extremum Saxones magnâ sui clade obsidionem deserere coacti. Sed eò furiosius conversi in Basilicam Fritzlarientem, & cœnobium religiosorum virorum, quos ex familia D. Benedicti istic collegerat Bonifacius. Ceteris subversis, restabat Basilicæ fabrica; ad hanc subruendam certatim ignes subiecti, comportati fascès, ligna, stramina, adgesta nutrimenta ignium in fores, in tectum, in parietes; At frustra omnia, reluctantibus flammis. Quo in sacrilego opere dum extrema tentant, igne semper vel averso per ventum, aut extincto; visi novo prodigio duo juvenes candido amictu, tam à Christianis quàm ipsis Barbaris, flammam identidem aut comprimere, aut arcere, atq; in ipsos incendiarios vertere. Quo spectaculo cœlitus ostenso Saxones perculsi ultrò se in fugam dederunt; ac ceteris jam dilapsis repertus est ex Barbaris quidam ad Basilicam extinctus; utque divina ultio constaret palam, deprehensus est utroque genu subnixus ligna atque ignem tenere in manibus & specie flantis feralem adhuc spirare flammam, qui jam animam prius exspiraverat, quàm ignem ex fomite afflare posset. Tum verò compertum D. Bonifacij oraculum, quod consecrando hanc Basilicam palam in corona astantium pronuntiârat, fore ut nunquam exinde hæc Basilica Barbarorum incendio vastaretur. Alterum hoc miraculum, quo Deus pugnavit pro absente Carolo, quique ad Eresburgum fontem dedit sitiienti militi, hic ignem extinxit sine fontis & aquarum usu, utroque elemento Francorum adjutor.

Interea Carolus, subactâ Longobardia, victor reversus in Germaniam ad Rhenum maturavit, acceptisque per iteratos nuntios, quæ perfidi Saxonum perpetrârant, Ingelheimij confedit cum exercitu. Ann^o jam in hyemem deflexerat, nec ferebat tempus, fatigatum militem novâ expeditione in Saxoniam traducere; quo tamen Saxonum insolentiam refrenaret in præsens, selectos militum in quatuor agmina partitur, trajectoque Rheno, diversis itineribus in hostem ire jubet; ac singuli suos duces secuti Hassiam intrant. Non dum Carolum Rheno adesse intellexerant Saxones, cum tres Francorum cunei famam præsentis occupando, incautos opprimunt, receptaque prædâ in ipso flagitio mactant: quarto agmini nullus hostis obtigit: omnes in Saxonum fines procurrendo vicem reddunt, & qualicuit spoliando vastandoque progressi, ditatque prædâ, se ad Rhenum recipiunt. At Carolus qui jam S. Petro Saxoniam voverat Romæ, Pontificique ad id omnia belli studia addixerat, postquam se iteratâ Saxonum perfidiâ haud secus quàm patrem avumque deludi conspexit, ad maturiora belli consilia versus, militem in hiberna ad reficiendum se ire jussit; ipse Carisiacum ad villam hibernatum pariter concessit, ubi Christi Natalitia & Pascha per sacram quietem transegit.

Vita Caroli

M

Ann. Franc.

Lupus Ser-

vat⁹ in vita

S. Wigberti.

Saxones

divinitus

puniuntur.

Brouverus

in notis ad

Raban.

Idem in an-

nal. Fu. dens.

Serrarius in

Mogunt.

Baronius ad

ann. 773.

Miraculû

quo Deus

Francorû

arma

compro-

bavit.

An. Chri-

sti 775.

Regni

Franc. 8.

Long. 2.

Belli

Saxon. 4.

Carolus

redux in

Germaniâ

Saxones

ulciscitur.

Engolism in

vita Caroli.

Regino.

Ann. Carisi-

acian.

Francorum Annales. Poëta Anonym. Adelmus in Ann. Conc. Paris. Binius in tomis concil.
 transegit. Nec tamen ita à belli curis vacuus fuit, quin Francorum proceres ac belli præfectos in concilium publicum ad se evocârit. Eo in congressu deliberatum de Saxonia debellandâ; & Carolus auditis ceterorum sententijs palam pronunciaſſe memoratur, non se ab hoc bello deſtiturum, donec gentem toties perfidam aut Chriſto ſubmitteret, aut funditus deleret. Maturatum inde verno tempore bellum; quam in rem Carolus Duriam in agro Juliaccenſi propius ad Rhenum ſe contulit, ubi convocatis Episcopis, Abbatibus & Regini Auſtraſiæ proceribus, celebrem pro more ſynodum habuit. Synodum convocat. **Quantum** quid in ea ad diſciplinam Eccleſiaſtica & Chriſtiana. in qua nam Rempubliſcam conſtitutum fuerit, aut qui Episcopi interfuerint, vetuſtas abolêrit. Certiora etiam de ſingulis ſynodis habituri vindicta, eſſemus, niſi Anſegisus & Benedic⁹ Levita acta ſingularum in unam & bello. turbam nobis congeſſiſſent, nullâ temporum locorumve habitâ ratione.

Carolus Colonia Rhenum tranſit cum exercitu in Weſtſaliam. Aſtron. An. Vita Caroli. Sigeburgum ad Ruram à Carolo expugnatum. Merſem.
 Solutis comitijs, Carolus apud Ubios cum inſtructiſſimo exercitu Rhenum tranſgreſſus, belli molem in Weſtſaliam & in ipſa rebellium viſcera movit. Primus belli impetus in caſtrum Sigeburgum factus. Saxones id inſederant, ex eoque infeſti Rheni ripam infeſtârant. Ob id Carolus belli machinas admoveri juſſit, & qui militum incurrentium erat ardor, ad primos inſultus expugnavit. Reperias qui caſtrum illud interpretentur Sigburgum in Ducatu Monteniſi ad Sigam fluvium, in quo D. Anno Archiepiſcopus Coloniensis celebre poſt monaſterium familiae D. Benedic⁹ condidit, ubi & Ptolemæus videtur Sigedunum collocare. At pleriq; caſtrum hoc à Carolo expugnatum ad Ruræ & Lennæ confluentes poſitum agnoſcunt, haud procul Tremoniâ, ubi rudera arcis, etiamnum in ſaſtigio montis conſpiciuntur. Ac nihil tum inter Saxones magis receptum quàm montes præmunire caſtris & arcibus. Eò prædones ſe recipere, eò incolæ refugere, & in his munimentis omne belli & fortunarum præſidium habere. At tanto nunc caſtrum illud opportunius Carolo, ex quo frenum Weſtſaliæ intenderet; ideo & locus militari Francorum præſidio firmatus ad reprimendam Saxonum inſolentiam, undique vel ex montium ſilvarumque latibulis, vel à Luppia incurſantium.

Eresburgum Carol⁹ recipit & præmunit.
 Ab Rurâ amne Carolus interiorem Weſtſaliam ingreſſus Eresburgum movit cum exercitu. Caſtrum illud per abſentiam Caroli Saxones, ut diximus, demoliti fuerant, ne qua Chriſtianorum ſtatio, aut militare Francorum præſidium intra ſuos fines Carolus Rex firmaret. Tanto nunc ardentius Carolus receptum locum vallis & muris includere præmunireque adverſus Saxonum irruptiones cœpit. Erigebat militum animos ad id opus recentis miraculi memoria, fiduciaq; in cœlites; tanquam Deus hunc locum ſibi deſignafſet, in quo

in quo Christi religionem primùm intra Saxonum fines plantaret. Sanè prima exinde Monachorum ex familia D. Benedicti à Carolo M. evocatorum hæc intra Saxonum fines statio & domicilium fuit, ut post referam. Nec defunt, qui hac Caroli expeditione B. Sturmionem, quod inter res gestas ejus memoratur, Eresburgo à Carolo impositum velint, ac tum Saxones Christi Evangelium docere cœpisse; quanquam hæc ad proximos annos referre malim.

Firmato Eresburgo, ac militari Francorum præsidio imposito, Carolus à Dimola cum exercitu ad Visurgim progressus, ad tertium illic Saxonum Westfalorum munimentum castrumque Brunsbergam castra posuit. Retinet hodie dum nomen Brunsberga, à Bruno- ne, ut volunt, conditore, sive ille Widikindi frater fuerit, seu quis alius ante hæc tempora Bruno. Arx certè, ut à Crantzio scriptum, munitissima, quam tum Saxones valido præsidio infederant, structaque erat in edito monte, Hoxtariæ oppido ac Visurgi incumbente. Visuntur hodie dum altæ fossæ, vallaque & rudera, ambitu capace. Nihil quidem de arcis hujus expugnatione memorant Francorum anales. At nihil celebrius apud consequentes inde scriptores, cum primisque Saxones nostros; quam in rem monstrantur etiamnum castrorum loca à Carolo quadripartito posita, quæ post in totidem vicos exulta; interque hos Huxtaria refertur ex veteri prope Corbeiam loco. Tam certi etiam hi scriptores de Brunsbergæ expugnatione, ut deditionis diem octavum Julij consignent, tametsi Carolus, ut Crantzius perhibet, longo obsidionis tœdio exercitum subinde abduxerit; quæ cum in prisca scriptoribus non reperiam, malim in medio relinquere: neque ea probo, quæ Letznerus tam largè rebus à Carolo gestis inspergit, ex vulgi magis fabulis, quàm certorum auctorum fide innixus. Interim quàm celebris * Brunsberga ad Visurgim, omnium prope Francorum scriptorum testimonijs, tam eam nobilitavit Ferdinandus Princeps & Paderbornensium Episcopus, retulitq; præclarâ carminis inscriptione inter monumenta suæ diocesis. Ubi Poëtæ equidem nescio ex hac ingenium, an ex commentario historici eruditionem prius commendem.

Carolus ad Visurgim progressus Brunsbergam obsidet.

* Vita Caroli Brunisbergum.

Adelamus Astro-nom. Poët. Anon. } Brunsberg.

Annales Camis. Ado Regino. } Brunsberg.

Annales Pithæ & Fulda. } Brunsberg.

Horum nullus expugnationem tractat Brunsbergam.

BRUNISBERGA

PROPE HUXARIAM

MEMORIÆ SACRUM

ARX. UBI BRUNONIS. CIRCUMSPICIT. ALTA. LATINI MILITIS. INFECTAS. CÆDE. VISURGIS. A QVAS

Yy

SAXONES

SAXONES. HIC. AMNEM. CAROLUM. TRANSIRE. PARENTEM
 NE QVICQVAM. TELIS. IMPEDIERE. SUI S
 SED. DARE. VERSA. FUGA. VICTORI. TERGA. COACTI
 CESSERUNT. TOTUM. FLUMINIS. IMPERIUM
 LITTORE. NUNC. ILLO. REGNAS. CORBEIA. SACRUMQUE
 HUXARIÆ. DÍCIT. JUS. PADIBORNA. TUÆ
 QUÆ. SI. POSTÉRITAS. SERVASSET. FOEDERA. NUNQUAM
 RÈLLIGIO. SCISSIS. PLANGERET. ORBA. COMIS.

F E R D I N A N D U S
 DEI. ET. APOSTOLICÆ. SEDIS. GRATIA
 EPISCOPUS. PADERBORNENSIS. COADJUTOR
 MONASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. COMES
 PYRMONTANUS. ET. LIBER. BARO
 D E. FÜRSTENBERG.

BRUNISBERGÆ. NOBILI. IN. DIOECESI. PADERBORNENSI
 ET. DITIONE. CORBEIENSI. LOCO. UBI. CAROLUM. M. TRAJECTU. VISURGIS
 PROHIBERE. FRUSTRÀ. CONATI. SAXONES. AN. DCC. LXXV
 FUSI. FUGATI. QUE. FRANCIS. CESSERUNT
 M. H. P.

Sed nunc Francorum arma & prælia ad Visurgim, quæ in-
 scriptio exhibet, ex Francis scriptoribus reddamus.

Pugna
 Caroli ad
 Visurgim
 cum
 Saxonib⁹.

Carolus dum ad Brunsbergam cum exercitu confidet (haud
 dubiè in amœna illa planitie camporum inter montes & Visurgis
 ripas, in qua post Corbeienſe cœnobium à Ludovico filio est condi-
 tum) Saxones Ostfali magnis suorum copijs collecti ex opposita
 Visurgis ripâ se objiciunt, Carolum ab amnis transitu prohibitori.
 Stabat utrimque medio amne divisa armatorum multitudo, mutuis
 se vocibus & convitijs militaribus provocando; vidissesque ex vete-
 ri belli scena hinc Clotarium & Dagobertum Francorum Reges, in-
 de Berthoaldum Saxonum ducem hic denuo ad Visurgim componi.
 At Carolus mutui sine vulnere & prælio aspectus impatiens, reper-
 to vado Visurgim transit, digestisque in ordinem copijs, in hostem
 movet. Occurrunt Saxones, tela eminus ingerunt, pellunt & pellun-
 tur. Interim Franci ex amne, Saxones ex saltu conglobati ruunt, den-
 satæque sunt acies. Tum verò acri prælio conferta bellantium agmi-
 na: victi cæsi que ingenti clade Saxones: qui superstites fuere Saxo-
 num, per vicinum Sollinganum saltum sparsi profugique stragem
 ad suos retulerunt.

Carolus
 post ca-
 sos Saxo-

Hac pugna victoriâque, quam primam hujus anni celebrant
 Francorum annales, confirmatus Carolus, exercitum divisit. Pars
 ad Vi-

ad Visurgis tutelam secundo amne descendere iussa, ad Lubcke in agro Mindensi (ut hunc locum meliores interpretantur) castra posuit, nihil bello hostiliter tentando, dum à Westfalis, ut mox referam, infestarentur. Ipse Carolus cum robore exercitus interiorum Ostfaliam ingressus ad Obacrum fluvium pervenit. (* Oca est ex Herciniæ montibus Wolffenbutum & Brunswigum perlapsus) Ibi Hesso Ostfalorum Saxonum Dux & legatus unâ cum gentis suæ proceribus suppliciter occurrit Carolo; quo in congressu deprecatus culpam violatæ pacis Ostfali se ad omnia Francorum imperata ultro offerunt, & fidem denuo jurant Carolo; utque de ea certus sit Carolus, obsides etiam dant. Tantâ trepidatione perculerat victor Carolus universam Ostfalorum gentem, quasi victoria uti libuisset, facile obtrivisset; sed ille clementia ratus est gentem subigi posse, quæ toties exinde Regem fefellit. Pace cum Ostfalis factâ, Carolus cum exercitu ex eorum regione per Visurgim regressus ad pagum, quem Bucka dixerunt, confedit, tractaturus cum Angarijs altera illa præpotente Saxonum gente. Et illi consternati recenti Francorum victoriâ, Brunonem gentis suæ Ducem Widikindi M. ut volunt, fratrem, ac primores è suis miserunt ad Carolum; quos Rex benignè accepit, ac petentibus pacem dedit: juratum fœdus, dati obsides, amicèque haud secus quàm cum Orientali Saxonum gente convenit. At non perinde inter scriptores convenit quis ille locus pagusve fuerit, quo primum cum Angariorum gente pactus sit Carolus, nobilitatitque comitijs suis. Ac licet sono vocis haud multum dispar qui modò Bucki, modò Buchi, modo pagus Bocensis scriptoribus Francicis appellatur; reperies tamen, qui Buckiburgum in comitatu Schowenburgenfi interpretentur. Sunt qui Bodeken in diœcesi Paderbornensi velint, ubi vetus cœnobium virginum à D. Meinolpho, quem Carolus M. è fonte baptismatis suscepit, est conditum. Alij tamen verisimilius Bocam ad Luppia ripas tribus Paderbornâ leucis distitam in eadem nostrâ diœcesi consignant. Certè Carolum, pace cum Ostfalis factâ, ex eorum regione reduxisse per Visurgim exercitum perhibent scriptores Franci, ut trans Visurgim Bocensis pagus requiri non debeat, sed in eâ cis Visurgim regione, ubi Angariorum & Westfalorum gentes pacis fœderibus reconciliandæ supererant Carolo, & in libertatem Christianæ religionis permittendam componendæ erat; eoque cis Visurgim in Lubbecke stabat altera pars exercitus, cum ex hoc Bocensi pago suppetias tulerit laboranti; idque nominis similitudo persuadet. Quâ in re sequor auctoritatem Ferdinandi Principis & Episcopi Paderbornensis, quòd ab eo inter monumenta suæ diœcesi asserta sit Bocka. Ejus hic eruditam inscriptionem exhibeo: cætera in commentario explanata.

nes in interiorum Ostfalia progreditur.
Lubbecke.
Vita Caroli Lidea.
Ann. Canis, Lidbeck.
Astronom. & Adelm.
Hudbecke.
Ann. Pithæ. & Fuldens.
Lidbecke.
Poët. Anon. Cletisorg. in Chron.
Grothius in notis ad Anon. Poët.
* Ovaccus Ann. Fræc. Oacrg Ado. Ovaca Poët. Anon. Carolus cum Ostfalis componit, & obsides accipit. Carolus cum Angarijs componit in pago Bucki. Reineccius in Poët. Anonym.

BOCA. AD. LUPPIAM MEMORIÆ SACRUM

BOCA. VETUS. CAROLO. MEMORABILIS. HOSPITE. PAGUS
LUPPIA. QUAM. RAPIDIS. PRÆTERIT. AMNIS. AQUIB.
ANGARIOS. VIDIT. PACEM. VENIAMQUE. PRECANTES
SUPPLICITER. FRANCO. SUBDERE. COLLA. JUGO
OBSIDIBUSQUE. DATIS. JURANDO. JURE. PACISCI
OBSEQUII. STABILEM. TEMPUS. IN. OMNE. FIDEM
ANGARIÆ. GENS. VICTA. SACRO. LÆTARE. TRIUMPHO
QUEM. CAROLUS. DE. TE. RELIGIOQUE. TULIT
SI. SUB. REGE. PIO. LIBERTAS. GRATIOR. EXSTAT
SERVITIO. MAGIS. ES. LIBERA. FACTA. TUO

FERDINANDVS
DEI. ET. APOSTOLICÆ. SEDIS. GRATIA
EPISCOPUS. PADERBORNENSIS. COADJUTOR
MONASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. COMES
PYRMONTANUS. ET. LIBER. BARO
DE. FÜRSTENBERG.

BOCÆ. CELEBRI. OLIM. PAGO. UBI. CAROLUS. M. FRANCORUM
REX. ANGARIOS. DATIS. OBSIDIBVS. ET. JURE. JURANDO. FIDEM. OBSEQUII
FIRMANTES. AN. DCCLXXV. IN. DITIONEM. ACCEPIT. ET. A. SANCTÆ. MEMORIÆ
BADVRADO. PADERB. EPISCOPO. RELIQUIÆ. B. LANDOLINI. CONF. QVAS. E
CAMERACENSI. DIOECESI. ILLVC. TRANSTVLERAT
COLLOCATÆ. FVERVNT.

M. H. P.

*Adelmus in
Annal.
Vita Caroli.
Ann. Canif.
Westfali
Saxones
dolo Ca-
stra Fran-
corum ad
Lubbeke
intran ac
turbant.*

Hic dum ad Bocam in conventu procerum cum Angarijs trans-
igit Carolus, ausi sunt conjurati per inferiorem Saxoniae regionem
Westfali Francos, qui ad Visurgim in Lubbeke subfiteri, aggredi.
Observarant nimirum castra ab ijs neglectè custodiri; quare com-
posito dolo pabulatoribus Francorum se immiscent, & statim cum
iis per incuriam vigilum intrant. Favebat dolo vespertinum diei
tempus tenebris obscurum, quo minus observarentur; mox larvam,
quam induerant, exuti, semisopitos obruunt, cædunt, sternunt, fu-
gientes insequuntur mactantque; ad quorum clamores excitæ le-
giones, quæ in extrema castra tetenderant, arma corripunt, laboran-
tibus adfunt, nec minore clade Saxones, quàm sævierant, castris eji-
ciunt. Id ubi ad Carolum est relatam, magnâ celeritate cum suis ad-
volat, editaque ingenti inter palantes Westfalos strage, primùm Fran-
cos,

cos, quorum negligentia castra malè custoditæ erant, pro concione objurgavit, paucos etiam ignominia notavit; deinde Westfalorum regionem ingressus, ne diuturnior hosti lætitia foret, immisso furi- bundo milite pervastat, truci satis edito exemplo castigationis, ita enim ferro flammâque sævitum. Ad quam cladem primores Westfalorum se Carolo supplices stitère; quibus Carolus gentis perfidiam exprobrat; contra Westfali non id communi suo consilio, sed paucorum audacia & latrocinio factum excusârunt; cumque obnixè veniam deprecarentur, & communem sibi cum Ostfalis & Angarijs pacem dari flagitarent, indulgit Rex, eademque qua cæteros clementia recepit in gratiam, jussitque Sacramentum fidei dicere & obsides dare; quibus acceptis, exercitum per Rhenum reduxit in Franciam. Quo verò in loco hic Westfalorum conventus sit habitus, non prodidere scriptores. Sed quantum hujus ex Visurgi profectionis itinerumque ratio monstrat, aut Osnaburgi, ubi & Episcopatus locum circumspexit, aut Minimigardesfordæ in meditullio Westfalorum ac celebri tum loco est habitus. Hic ego crediderim Widikindum jam tum Westfalorum Ducem fuisse, haud secus quàm Bruno frater Angrivariorum. Hesso Ostfalorum ducem agebat; qui tamen ceteris atrocior per primores gentis hæc pacta iniri passus sit. Interim Carolus postquam hac alterâ expeditione tam Ostfalos, quàm Angrivarios, ac Westfalos ad pacta deduxisset, ratus est omnem Saxonum gentem in stabili Francorum fide permanfuram; Quam in rem hoc anno à Carolo, aut B. Sturmio Abbas, vir docendi facundia egregius, aut alij Sacerdotes evocati. Quo referas illud Ægilis Abbatis: *Carolum ad primos Saxonix ingressus cœpisse partim bellis, partim suasionibus, partim muneribus Saxonum gentem ad Christi fidem convertere.* Et quis sibi persuaserit Carolum post tam felicem belli successum, gentisq; victæ submissionem, nullum in Saxoniâ reliquisse doctorem Evangelij, qui tam sanctè partem Saxonix S. Petro obtulerat, atq; Eresburgi jam tutum pedem fixerat? quo loco, si uspiam opportuna sacerdotum statio capta est. Quod verò Osnabrugensium fastorum scriptor per hæc belli Saxonici initia à Carolo Osnaburgi templum structum, dedicatum in Paschate, primum Episcopum Wihonem impositum asserat, id prorsus immaturum reputo, alienumq; ut credas; locum fortè in hoc transitu ad Visurgim aut reditu ad Rhenum inspexerit designaritq; commodum, in quo primam Episcopi sedem ad Westfalos Angariosq; erudandos collocâret; potuitq; hoc anno, ac consequenti potius, fundamenta Ecclesiæ hujus ad voti maturationem jacere. Id certius compertum, quod referam. Postquam per id tempus excefferat è vivis D. Gregorius Ultrajectensis Antistes, successor ejus Albricus quartus ejus loci Episcopus, erectus primùm Caroli benevolentia erga Ul-

Carolus componit cum Westfalis & obsides accipit.

Hesida in hist. Ultraject. de Greg. & Albrico, & Caroli diplom. Vita S. Ludgeri apud Brovverii. c. 7.

tra-

*Alfridus in
ejus Vita c. 2.
Brouverus
in notis.*

*Bollandus in
comment.*

§. 3.

Gregorij
Ultraje-
ctini An-
tistitis
mors, suc-
cessor Al-
bricus.

D. Lud-
gerus Da-
ventriam
mittitur.

*Vita Wille-
hadi apud
Caesarem &
Surium.*

An. Chri-
sti 776.
Regni
Francici
9.

Long. 3.
Belli

Saxon. 5.

*Adelmus.
Aimoinus.*

*Vita Caroli.
Ann. Franc.*

*Pithœi, Ca-
nisi, alijs.
Poëta Ano-
nym.*

Regino.

Carolus
in Italiam
avocatur
ad Rot-
gaudum
rebellem
comprim-
endum.

Saxones
per ab-
sentiam
Caroli
denuo re-
belles.

Saxones
Eresbur-
gum dolo

trajectensem Ecclesiã, quam regis donationibus locupletavit, tum animatus hoc felici bellorum successu per Westfaliam, misit D. Ludgerum Daventriam ad reparandas sacras ædes & Christiani populi cœtus colligendos. Utrumq; egregiè præstitit Ludgerus, etsi Diaconus adhuc ac nondum Sacerdotio initiatus. Redierat is recens ex Angliã Ultrajectum post auditum triennio Alcuinum magistrum sacras Eboraci literas docentem; ostenditque tum Ludgerus docendo ordinandoq; res Ecclesiæ, quantus post sacerdos & Episcopus futurus esset. Nam templa à Saxonibus incensa eversaque instauravit, & Lebuini corpus transvecto in Austrum ædificio cælesti per somnium monitu reperit, palamque docendo per vicos & pagos innumeros ad Isalam Christo adjunxit. Quã libertate Evangelij per Christi arma partã, Willehadus quoq; multò confidentius in Drentia & Wigmodia, vicinisque Frisiæ oris, unã cum cæteris collegis & sacerdotibus Christi legem Barbaris tradere compertus est, famã etiam Sancti viri ad Carolum post perlatã. Tam enim religiosissimus Rex sibi Frisiæ quàm Hassiæ curam sumpsit, ut ex ijs locis Christianã religionem jam illustratis, eam per Saxoniam transplantaret.

Prosperum hunc Caroli successum per Saxoniam turbârunt Italiæ motus. Vix enim ab hoc bello respirârat Carolus, cùm nunciatur Rotgaudum Longobardorum Ducem, quem victo Desiderio Forojuliensibus præfecerat Rex, nova moliri, jamque de vendicando sibi Regno consilia agitare, civitatibus pluribus proceribusque ad se traductis. Indignè enim passi Longobardorum primores à Desiderio relictis, Regnum suum, quod tot annis gentis suæ armis partum steterat, ad Francos transisse. Quocirca Natalitijs Domini in Alsatia celebratis, cum firmissimo exercitu Alpes superavit, ac recta in Forum Julium ire perrexit. Eò cùm venisset, moram nullam interposuit, quin subito cum hoste configeret; fuso fugatoq; exercitu Rotgaudus captus, & quòd Regnum affectaverat, ultimo supplicio est affectus: Civitates quæ defecerant, cùm se dederent, receptæ in gratiam. Tarvisium inde Carolus ad Pascha celebrandum profectus, Ducatum Forojuliensem Regno Franciæ attribuit, urbibus comites imposuit, à quibus regerentur. Ita venit & vicit potentissimum illud Regnum. At non perinde Saxones vincuntur, ut Longobardi Italiæ delicijs præfracti.

His quippe per hyemem tranfactis, confestim Carolus ad Saxonum bellum regressus. Vix Alpes transcenderat, cùm Saxonum rebellio festinatis nuncijs adfertur ad Carolum. More illi gentis per absentiam Caroli perfidi resilierant ad arma pro libertate & cultu Deorum asserendo. Ideo primus Saxonum impetus in Eresburgum factus, ubi everso gentis fano & Idolo, Carolus Christianam religionem cum suo cultu reposuerat, frenumque ex præmunito castro intenderat.

tenderat. Eò Saxones locum obsident, vim bellicis machinis admovent, insultus faciunt. Non his fracti præfidiarij Francorum fortiter castrum aliquamdiu tuentur. Saxones ubi nec minas nec vim procedere vident, ad fraudes & dolos conversi deditioem persuadent Francis, & quo malo quibusve conditionibus, incertum; circumventi Franci Eresburgo excedunt, & ingressi Saxones confestim tectis faces injiciunt, mœnia subruunt, & locum omnibus suis munimentis nudant, ne quid Francos istic intra suos fines in vitet amplius. Hoc successu læti Saxones Sigeburgum movēt, castrumq; illud ut scribit Regino, Francorum præsidio firmatum pari conspiratione armorum conglobati adoriuntur; sed fraude primum & promissis, quod in Eresburgo processerat, tentata deditio, promissusque liber præfidiarijs ad suos reditus. Quibus cùm nihil obtinerent, additæ minæ. At Franci ad ea interriti cautioreque respondent, non ijs quibus Eresburgenses capi se dolis, aut minis frangi: aliter se suam fortitudinem ac fidem æstimare, quàm perfidi Saxones; armis si quid valeant experiantur. Quibus exacerbati Saxones, omnes belli machinas, interque has petrarias (instrumenti bellici genus est, quo balistarum instar saxa ejaculabantur) certatim expediunt; nihilq; barbaræ artis furorisq; intermissum in expugnando castro. At bello fortius obsistunt Franci, Deo etiam magis quàm suis viribus confisi, nunc tela projectaque in se saxa eludendo, nunc insultus reperiendo, nunc irruptione facta in ipsos barbaros prouendo. Nihilo adhæc remissius Saxones totis castrorum viribus & furijs oppugnationem decernunt. Quâ in aggressione ac dimicatione Francos inter & Saxones visus est ab obsidentibus strictus minaxque gladius supra ædem sacram ad pedem montis arci subjectam, simulq; duo clypei igne fulmineo coruscantes in aère obversi in hostes, ac crebris in eos motibus agitari. Quo prodigij spectaculo ut erecti sunt Francorum animi, ita percussi Saxones, confusa in se ruentium fuga (in qua mutuis sese gladiis lanceisq; cæci confoderunt) castra Francis in prædam relinquunt: Cæteri eadem perturbatione per mutua vulnera cædesq; se in fugam dedere. Quo animadverso Franci ex arce prorumpunt, factoque impetu fugientium palantiumque tergis cædendo inhærent; nec destitère, dum ad Luppiam usq; flumen compellerent. Tertium hoc cæleste beneficium ac miraculum, quo Deus Caroli Francorumq; arma adversus Saxones comprobavit: uti id uno omnium Francorum scriptorum consensu accepimus, fateturque auctor, qui res à Carolo gestas perscripsit, se ab ijs didicisse, qui hæc coram spectârunt. Quæ tamen Regino aliquantulum narrando perturbat, dum hæc, quæ cæteri scriptores Sigiburgo attribuunt, is in oppugnatione Eresburgi facta memorat, ac pro tentato à Saxonibus Sigiburgo Desenburgum ponit, utrumq; licet à Carolo his bellis expugnatum sit.

Sigiburgum frustra tentant Saxones.

Fræc. Ann.

Petrariæ.

Pontan. l. 6.

orig. Franc.

c. 23.

Λιτοβολοι

&

πείροβολοι

Miraculo

Saxones

avertitur

ab oppu-

gnatione

Sigiburgi.

At

Carolus
Wormatiæ
Conventum
indicat ad
Saxones
Ulciscen-
dos.

Carolus
transmis-
so Rheno
Westfaliã
cum ex-
ercitu in-
trat, & ter-
rore ad
obsequiũ
compel-
lit.

Carolus ad
Luppia
fontes ca-
stra ponit,
ubi innum-
merabilis
hominũ
multitu-
do sup-
plex ad
baptismiũ
se offert.

Carolus
Eresbur-

At postquam Carolo in Germaniam venienti iteratis nuncijs relata est Saxonum rebellio, tanto ille confirmatius bellum Saxonum maturavit, quo præsentius comperit Dei manum suis adesse. Ac nihil sollicitius ad ingressum Germaniæ habuit, quàm ut Wormatiæ tertiam Episcoporum atque omnium ordinum synodum convocaret; in qua cum multa de rerum sacrarum ac Regni negotijs sint acta; tum nihil ferventius agitatum, quàm de bello Saxonico, ob iteratam gentis rebellionem, sævitiamq; in Christianos. Bello omnium consensu approbato, Carolus cum ingenti exercitu per summam celeritatem transmissis Rheno in Saxoniam advolavit, stetitque prius fulminis instar intra Barbarorum fines, quàm vel fama adventum nunciasset: nec alia hujus irruptionis species, quàm sævæ tempestatis, ut Regino censuit, quæ coactis repente nubibus è cælo incussa, fruges, pecora, mortalesque sternit. Nam quâ perfidiã Saxones sacramenta fidei ruperant, ea indignatione accensus Carolus, immisit militem, cui spolijs, ferro, flammaq; grassandi potestas data. Nec segnius Franci imperium executi; visaque Drusi & Germanici arma desævire in pertinacem gentem. At quæ tanta trepidatio Saxones incessit, ut abjectis, quæ susceperant armis, supplices ab Amasi, Visurgi, atque ex omni parte regionis Carolo eò loci occurrerent, ubi Luppia confurgit. Ibi enim Carolus ad fontes amnis castra metari coeperat: ibi innumerabilis Saxonum multitudo, inermes heri cum servis, viri cum conjugibus & liberis ad pedes Regis provoluti delictorum veniam deprecantur, & pro vita donanda clementiam appellant. Flexus Rex miserabili rerum aspectu ejulatuque complorantium, postquam omnis ætatis ac sexus homines, senes, viros, juvenes, pueros puellasq; ac matres etiã cum suspensis ad ubera infantibus circumspexit, tanquam ad ultroneum se supplicium offerre, qui nihil præter totius gentis excidium sibi imminerè crediderant. Et Rex cum nollet innocentium causam cum nocentium culpa miscere, omnes recepit in gratiam, jussitque qui per ætatem maturi erant, fidem & obsequium jurare; quo præstito, liberos pronunciavit. Læti omnes, eaque in sperata Regis misericordia provocati, ultro etiam sese ad Christianam religionem amplectendam obtulère, ex quibus innumerabilis turba ad Luppiam aqua baptismatis est abluta. Utrumne statim ad Baptismum admissi sint, quò eos in fide contineret Rex? an dilata ablutio, haud immeritò requiras. Verisimile habeo, Carolum per sacerdotes, quos secum adduxerat, prius rudes imbui voluisse, quàm ad tam arcanum Sacramentum Barbarosmitteret; quanquam multi ex his, ut Francorum annales haud obscure indicant, ex incusso metu fictoque animo se ablui passi sunt.

Carolus inde à Luppia fontibus, ubi hæc peracta fuerunt, cum exercitu Eresburgum movit, castrumque à Saxonibus eversum restaurari,

staurari, & militari rursus præsidio firmari imperavit; nunc enim locum ad confinia Hassorum sibi magnopere curandum sumpsit, quantumq; in eo subruendo laborarunt Saxones, tantum in eo conservando contendit Rex. Eresburgo cum exercitu regressus denuo ad Luppianam, aliud ad eam amnem castellum opere novo à fundamentis condidit, perfectumque militari præsidio instruxit. At quo loco id Castellum sit positum inquirunt non pauci: sunt qui Borchvechteler ad Glenam fluvium, ubi Luppianæ se miscet, haud procul Lipstadio opinentur: alij ipsum Lipstadium designant. Certius illi qui eo loco collocant, ubi nunc in Neuhusiano oppido arx ac sedes Episcoporum Paderbornensium conspicitur ad Luppianam, Paderam atq; Almam confluentes. Quæ mihi vel inde verisimilius dici videntur, quòd in eo amnium confluxu colleque Romani olim Alifonis castellum, celebre illud apud scriptores munimentum collocarint; & quæ Romanis istic causa & opportunitas ad continendos Sicambros, Bructeros, Angrivarios vicinosque populos, eadem Francis ad refrenandos Angrivarios & Westfalos se obtulit; & Carolus non modò militares ab ostio Luppianæ vias, sed & veterum munimentorum vestigia, bellicque consilia secutus fræna istic intendit, ubi primi bellatores, Drusus, Germanicus & Tiberius castra castellaque habuerunt; ob quæ Regino castellum illud ad Luppianam resuscitatum scribit, tanquam ex ruderibus Romanorum postliminio rursus sit redditum à Carolo. Hic nimirum ille idem locus, ad quem innumera illa hominum turba Baptismate abluta memoratur: ad eumque Carolus Eresburgo regressus castellum struxit; nisi quis fortè malit Paderam fontibus circumpositum, quòd prisca scriptores Paderam & Luppianæ fontes mox in unum alveum confluentes sæpe permisceant; unde locus ille ex vico in oppidi formam sensim emerferit, quæ causa fuerit ut Carolus anno proximo, & toties inde Paderbornam frequentarit, ac tot synodis procerumque conventibus celebrem fecerit. Utrovis loco castellum posueris, haud multum exerraris, quòd Luppianæ ac Paderam fontes, confluxusque horum trium amnium Luppianæ, Paderam atque Almam intra unius horæ spatium, unumque loci complexum contineantur. Sanè qui fontes, & quæ aquarum salubritas Aquisgranum invitavit Carolum, effecitque, ut ex vico in oppidum urbemque surrexerit, eadem fontium & aquarum amœnitas amniumq; concursus, quibus nihil admirabilius habet Saxonia Germaniave, attraxit Carolum ad Paderbornam frequentiam locique cultum.

At Carolus non modò his duobus munimentis (quorum alterum Eresburgi, alterum ad Luppianam præmunijt) securitati provincie provisum voluit; sed plura etiam per Saxoniam castella Barbaris crepta, aut per congrua confinium loca disposita (uti ab Eginardo,

gum mo-
vet & ca-
strum à
Saxoni-
bus sub-
versum
instaurat.
Aliud
Luppianæ
Castellum
imponit.
Wutshins.
Cleinsorg.
Gobelin. in
Cosmod.
P. Horrian
in Paneg.
Pad.

Carolus
alia per
Westfalia
Castra aut
capit, aut
& excitat.

Defen-
bergum
Castrum.

& auctore vitæ Carolinæ ad hunc annum est relatum) præsidij firmavit. Inter quæ, ut alij Driburgum Iburgumve, ita Regino priscus scriptor Defenbergum reponit, ad hujus anni expeditionem Carolinam, atque inde Fabritius alijq; scriptores inter munitissimas Saxonum arces censent Caroli armis illustres. Castrum, quod hodie dum Defenbergam dicimus, haud procul Warburgo intra diœcesin Paderbornensem ex suis ruderibus aspicitur, olimque Saxonum more in edito & abrupto montis jugo structum fuit. Circum ampla planities & frumentarius ager, ex quo rotundo ambitu ac miro naturæ artificio mons in fastigium confurgit, ac vertice supra omnia circum montium juga longè lateque aspectabilis eminet. Carolo is montis locus vel maximè expugnandus firmandusq; est sumptus, quòd finibus Hassiæ aditus, ex quo Saxones haud minus quàm ex Eresburgo infestabant Francorum confinia, & Christianorum per Hassiam cætus. Haud ignoro nec Iburgum, nec Driburgum, nec Defenbergam à Francis scriptoribus memorari; sed illis in proposita narrandi brevitate non omnia consecrari libuit, nec procul licuit; multaq; etiam veterum scriptorum monumenta interciderunt, quæ ex locorum tabulis, posterioris ætatis scriptoribus fastisque sarcienda sunt. Quemadmodum in Defenberga eruditè præstitit Ferdinandus Princeps Episcopus Paderbornensis in diœcesis suæ monumentis, ex quibus satis hîc erit, si elegantem carminis, quod hæc ipsa simul illustret, inscriptionem pro instituto interponam.

DESENBERGA

PROPE WARBURGUM

MEMORIÆ SACRUM

DESENBERGA. GRAVES. QUÆ. FINIBUS. ARDUA. CATTOS
LÆTAQUE. WARBURGI. DESPICIT. ARVA. JUGO
PARUIT. IMPERIO. CAROLI. CUM. FRANCUS. ADEGIT
SAXONA. DEGENERI. VERTERE. TERGA. FUGA
VICTA. DEHINC. CESSIT. SUEVIS. HOSTILITER. ARMIS
HENRICUS. PATRIAS. CUM. LACERARET. OPES
NUNC. JACET. INDIGNA. LATE. COLLAPSA. RUINA
ARX. VETUS. ET. RERUM. GLORIA. SOLA. MANET
QVIS. NISI. MENTIS. INOPS. FACTIS. EXTENDERE. FAMAM
NEGLIGAT. IPSA. VIDET. SI. QVOQUE. SAXA. MORI

FERDI-

FERDINANDVS
 DEL. ET. APOSTOLICÆ. SEDIS. GRATIA
 EPISCOPUS. PADERBORNENSIS. COADJUTOR
 MONASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. COMES
 PYRMONTANUS. ET. LIBER. BARO
 D. E. FURSTENBERG.

DESENBERGAM. ARCEM. IN. MONTE. COGNOMINE. OLIM
 MUNITISSIMAM. QVAM. CAROLUS. M. PRÆSIDIO. FRANCORUM
 FIRMAVIT. SAXONES. AN. DCC. LXXVI. FRUSTRA. OPPUGNARUNT
 HENRICUS. IV. CÆSAR. AN. M. LXX. OCCUPAVIT. HODIE. VERO
 EPISCOPI. ET. PRINCIPIS. PADERBORNENSIS. BENEFICIO. NOBILIS
 SPIGELIORUM. FAMILIA. POSSIDET. POSITO. HOC
 MONUMENTO. EXORNAVIT.

Castellis more Romanorum dispositis, militum etiam quædam agmina, quas Scaras dixere Franci, ad tutelam provinciæ reliquit Carolus, & tanquam his non satis fideret, convocatis satrapis & primoribus gentis, non nisi post acceptos obsides cum exercitu in Franciam est regressus in hiberna, natalemque Christi diem in Heristallo ad Mosam, Pascha verò Noviomagi ad Vahalim celebravit.

Ceterum hoc anno Albricus præsul, & Ludgerus Ultrajecto profecti Coloniam; ubi ille Episcopus, hic sacerdos est consecratus à Ricolpho Coloniensium Archiepiscopo, hortatu ac consilio, ut opinari fas est, Caroli M. diremptaque simul est Caroli auctoritate lis vetus inter Colonienses & Ultrajectinos; indignumque censuit Carolus primam illam & tot meritorum apud Frisios Ecclesiam suo amplius Episcopo destitui, quam D. Willebrordus & Bonifacius Episcopi crexerant. Ab eorum excessu Gregorius ejus loci quidem Antistes, sed nullâ unquam Episcopi consecratione decoratus, ob metum & controversiam cum Coloniensium Archiepiscopis, hunc Episcopatus locum inter suos fines jurisdictionis vendicantibus. Albricus inde unâ cum Ludgero Ultrajectum reversus multò impensius Frisix curam susceperunt; remissusque mox Ludgerus ab Albrico in Frisiam ad Apostolicum docendi munus, doctorque ac Pastor eorum populorum in Ostergoa est impositus, sede Pastoralis Doccumij in natali solo constituta; tum ut locum divinis auspicijs prosperum capesseret, in quo Bonifacius Martyr occubuerat cum suis; tum ut parentum & consanguineorum nobiliumque auctoritate atq; ope adjutus regionem istam fructuosius excoleret; quando & ipse Ludgerus ex prima inter illos nobilitate ortus, ejusque avus ac pater magna apud Austrasiæ Duces Francorumque Reges in gratia

Auctor vita Caroli Neumag. Ann. Car. Neomagus.

Adelm. Ann. Astron. Poet. Anon. & Regno Noviomagus.

Alfridus in vit. D. Ludger. c. 3. Vita Ludg. apud Brov. in sid.

Albricus Colonix Episcopus & Ludgerus sacerdos consecratur.

Ludgerus magno fructu

Frisiam
excolit.ac
Fana &
Idola
evertit.

Albricus
Episco-
pus cum
tribus sa-
cerdoti-
bus præ-
fecturæ
sacræ mu-
nus in
quatuor
aâni partes
dividit.

An. 777.
Regni
Franc.ro.
Longob.
4. 6.
Belli
Saxon.
Ann. Fran-
corum Egi-
nardus.
Carol^oM.
Neomagi
Pascha
celebrat
& palatiū
exstruit.
Carolus
traducto
per Rhe-
nū exer-
citu Pa-
derbor-
næ con-
ventum
indicit.

vixerant. Nec ille indecorum ratus est claritudini generis sui, circuire pagos, docere rudem populum, Sacramenta pro Pastoris munere in omnem vitam administrare. Frisiam ingressus, in septimum usque annum, haud secus quàm olim Bonifacius, vili illam Pastoris sorte, admirabilique inter gentes fructu, percoluit; aususque est palam Idola confringere, fana subvertere, aurum argentumque Dijs magnâ opulentia oblatum exportare; quod ab Albrico Episcopo relatum est ad ærarium Regis, ex eoque Carolus tertiam partem Albrico ad usus Ecclesiæ donavit, reliquum ærario adscripsit. Sed cum primis hoc loco prisca Episcoporum Præsulumque ejus Ecclesiæ religio memoranda est. Annum diviserat Albricus Episcopus in quatuor partes, interque alternas regendi vices verno tempore ipse præerat Collegio sacerdotum & Ecclesiæ Urbicæ, æstate Athalgerus Presbyter, hyeme Thiadbertus, Autumno Ludgerus: quod reliquum erat anni tempus, quisque parœcijs obeundis docendisque populis insumebat. Præclarum sanè ad posteros documentum, quibus sine ullo honoris ambitu tam facile fuit abire munere regendi, quàm adire; pulchrumque erat videre Episcopos & Ecclesiæ præsidēs circum pagos & vicos ire, docere rude vulgus, ministrare egenis ac miseris, quos ante in Throno Ecclesiæ positos conspexeras; ac ne spiritus in te pesceret statis suis temporibus redire ad collegij quietem & Monasterij disciplinam.

Inter hæc Carolus Noviomagi agebat; substititque in mensem Junium, seu quòd novi palatij fabricæ intentus esset (quod in urbe Noviomagensi inchoasse testis est Eginhardus, quodque exinde Cæsares frequentatum habuerunt) seu quòd istic res sacras civilesque totius Frisix, qua tunc Hollandia comprehendebatur, ordinaret. Ejus rei præclarum monumentum nobis relictum ex regix donationis diplomate Noviomagi per id tempus anni consignato, quo Albricum Episcopum atq; Ultrajectensem Ecclesiam locupletavit. Magnopere enim delectatus Carolus pulcherrimo & florentissimo Frisix statu, postquam has provincias, quæ Carolo Martello avo ac patre Pipino Rege Christi doctrinam primùm amplecti cœperant, jam totas prope ab Idolorum cultu ad Christi sacra, Episcoporum & Sacerdotum labore, traductas conspexit. Id ut per Saxonicas quoque provincias conficeret, eò impensius sibi bella curæ sumpsit; quam in rem missis Noviomago nuncijs ac literis ad Saxones, Paderbornam omnes gentis illius primores convenire jussit; quòd & Carolus mox cum aula & ingenti, ut Regino est auctor, traducto per Rhenum exercitu consecutus est; non quòd sub id tempus gens rebellionis atma resumpserat, sed quòd ejus perfidiam suspectam haberet, atque ut ea, quæ anno superiori tam feliciter jecerat religionis fundamenta, maturiori rerum provisione solidaret, ac tandem etiam

conden-

condendorum Episcopatum initia faceret. Ejus rei gratia Episcopus, Abbates ac Sacerdotes magno comitatu in Saxoniam duxit, & Paderbornæ, uti constituerat, primam ac celeberrimam inter Saxones Synodum habuit; quam alij conventum generalem, alij Placitum, alij Concilium appellant, plerique Synodum dixerunt; quod in ea, ut supra à nobis relatum est, & præclare observavit Baronius, non modò rerum politicarum, sed & sacrarum, quæ ad Ecclesiæ statum poscebantur, negotia pertractata sint. Sancitique in his canones ac leges, quales integro volumine inter capitularia Caroli recitantur. (Harum Synodorum formam ordinesque qui ad ejusmodi Synodos convenerunt, præclare nobis tradit Concilium Moguntinum in præfatione Patrum, quod anno Christi MCCXXIII Carolo Imperatore est celebratum.) Confluxit verò ad hanc synodum totius gentis senatus populusque edicto Regis evocatus, Satrapæ nimirum Ostfaliæ, Angariæ, & Westfaliæ, tum pagorum vicorumque præfecti. Consideratus in hoc conventu unus ex gentis primoribus Widekindus, quòd multorum facinorum sibi conscius subter fugeret conspectum Regis. Quo satis recognoscas Widekindum omnis hæctenus per Westfaliam rebellionis concitatores ducemque fuisse; cumque jam in ipsa Saxonia sibi non fideret, conscientia agitatus ad Sigefridum Danorum Regem cum paucis procerum profugit, ibique vir bellicosus ac ferox semina illa bellorum jecit, quibus & Carolus exin toties fatigatus est, & res Francorum prope in exitium data fuit.

At Carolus ubi Paderbornæ trium gentium primores didicit esse præsentem, conscenso, qui ad majestatem regiam paratus erat, throno, in concionem advocavit, quos in hunc fere modum in corona sacrorum Præsulum Francorumque procerum est affatus. *Bellum quod tot Francorum Regibus, quodque à Carolo Martello a vo meo et Patre Pipino Rege tot annis cum gente vestra est susceptum, non proferendi imperij Francici ambitio, sed vestra prædandi libido, et inexplebilis avaritia, et mutanda sedis amor accendit, aluit perfidia et rebellio, inflammavit implacabile in Christianos odium: aurum et opes, quæ apud alios Reges sunt bellandi causæ, nemo apud vos sub immitti celo et in vasto horridoq; soloqueret, ubi nec urbes mercimoniis, nec oppida incolarum frequentia culta visuntur; sola apud nos bellandi causæ vindicandi et defendendi necessitas. Neque Franci primum Saxonibus, sed Saxones Francis bellum intulerunt. Vos, qui toties perrupto Rheni limite irruiatis in Franciam, ut relictis paludibus et solitudinibus nostrum hoc fecundissimum solum possideretis, aut nostris spoliis inopem vitam traheretis: Vos, qui toties ruptis fœderibus ad arma resiliatis. Quis annus nos paciscentes habuit, quin alter mox vos perfidos conspexerit? Quæ pacta, quæ jurata fides, quæ religionis Sacramenta apud vos unquam valuerunt? nisi vel ad ludibrium vel ad novam rebellionem. Obsides nobis ad fallaciam datis, quos inter vincula, et catenas perfidiæ vestræ victimas relinqui-*

Baron. ad
ann. 776.
n. 6.

Tom. 20.
Concil. Pa-
risien.

Synodus
Pader-
bornensis
à Carolo
celebra-
ta, ad quã
omnes
Saxonie
proceres
excepto
Widekin-
do con-
venerunt.

linquitis? cui mortalium superumque fidi aut non in vobis? An Dii vestri hanc perfidiam probant? nisi similes vobis fingatis, ut nihil fidei, nihil humani divinique juris sit in terris amplius, ex quibus mortalium societas et gentium quies constat. Vix exercitus noster per Rhenum reducitur, cum vos perfidi ad arma, ad spolia, ad grassandi libidinem reditis. Vos qui intra fines Regni Francici in Hassia, in Thuringia, in Frisia Christianorum cætus turbatis, sacerdotes nostros trucidatis, altaria subvertitis, templa injectis ignibus exuritis, et religionum domicilia spoliatis. Nec sepulchra quidem Christianorum et mortalium ossa apud vos quietas, quæ ad ludibrium et flammam scrutati estis, tanquam bellum cum vivis non sit satis, qui in mortuos etiam deservitis. Barbari estis sine omni Numinis metu, sine conscientia scelerum, sine vero religionis cultu; Ideo unum verum Deum vobis annunciamus per sacerdotes nostros. Nam Dii, quos colitis, inania fictaque sunt Numina, qualia et majores nostri Franci cum has terras vestras tenerent, sedes suas, per summam cæcitatem et dementiam coluerant. Demum Clodoveo Francorum Rege majores nostri Christi religionem amplexi tantum post damnare primos errores, quantum divinæ lucis et veritatis sibi illuxisse didicerunt. Hoc et Gothi in Hispania, Longobardi in Italia, Saxones et majores vestri in Anglia: Hoc Hassi, Thuringi, Frisones, Batarvi ceterique, populi vestra memoria fecerunt, qui nunc unam nobiscum Christi religionem colunt, nec ob ullam rem magis læti felicesque, quam quod tenebris, in quibus vos miseri hæretis, admirabile illud gentium lumen adspexerint. Sed hæc Sacerdotes nostri, quos vobis dabimus satis vos docebunt, quos longè utilius erit vos audire, quam hæc me dixisse. Nec tamen ulli vestrum religionem, quæ libera debet esse mentis, imperamus; nec per fraudem obtrudimus, quasi libertatem, pro quâ pugnare vos dicitis, ejus obtentu erepturi. Arma lacecessi intulimus, jure victoriæ id solum reddimus, ut fœdera, ut pacem tueamur. Quam vos libertatem armis vestris obtenditis, eam nos genti vestræ inter prima hereditatis dona relinquemus, modò et his libertas religionis permittatur, qui inter vos aqua Baptismatis ablui, et Christiani esse volunt. Nescitis profecto quantum libertatis vobis cum Christi religione veniat, quæ vos à fœda demonum servitute liberat. An Frisus? An Hassis? an Thuringis? an Batarvis ceterisque populis, qui cum Francico imperio Christi sacra sunt amplexi, quicquam servitutis accessit? nisi suave Christi jugum servitutem appellare libeat. Leges non nisi cum communi gentis consensu, tributa non nisi cum vestro arbitrio præscribentur. Agri, bona, possessiones, jura vestra, ut tenetis, manebunt, aucta etiam privilegia nostris. Magistratus penes gentis vestræ homines erunt, tantum in unam Reip. compagem nobiscum transite. Franci sumus, id est, liberi, qui eadem libertate gentem vestram qua nostram æstimamus. Bellum nunc pacemne velitis in vestra potestate erit. Moneant vos documenta superiorum malorum cladesque, quas me Rege accepistis, ne pertinaciam cum servitute, quam obsequium cum libertate malitis. Vix dum annus se evoluit, quando ad hos fontes Luppiæ innumerabilis hominum vestrorum multitudo se ad pedes meos suppliciter abje-

est; poterant tum gentem hanc excidio delere: vitam ultro donari et libertatem. Agite ne clementia in severitatem, et severitas in servitiam provocetur. Armis Francicis tota prope modum Europa est subacta; quod superest vicinarum gentium, nil nisi bonam amicitiam et pacem in unâ religione nobiscum colit. Omnibus ego bellis posthabitis, quidquid est potentia et virium in Regno Francico, convertam in vos, nisi quæ pacta sunt aut nunc paciscemur in violata permaneant, Christianisque parta et pacta libertas servetur.

Multa in hanc rem disertè Carolus, quemadmodum, Eginhardi testimonio, eloquentia erat copiosus, et exuberans, poteratque quidquid vellet apertissime exprimere. Vox præterea clara canoraque, ut ab omnibus audiretur: sermo Francicus, quia Germanus idem, qui Saxonum nullius interpretis indigens. At Saxones etsi non eadem sentirent, ægreque tam Caroli consilia, quàm Francorum imperia acciperent; non tamen ausi in præsens obluertari, aut victoris iram accendere. Igitur Regis potestati se submitunt, veniam supplices deprecantur, fidem & obedientiam spondent; post quæ ingens Saxonum multitudo, quæ ad Baptismum se denuo obtulit, salutari rursus aqua Baptismatis Paderbornæ est abluta. Lætus cum primis Carolus ita Christi limites propagari; ac licet pronus esset passim populus ad Christi sacra amplectenda, non tamen Carolus, & qui aderant Carolo Episcopi & Francorum proceres fidebant Saxonum primoribus; quos ut arctius adstringerent, decretum synodi sententia, revocandos esse certis juratisque conditionibus ad sacramentum fidei dicendum; iussique jurare omnes; si denuo perduelles fidem fallerent, omni libertate, ingenuitate, bonis hæreditarijs & patria ipsa in pœnam rebellionis esse exuendos, quos exinde fas esset Francis aut mancipia facere, aut in exilium projicere. Quæ postquam sanctè sunt jurata à Saxonibus, quisque in suas sedes est reversus.

Tum verò Carolus, qui jam totam Saxoniam sui juris & juratæ fidei fecerat, cœpit cum synodi patribus & Francorum proceribus agitare consilia de Episcopatibus per Saxoniam instituendis; credunturque pleræque Episcoporum sedes ac Diœceses aut constitutæ aut designatæ. Quam in rem adduco Ægilis Fuldensium Abbatibus testimonium, æqualis eorum temporum scriptoris. Is cum primas Caroli in Saxoniam expeditiones strictim præmississet, post non longum, inquit, tempus totam provinciam illam in Parochias Episcopales divisit, et servis Dei ad docendum et Baptizandum potestatem dedit. Advertant hæc hæreticorum scriptores, qui negant ullos unquam Episcopatus à Carolo conditos. Quid enim Parochiæ, cum primisq; Parochiæ Episcopalis nomine aliud, quàm Diœceses Episcoporum apud ejus ævi scriptores? vel is satis intelligit, qui mediocriter veterum scriptis versatus est. Consulant deinde Caroli diplomata, quibus fatetur à se postea antiquo Romanorum more divisam Saxo-

Saxones
fidem de-
nuo jurât.

Pader-
bornæ in-
gès Saxo-
num tur-
ba bap-
tizata.

In Syno-
do Pader-
bornensi
Episco-
porum se-
des con-
stitutæ.
Ægil. in vi-
ta B. Stur-
mion. apud
Brouverum
Adamus
Bremens.
Diploma
Verdens.
Eccles.
infra à no-
bis recita-
tum.

num

num terram in provincias, distributamq; inter Episcopos certo limite determinatam. Sub id tempus evocatus Fulda D. Sturmio Abbas, ut idē auctor perscripsit, cujus verba recito: *Tunc pars maxima B. Sturmioni populi et terræ illius ad procurandum committitur. Suscepto igitur prædicationis officio, curam modis omnibus impendit, qualiter non parvum Domino populū acquireret. Sed temporibus instabat opportunis, sacris eos sermonibus docens, ut Idola et simulacra derelinquerent, Christi fidem susciperent, Deorum suorum templa destruerent, lucos succiderent, sanctas quoque Basilicas edificarent. Quo cū multum temporis prædicando et Baptizando cum suis presbyteris peregisset, et per regiones quasq; singulas Ecclesias construxisset, iterum postea Saxonum gens prava et perversa, à Christi fide devians, vanis se erroribus implicavit, congregatoque exercitu ultra fines suos egressa est, et usque ad Rhenum vastando et populando cuncta pervenit. Id verò cū proximo anno factum sit sævâ illâ Widekindi irruptione, ut annales Francorum docent, & nos etiam mox relaturi sumus, necesse est hoc anno meminisse, Parochias illas Episcopales à Carolo institutas, & B. Sturmionem, si non superiore etiam anno, in Saxoniam à Carolo cum sacerdotibus suis evocatum esse, & quæ auctor per multum temporis ab illo gesta refert, ad hos annos adscribenda esse. Ac nihil ex his se mihi verisimilius offert, quam D. Sturmionem vicinam apud nos Hassiæ regionem Evangelij doctrina illustrasse, captâ vel Eresburgi, vel Heristalli, vel Paderbornæ statione; ac primam diœcesis nostræ doctorem, Apostolicumque à Carolo virum impositum haud immeritò cenferi posse, à quo cœtus Christianorum collecti, tēpla construi cœpta, populi Baptismatis aqua abluti, & felici successu fundamenta Christianæ religionis sint jacta. Quippe Sturmio ex nobilitate Noricâ, & D. Bonifacij disciplina magnæ facundiæ & fervoris in proferenda inter Barbaros Evangelij luce, in hoc opere D. Bonifacium magistrum suum egregiè semper æmulatus. Hujus discipulus Ægil quartus Fuldensiū Abbas, à quo hæc nobis tradita sunt; potuitq; & ipse inter primos Apostolicos sacerdotes esse, à quibus hæc Meridionalis pars diœcesis Hassiæ confinis primùm collustrata est.*

Inter cetera Paderbornensis synodi decreta, præsentē urgenteq; Carolo, primus hoc anno Episcopatus Osnabrugi est constitutus, factumque ab eo initium ceterorum per Saxoniam Episcopatum. Nam hanc primam esse omnium Ecclesiam, quam in Saxoniam condiderit, & in honorem S. Petri Principis Apostolorum, & SS. Martyrum Crispini & Crispiniani construxerit, profitetur Carolus ipse in utroque diplomate in monumentis Paderbornensibus recitato; nec opportunius quàm ad hunc annum ex hac synodo meliori auctorum judicio reducimus. Nam quod patrius scriptor consul Ertmannus, fastique ejus loci ad annum 772. ejus initia referant, quo Pascha Carolum Osnabrugi celebrasse volunt, id prorsus inconveniens,

Annal.
Francor.
Brouverus
in notis ad
vitâ Sturm.
Sturmio
Pader-
bornensiū
doct̃or.

Osnabru-
gensis
Episcopa-
tus con-
ditur.

niens, cum nondum ullum Pascha Carolus celebravit in Saxonia; nisi nos omnes Francorum annales fallant. Neque illorum opinionibus accedo, qui anno 775. conditum volunt Episcopatum. Perlustrata tunc quidem à Carolo, ut diximus, Saxonia & fortè templi fabrica cœpta. Sed nondum tum Carolus securus de Saxonia, ut pedem Christianæ religionis istic figere populo liceret. Nec Crantzium probo, quem Baronius secutus, quod uterque ad annum 780, alteramque Paderbornensem synodum ad fontes Luppia habitam rejiciat. Quin ipse Crantzius in Saxoniâ suâ ad hunc annum primi illius Episcopatus initia revocat, perinde ut alij fecerunt; nec alia mihi super hac re certior ratio, quàm quod ab Ægile ante annum 778. Paderbornensis Episcopales à Carolo scribantur per Saxoniam institutæ; & si inter eas Osnabrugensis prima, certè ad hujus synodi acta atque ad hunc annum referre par erit. Primus huic sedi populoque Saxonie impositus est Episcopus D. Wiho, gente Frisus, atque ex ipso Leowardia oppido, ut Frisij auctores perhibent, jam ante D. Ludgerum à primâ juventute adscitus in clerum, & seminarium Trajectense, atque ab ipso D. Willebrordo, ac deinde à Bonifacio ad omnem pietatis cultum sanctimoniamque vitæ formatus; quem jam ex docendi Evangelij munere Frisia clarum, ætas infulæ maturum, Caroloq; commendatum fecerat. Eo quoq; agente ab Alfrido Leodiensium Antistite consecratus est Episcopus, uti certa apud illos annalium memoria tradidit; ut vel inde recognoscant hæretici, quod in ceteris quoque monstrabimus, nullum à Carolo M. Episcopum esse impositum, qui non pro veteri ritu inunctus sit; ideo anni consecrationis, loca, & consecrantes Episcopi tam sollicitè relata in tabulas à majoribus nostris. Hoc nunc illud Caroli votum, quo primum Episcopatum Saxonie S. Petro Romæ obtulit. Ac verisimile habeo Carolum solutâ Paderbornensi Synodo Osnabrugum cum exercitu movisse, Wihonemque coram imposuisse loco & populo antistitem ac prima Basilicæ fundamenta imperasse. Quam in rem adferunt scriptores Carolum descendisse in has Westfalie partes, ac binas Widdikindo profugo proscripitoque arces eripuisse, alteram in Angaria montibus, in qua paternam sedem habuit, monumento ejus post, & collegio Canonorum illustrem; alteram Iburgum haud procul Osnaburgo in abrupto montis jugo, quæ post Episcoporum Osnabrugensium sedes delecta; utrumque locum Francorum præsidio ad tutelam Christianorum præmunitum volunt. At qui præterea Episcopatus à Carolo in Paderbornensi synodo aut instituti aut descripti, non tam explicatè finitæque ex servata temporum ratione accepimus. Pronum quidem est ad hunc annum referre Paderbornensis Episcopatus initia, quæ tamen ad alteram Paderbornensem Synodum rejicere magis libet. Celebris interim hac synodo Paderborna,

Crantz. in
Metropoli
Annales
Astron.

Crantz. in
Saxon. l. 2.
Cleinfor. in
Chron. c. 11.

Lejnerus in
Carolo. Fur-
merius.

Turckius in
M. S.

Veldius in
M. S.

Grotius in
M. S.

Crantz. in
Metropoli
Eriwinus

Fasti Osnab.
Suffridus.

Hamon. de
Frisia.

Furmerius.
S. Wiho

primus
Osnab.

Episcop.
Wiho ab

Alfrido
Leodien-

sium Epi-

scopo

consecra-

tus.
Lejnerus.

Chron.
vetera.

P. Horri-
on. in Paneg.
Paderb.

quòd ex ea, ut Panegyricus noster retulit, Christi religio primùm firmata proclamataque sit, atque inde per universam Westfaliam diffundi cœperit. Hic nimirum, ut vetus Poëta scripsit, indomita ac filice duriora Saxonum corda Caroli ferro metuque iecta emolliri cœperunt. Hic innumera hominum multitudo superiore & hoc anno salutaribus Baptismi aquis abluta Paderbornam celebriorem fecit; tanquam istic arcanum Christi Baptisma ac mysterium cum barbaris gentibus communicari voluerit Deus, ubi natura prius hæc fontium beneficia ac miracula dederat. Hic, ejurato Idolorum cultu, Saxones consignati signo crucis sub eodem Christi trophæo ac signo militare, palamque in vicis & semitis, ut vetera docent vestigia, crucis fervoris trophæa erigere cœperunt; ut vel inde sibi persuasum habuerit vetus Poëta noster, qui Arnulphi Cæsaris ævo vixit, scripsitque temporum vicinus, hoc ipsum signum crucis Episcopis Paderbornensibus insigne datum fuisse, quod hodie dum tanquam in suo scuto gentilitio præferunt. Hunc exinde locum ad Paderæ Luppiæque fontes Carolus M. toties frequentavit, hunc hospitij aulæ suæ, hunc castris militum, hunc comitij populi Saxonici, hunc consilij Episcoporum & Francorum procerum, hunc regulorum accessu, & posita Episcopi sede illustrem fecit. Nec locum facile proferet Saxonia, in quo sæpius quàm ad hosce Paderæ fontes, & in hac diœcesi versatus sit Carolus. Quæ ut nostra etiam memoria ex antiquitatum vestigijs illustriora aspicerentur, Ferdinandus Princeps & Paderbornensium Episcopus inter egregia diœcesis suæ monumenta etiam Paderæ fontes, qui per id tempus cum Paderborna suo nomine inclarescere cœperunt, expolitâ carminis inscriptione, quam hic sistimus celebravit.

P A D E R Æ . F O N T E S

M E M O R I Æ . S A C R U M

HIC. UBI. FONS. PADERÆ. MEDIA. SURGENTIS. IN. URBE
 DUCO. VETUS. MAGNI. NOMEN. AB. AMNE. PAGI
 MARTE. DIU. ANCIPI TI. CAROLUS. CERTARE. COACTUS
 DELEGIT. CASTRIS. CONCILIIQUE. LOCUM
 JUSSIT. ET. HIS. UNDIS. LUSTRATAM. SUBDERE. GENTEM
 SAXONICAM. VERO. COLLA. SUPERBA. DEO
 HIC. LEO. ROMANA. DEDUCTUS. AB. URBE. SACELLUM
 SACRAVIT. PRIMUM. RELIGIONIS. OPUS
 HIC. SEDES. LONGO. FUT. ORDINE. DEINDE. SECUTIS
 TERRARUM. DOMINIS. INCLYTA. CÆSARIBUS
 VIRGI-

VIRGINIS. HIC. CONJUX. VIRGO. CUNIGUNDA. MARITI
ACCEPTIT. MERITIS. REGIA. SERTA. COMIS
PONTUM. ALIUS. SUBEAT. SEPTENA. PER. OSTIA. NULLUS
FONTE. CAPUT. NOSTRO. GRANDIUS. AMNIS. HABET

F E R D I N A N D V S
DEL. ET. APOSTOLICÆ. SEDIS. G R A T I A
EPISCOPUS. PADERBORNENSIS. COADJUTOR
MONASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. COMES
PYRMONTANUS. ET. LIBER. BARO
D E. FURSTENBERG.

AD. FONTES. PADERÆ. CASTRIS. COMITIIS. ET. FREQUENTI
IMPERATORUM. REGUMQUE. GERMANIÆ. ET. FRANCIÆ. HOSPLITIO. AC. REGIA
S. CUNIGUNDÆ. CORONATIONE. CELEBRATOS
M. H. P.

Nil jam attinet ipsos Paderæ fontes atq; ipsa naturæ miracula, quibus nihil Saxonia atque ipsa Germania habet admirabilius, commemorare; abundè id in Panegyrico & in commentario Monumentorum, tum alibi etiam à nobis præstitum est; nec consultum habemus eadem vel cum fastidio legentis repetere, vel narrationem quâ urgemur, inturbare.

Nondum Carolus comitia Paderbornensia solverat, aut in Westfaliæ interioris partes descenderat, cum hîc Regem ad Paderæ fontes adhuc versantem convenère tres Saracenorum legati ex Hispaniâ, longo terrarum tractu in has remotas Saxonix partes consecuti, Ibnarabi, ejusque filius Devizefi, ac tertius gener Alarviz: alij hos Reges, alij principes ac præfectos gentis ejus dixere. Haud alia legationis causa, quàm ut Caroli opem implorarent. Orta quippe defensio erat inter ipsos Saracenos Hispaniam insidentes, & pars potentior oppræsserat debiliorem, eoque etiam, quòd plus justo Christiano nomini faverent. Admissi beneficè honorificèque Paderbornæ à Carolo; & quia multa largè offerebantur à legatis, neq; Rex ignorabat quantum avo patreque suo hi Barbari vexassent Franciam, accensus novi belli ardore, expeditionem in Hispaniam decernit; tanquam de Saxoniâ debellatâ jam certus, quæ trium gentium submissione sanctiùs quàm antè per omnia sacra fidem & libertatem Christiani nominis juraverat. Hac ille fiducia cum & Italia & Germania & Gallia, & omnes circum regiones quiescerent, celebrato in Aquitania Paschate, cum exercitu ex hibernis in Hispaniam movet, transiensque Pyrenæis montibus, in Navarræ transitu Pampelonem capit. Inde interiora ingressus Cæsaraugustam subigit. Ad quem ter-

Tres Saracenorū Reges Paderbornæ veniunt ad Carol. M. Vita Caroli. Astron. An. Ann. Fuld.

Caroli M. expeditio in Hispaniam. An. Christi 778. Regni Franc. II. Longob. 5. 7. Belli Saxon. Eginardus. Ann. Frân.

Aaa 2

rorem

Poeta Anonym. rorem cæteræ se urbes dedidère; prolatoque ad Iberum usque flumen imperio, exercitum reducit in Franciam; quo in reditu dum per *Regin.* Pyrenæos montes relegit iter, Vascones positos ad claustra rupium *Bellum Hispanicum.* insidijs in extremum agmen atque impedimenta impetum faciunt, multosque impunè cedunt, quòd primi medijsque Francorum angustijs montium clausi postremis auxilia ferre non possent. Perijt illà *Clades in montibus Pyrenæis illata, quâ & Rulandus perijt.* clade, uti ab Eginardo relatum est, Eghardus regiæ mensæ præpositus, Anselmus palatij Comes, & Rulandus littoris Britannici præfectus, heroum eâ tempestate fortissimus, magnum exinde scriptorum *Crantzius l. 10.* Poëtarumque argumentum, in quo multum se nostri hoc ævo fatigant, quotquot Rulandi colossos ac statuas à primâ origine requirunt; quales Bremæ alijsque Saxoniam in oppidis fora exhibent, liberatis, ut volunt, & privilegiorum indices. Suppetunt auctores, qui *Saxon. c. 2. Fabric. l. 7. orig. Saxon. Reinneccius ad Anon. Poët. Spangenberg in Chron. Saxon. Lindenb. in Chron. Sax. Chron. Bremen. Reusnerus in opere geneal. Drefferus, Berthius l. 3. comm. Germ. in Magd. Canisius. Molanus in Martyrol.* Caroli M. nepotem ex sorore tradant, patremque habuisse Milonem Angariæ Ducem. Ipsum adeo Rulandum Westfaliam Herculem appellare audent, ob egregiam Carolo in bello Saxonico præstitam operam. Reperies etiam, qui fastis Divorum adscripserint. Mihi præter ea, quæ Eginhardus retulit, nihil ex priscis Francorum scriptoribus compertum. Multa hujusmodi obscuravit vetustas; quâ in res quid certi, id ex traditâ potius majorum fide trahendum est. Sanè loca, in quorum foris statuæ à Carolo positæ narrantur, nondum tum urbes, quas Caroli ævo nullas fere habuit Saxoniam, ut multa hinc fabulis simul obvoluta reputari possint; ætas posterior has statuas aut *Rulandi statuis quæ fides habenda.* Carolo M. aut alijs Imperatoribus posuerit, & vulgus Rulandi nomen dederit.

Interim Carolum magnopere afflixit hæc clades ex Rulandi & præstantium virorum interitu, magisque rebellio Saxonum, quam ex itinere intellexit. Nam dum Rex bello Hispanico distineretur, Saxones, cum primisque Westfali, per hanc Regis absentiam nacti opportunitatem, arma corripunt, tanta gentis perfidia & audacia erat. Auctor rebellionis Widekindus memoratur à scriptoribus Francicis. Is jam ex Daniâ in Westfaliam cum auxiliarijs Barbarorum copijs redierat, vindictæ irarumque plenus in Francos; & quâ pollebat auctoritate, facile Satrapas cæteros populumque excivit, magnificè Danorum & Nortmannorum auxilia jactitans. Postquam igitur tumultuarius conflatus est exercitus, Dux ipse Widekindus cum eo ad Rhenum contendit. Quo loco referam prius quid D. Ludgerus scripserit de hac irruptione; deinde quid Francorum annales tradiderint. Quippe ferocissimi ac perfidi homines conglobati ex imperio Satraparum moverunt cum validissimis agminum copijs ad Rhenum inferiorem, & quæ se primùm obtulerunt Christianorum loca, ferro & igne longè latèque depopulati sunt. Inde ad littora Rheni progressi, oppidum Werdam, Christianorum & D. Suiberti odio, quem

quem Francorum patronum adversum se noverant, ex improvise De S. Suiberto c. 4. &c. obruunt expugnantque. Nihil istic furori barbarico intactum man- Widekin- fit; post spolia injectæ ædibus flammæ, templum exustum, collegi- dus ad um sacerdotum quantum licuit subrutum, direpta sacra supellex, li- Rhenum progressus barbarum bri concremati, trucidati sacerdotes, paucis elabentibus, incolæ pro- in mo- pe omnes ad internecionem deleti: non sexui, non ætati parcitum, dum graf- nec mortuis etiam, quando in nullum spoliium magis inquisitum, fatum in- ditum erat, singulari Numinis providentia in prædatrices manus Christianos, & non pervenit; nec prius oppido excessere, quam nudatum muni- Christianorum sacra. ultrix à tergo Numinis manus est consecuta. Quippe dum læti ac soluti hærent adhuc in suburbanis pratis prandendo potitandoq; Savitia in ac quisque sua in Christianos edita denarrat scelera, accessit ad com- Cæsarum militones suos Ogellus Osterbachius gente Westfalus ac Paderbor- Insulam & D. Suiberti collegium & incolas. re, uti hac manu suâ tot Christiani mactati, & templo D. Suiberti ig- Vindicta in tres sacrilegos satrapas. nes admoti, quos etsi primi conatus irritos fecissent, flammâ vel depulsâ vel extinctâ, postremò facem à se tecto injectam esse, flammisque quibus templum conflagrârit, vim addidisse. Vix dum hæc elocutus, cum resupinus in terram corruit, fractisque cervicibus sceleratam animam evomit, quo spectaculo attoniti, qui aderant, vindicem Dei manum agnovere, & quidam etiam cum pœnitentiâ scelerum. Jacuit fœdum Ogelli cadaver tres horas inhumatum, & quia aspectu horridum, velo obtectum est. Pòst ubi signum datum movendi castra, consanguinei advolant humaturi in cœmeterio oppidi; mox fovea aperitur, sed quantum terræ egestum, tantum mox sponte refluxit: tentatum id alio atque alio loco, frustra fuere omnia, humo identidem relabente, ne sceleratum cadaver sacer locus caperet; quibus fatigati in Rhenum illud projiciunt. Sed ecce novum prodigium; narrantur hæc alijs per castra de Ogello: audiunt quoque duo Satrapæ Nothelinus & Occo: rident illi, eoque contemptius, quòd quæ humanorum sunt casuum, Suiberto vindici adscribant, cui ne fas quidem fuerit suum templum à flammis tueri. Neque hæ sacrilegæ voces Satraparum sine novâ vindictâ; ac primum Nothelinus oculorum cæcitate punitus, simulq; ingenti dolore, quo totum corpus excruciatum. Quibus malis aliquamdiu conflictatus redijt ad sanio rem mentem, votumque concipit invisendi sepulchrum D. Suiberti, & reparandi pro opibus exusti templi ruinas. Vix dum hæc edixerat, cum deteriso dolore visus est redditus, nec segnius ille vota explevit ex barbaro Christianus. Pertinacior Occo Satrapa, quòd multis spolijs ditatus, & superbo invecus equo non desisteret criminari Carolum Regem, quòd patrios Deorum ritus & libertatis jura tolleret,

tolleret, eo abs se suisque justâ vindictâ D. Suiberti templum & oppidum eversum. Ejusmodi multa cum per castra apud milites in Christianorum odium jactitaret, repente aurium & linguæ usu est orbatus, ut nec mutus impias voces jactare, nec furdus militum applausus audire posset, quo malo, quod militiæ inutilis esset, domum deportatus, diu in luctu & squalore jacuit. Post ubi ad consimilem Nothelini pœnam medelamque reflexit animum, concepit & ipse Nothelini votum, invisendi Suiberti tumulum, & reparandi templum; ad quod repente linguæ atque aurium usum recepit. Nec mora cum omni familia Werdam profectus D. Suiberto se gratum stetit, remissaque domum familiâ, majori etiam quam Nothelinus contemptione rerum humanarum, Satrapæ munere se ultrò abdicando, Werdæ in perpetuum servitium se D. Suiberto obtulit, templumque exustum collatis cum Nothelino sumptibus instauravit, quod altero mox anno absolutum stetit; ipse istuc in alium hominem mutatus consenuit, dum inter Christi ministros sanctissimè vitam clauderet. Abdita Dei consilia, qui ex eodem flagitio Ogellum Paderbornensem in flagranti crimine abjecit, ceteros Satrapas ad pœnitentiam recepit; potuitque hic Nothelinus, quod Nothelinae vicum credatur incoluisse opibus affluens, vetusti cœnobij virginum Notelensium esse conditor, cui D. Ludgerum post Heriburgam sororem primam antistitem præfecisse volunt.

*Adelm^o seu
Aimoinus,
Auct^{or} vi-
ta Caroli,
Annal.
Astron.
Ann. Pith.
& Fuld.
Poët. Anon.
Ann. Canis.
Duitia A-
delm^o &
Poët.
Duitia
Astron.
Duitia vi-
ta Caroli
vulgo Tui-
tium Germ.
Deutz.*

Hic Werdæ patris, ut castra cœptaque sequar, Saxones cum exercitu Rheni ripam inter spolia cædesque Christianorum ascendunt, Duitium delati, quod Coloniae objacet, non Duriam trans Rhenum, ut malè Regino obrudit. Istuc cum castra adversa Rheni ripa explicarent Saxones, multoq; conatu tentarent transire Rhenum irrupturi in Francorum regiones, obstetit fluminis magnitudo & Francorum vigilantia. Duitio igitur secundum Rheni tractum promotis castris procedunt ascenduntque ad ea loca, ubi Confluentiæ Mosella se Rheno immiscet, haud impari quàm antè furore desævientes; nam quicquid à Duitio ad Confluentes Rheni & Mosellæ interjacet regionis Christianorum Francorumque ferro flammaque barbarum in modum depasti sunt, nullo ætatis sexusve discrimine; trucidati Christiani, incensa templa, raptæ ex claustris ad stuprum consecratae Deo virgines. Palam ex hac sæviendi rabie jactavere Saxones non se prædæ causa hæc agere, sed ulciscendi libidine, quo Carolum monerent, ne Saxoniam sibi vendicaret; sat virium sibi hæcenus fuisse adversus tot Francorum Reges, nec de fore adversus Carolum. Quæ dum hac tragicâ narratione nobis exponunt Francici scriptores, una cum D. Ludgero fati ostendunt, jam Christi religionem à Cæsaris insula, atque ab ostio Luppia per Westfalicam Rheni ripam & Boructuarios quam latissimè fuisse diffusam, quo in tra-
ctu Bar-

Et u Barbari tot Christianorum cœtus & cœnobia, in quæ baccharentur repererunt. Ripuaria hæc transRhenum fuerit provincia Francorum imperio vel ante Carolum Regem comprehensa, eoq; Christianis sacris dudum exulta.

Opportunius inter hæc ex Hispanico bello advenerat Antistodorum Carolus ac postquam Saxonum rebellionem illatasq; Christianis clades certis accepit nuncijs, confestim Orientales Francos & Alemannos cum expeditis legionibus ire jubet in perduelles refrinandos; mox & selectorum militum agmina submittit, qui transito Rheno hostem barbarum Francorum finibus exturbent; ipse Heristallum ad Mosam concessit cum reliquo exercitu in hiberna. Saxones ubi Carolum in Franciam rediisse didicerunt, reflexis à Rheni ripâ castris per Loganæ tractum in Hassiam procedunt lento onerum & prædarum pede; nec alio consilio magis opportuno, quam ut cum spolijs in Saxoniam tuto se reciperent. Franci Orientales & Alemanni rem seignius egere; at quæ à Caroli exercitu expedita erant agmina, festinatis itineribus per vestigia hostium accelerando ad Adranam flumen tandem consequuntur, sistuntque in Lihesi vico ad pugnam, prius quam amnem trajicerent (poëta vetus Baddenfeldum appellat locum) Saxones quàm feroces antè in Christianos, tam vecordes conscientia scelerum, non ad prælium sed lanienam obijciuntur, tantâ ibi strage cæsi à Francis, pauci ut superstites in Saxoniam per abrupta montium redierint. Hac victoriâ servati per Hassiam Christiani, quam Saxones haud secus quàm alia Francorum loca prædæ & sævitæ destinaverant; jam enim adeo consternati erant ad hanc Barbarorum irruptionem inter cæteros Fuldenses Monachi, ut fugam circumspicerent, pro nullo thesauro magis solliciti, quam corpore D. Bonifacij, quod in quartum & vigesimum annum apud eos quieverat. Jam & Sturmio Abbas desertâ, quam cœperat, culturâ apud Saxones, se Fuldam receperat; Saxonesque cum in Loganæ tractu considerent, comperti sunt agitasse consilia de occupando Fuldensi cœnobio, trucidandisque omnibus in eo religiosi viris; ad quam certam famam Sturmio corpus D. Bonifacij exportandum suavit, quocum Monachi Hamelsburgum ad munitum locum profugere, ipse in Weteraviam secessit; eâ in fuga dum intelligunt Saxones à Francis cæsos ad Adranam amnem, Fuldam redierunt cum pignore sacri corporis. Tam hæc Ægilis narratio conspirat cum ijs, quæ ex D. Ludgero & Francorum annalibus retulimus, quàm certos nos facit ante hanc Saxonum irruptionem ad Rhenum à Sturmione atque alijs sacerdotibus exultam esse hanc Meridionalem Diœcesis Paderbornensis regionem; atque is laboris fructus etsi hac procella turbatus, altero tamen mox anno, ut referam, est resumptus, cœpitque firmari ampliarique Christi religio per diœcesin nostram,

Carolus ex Hispania redux mittit copias in Saxones, ipse in Heristallo hibernat.

Clades Sacrilegorum Saxonum.

Ægilis in vita Sturmion. Brovverus in notis ad eand. & in anal. Fuldens. Fuldenses fugiunt cum corpore D. Bonifacij.

nostram, tanto cæteris Westfalix locis opportuniorem, quanto propiore Hassiæ jam Christianæ.

An. Chri- Carolus interim hibernos menses Heristalli ad Mosam exegit;
 sti 779. ibi enim Natalem Christi, ibi Pascha lætum festumque habuit. Inde
 Regni Compendium est profectus ad certa negotia expedienda. Quo ex
 Franc. 12. itinere regressus occurrentem sibi habuit Ducem Spoletanum cum
 Longob. 6. muneribus, hic enim Rogaudi casu percussus ultro se in Caroli fidem
 Belli dedit. Heristallo subinde Marcodurum (quod oppidum Duriam per-
 Saxon. 8. petuò scribunt annales Francici) accessit, Rheno & Saxonix propior
 Auctor. futurus. Ac priusquam in perduelles Saxones cum exercitu move-
 Vita Caroli. ret, synodum pro instituto majorum Marcoduri habuit, ad Ecclesiæ
 Annal. Franc. leges, ad ritus & populi mores formandos. Convocati ad eam Epi-
 Adelmi, scopi, Abbates, & Regni Austrasiæ proceres; & quoniam hæc fere so-
 Astronomi, la ex superioribus ad nos pervenit integra, operæ pretium erit hoc
 Pithai, Ca- loco quædam ex his præscriptis legibus in conspectum dare. Suffra-
 nisiani. ganei Episcopi Metropolitanis suis secundum Canones subjecti
 Poët. Anonymus sint, & ea, quæ in ministerio suo emendanda cognoscunt, prompto
 Regino. animo corrigant. Episcopi ubi in præsens ordinati non sunt, sine mo-
 Carolus ra ordinentur. Monasteria quæ regularia fuerunt, vivant secundum
 ante ex- regulam suam: similiter monasteria puellarum ordinem sanctum
 peditionem in custodiant, & unaquæque Abbatissa sine intermissione in suo Mo-
 Saxoni- nasterio resideat, nec duo simul monasteria administret. Episcopi in-
 am Mar- tra Parochiam suam potestatem habeant in Presbyteros & clericos
 coduri seu Durix suos, ut secundum canones de ijs statuere possint. Episcopis facultas
 Synodum sit emendandi puniendique incestuosos: ijsdem viduarum cura cor-
 agit. rectioque intra suam Parochiam commissa sit. Nulli fas sit Clericum
 Tom. 18. alterius recipere, nec ordinare in aliquo gradu sine comœatu Epi-
 Concil. Paris. scopi. Decimas quisque suas donet, ut per Episcopi iussionem dispen-
 Capitularia sentur. Homicidæ ceterique rei, qui per leges damnati sunt mortis,
 Caroli apud si ad Ecclesias confugerint, non excusentur, neq; victus eis istuc præ-
 Lindbro- beatur. Qui perjurium fecerit, manum perdat, neque aliter crimen
 chium. redimi permittatur. Mancipia vendantur in præsentia Episcopi, aut
 Vitus Amersbachii, Sirmondus in notis ad Comitis, aut Archidiaconi, aut Centenarij, aut Vicedomini, neque
 concil. Leges Synodi Mar- extra Marckam distrahantur. Multa ejusmodi viginti quatuor legi-
 nodi Mar- bus mense Martio in hac synodo Episcoporum, Abbatum & illu-
 coduranz strium virorum, de latronibus, de censu & tributarijs, de loricis at-
 seu Du- que armis extra Regnum non vendendis, de comitibus, Vassis, feudis,
 triæ. tributarijs Ecclesiarum, securitate itinerum, de justitia per Comites
 administranda salubriter sancita sunt.

Carolus Solutis Comitibus Carolus omnia maturavit ad Saxoniam ex-
 in per- peditionem, qua nihil ardentius habuit, ob perfidiam & immanem
 duelles crudelitatem in Christianos exercitam. Quocirca arma & vindicta
 Westfa- primùm in Westfalos conversa, Ita enim Saxonix scriptores hanc
 los mo- Saxo-
 vct.

Saxonum gentem compellant, & à ceteris distinguunt, quòd hi principes hujus rebellionis deprehensi sint. Utque in ipsa Westfalie viscera penetraret Carolus Rhenum trajecit eo loco, ubi Luppia se in Rhenum evoluit, ac post celebre Wesalia oppidum emerfit; sive ex vico, quem ob id Canisiani annales Lippehaim dicunt; sive ex præmunito jam dudum castrorum loco in complexu fluminum, ex quo à bellis Romanorum primus semper planusque in Westfaliam ingressus patuit. Ibi transportato in hosticum solum exercitu, Westfall ad Caroli adventum se in arma colligunt, satis gnari aut dimicandum fortiter, aut extrema sibi ex conscientia patratorum scelerum subeunda esse. Castra metantur ad Bucholdiam, loco inter Wesaliam & Coesfeldiam, fagina silva incluso, ubi & Cæsium nemus olim monstratur tot Romanorum cladibus celebre. Ibi se Westfalli inter paludes & impeditos saltus objecere. At postquam didicere Carolum cum ingenti exercitu transisse Rhenum, ac totum militiae Francicæ robur Westfallis in conspectum venit, Victi prius metu quàm ferro, per avia nemorum & paludum se in fugam abjecerunt; ac tanta mox ceteros trepidatio incessit, ut desertis etiam munimentis se in interiora reciperent. Igitur Carolus incruento bello Westfaliam ingressus, primum in profugos auctoresque rebellionis inquiri iussit ad perfidiæ poenam repetendam; Inde libere pervagatus regionem, omnia spolijs, incendijs & cædibus pervastavit. Quo calamitatis aspectu fracti feroces homines, mittunt, qui clementiam Regis appellent, ac supplices omnem provinciam suam Francis submittant. Non his fidebat Rex toties perjuris, nisi fidem denuo jurarent, atque obsides darent; quibus acceptis, miseratus innocentum sortem, qui à Widekindo ac primoribus gentis se abductos querebantur, Westfalos omnes in gratiam recepit. Quo loco hunc conventum habuerit Carolus scriptores non prodidère. Nec dubitaverim ex eo itinere, quo ad Visurgim perrexit, Carolum invisisse Mimigarnefordiam D. Suiberti fama & Christianorum coetu olim celebrem, ibique conventum egisse, ac simul Episcopatus sedem designasse, ubi post à Carolo Basilica exstructa, & urbis Monasteriensis initia consurrexerunt. Nec enim verisimile Carolum M. ullo in loco sedem Episcopalem collocasse, quem non prius inspexerit. Rebus inter Westfalos compositis, Carolus cum insultante exercitu ad Visurgim progressus, castra posuit loco, quem alij Francorum scriptorum ^(a) Medufalli, ali ^(b) Medofaldi, alij ^(c) Mediofalli, quidam ^(d) Nudufalli appellant. Locus hæcenus irrepertus; ac tametsi Francorum annales ad Visurgim collocent, auctor tamen vitæ Caroli Mediofalli in medio Westfalorum collocare est visus, quem annales Fuldenses, perinde ut Pithœani, designare videntur, ubi primus, de quo diximus, congressus pacisq; conventus fuit. Quam opinor causam fuisse, ut non ne-

Westfalli
nomen.Carolus
ad Ostia
Luppiae
Rhenum
transit.Adelmus
Lippiam
vocat.Rolevingus
Lippeant.Westfalli
prope Bu-
choldiam
se congre-
gant in
arma.Adelmus
Buocholt.Astron. &
Regino Bu-
cholt.Auctor vi-
tae Caroli
Annal. Ca-
nis.Westfalli
fugitivi.Carolus
Westfalo-
rum con-
ventum

habet &

supplices
in gratiam

recipit.

Carolus
verisimi-
liter Mo-
nasterium

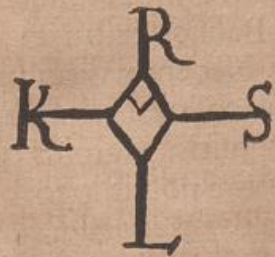
adijt.

^(a) Astron.
Annal.^(b) Canis.
Annales.^(c) Auctor.
vite Ca-
rol.^(d) Adelm.
Beribius in
tabulis.

mo Mimigardiam Westfalicæ interpretetur. Utcunq; se ista habeant, Carolus certè hoc anno Paderbornæ commoratus, ut docet diploma Cœnobio S. Maximini prope Trevivos datum, quòd hîc subijcimus.

In nomine Patris et Filii et Spiritus sancti. Notum sit omnibus in Christum fideliter credentibus Regibus, Episcopis, Ducibus, quomodo ego Carolus gratia Dei Rex Francorum, Longobardorum, ac Patritius Romanorum, pro remedio animæ meæ atque stabilitate Regni nostri Sanctorum Monasteria sub meo regimine constituta taliter volo per successiones temporum manere illesa, qualiter per Antecessoris mei privilegia inveniri esse firmata. Proinde quia abbatiam S. Maximini in privilegio mei genitoris Pipini sub ipsius Mundiburdio constituta reperi, Ego quoque delibero testamentum facere per quod ipse locus atque Monachi ibi conversantes sub nostra defensione cum quiete valeant vivere et orationi vacare. Quapropter Werinolfo Abbati de eodem Monasterio supradicti Confessoris Christi, quod est constitutum in suburbio Treveris, atq; dedicatum in honore sancti Johannis Apostoli et Evangelistæ, monachisq; in eodem loco Christo famulantibus regali auctoritate seu potestate concedimus, ut habeant in secula post nos futura, liberam potestatem eligendi Abbatem inter ipsos monachos, si autem ibi non potest inveniri, eligant sibi, ubicunq; voluerint. Insuper nostra præceptione constituimus, atque inconculse firmamus, ut nullus Regum nobis succedentium, vel alia persona aliqua contra eundem locum, vel monachos in tota abbatia ullam potestatem exercere præsumat, nec thelonium usquam à navibus eorum exigat, seu placitum teneat, sine jussione et petitione Abbatis, sed secure et cum pace maneat locus ille sub nostro, et Successorum nostrorum Mundiburdio. Et ut istius chartæ auctoritas firmior per tempora habeatur, nostræ manus signaculis eam affirmare decrevimus, et annulo nostro firmari jussimus.

*Signum Caroli gloriosissimi Regis
Rudo relegi. Data mense Augusto
Anno XI Regni nostri.
Ata Patres bronna Fisco nostro, super ipsa.*

Seu jam Paderbornæ, seu alibi, alterum ad Visurgim Carolus ad Visurgim progressus, alterum Angario-
conventum indixit, ad quem omnes Angariorum & Ostfalorum primores, gentisque legati se Regi stiterunt. Omnis enim circumregio tanquam eluvione superflua, Francorum milite plena erat, & Widekin-

Widekindus auctor rebellionis se in latebras Daniæ retraxerat. Ibi igitur Carolus cum per aliquot dies stativa haberet, legatis coram exprobatam perfidiam, & crudelia, quæ à perduellibus anno superiore patrata essent, scelera. Ad quæ cum illi supplices veniam deprecarentur, Carolus, qua erat clementia fiduciaque supra gentis perfidiam, ignovit; nec tamen abs se dimisit prius, quàm obsides darent, & sacramentum fidei dicerent. Ita omnem hanc gentem in fidem denuo recepit, & Christianam religionem ut biennio triennioque antè convenerat, revocatis sacerdotibus & Evangelij præconibus liberam confirmatamque reddidit. Quam in rem inter ceteros quoque Carolus D. Sturmionem Fulda evocavit; sed is jam senio & laboribus præfractus invalidusque; ad docendi munus, jussus à Carolo Eresburgum se recipere ad quietem & loci tutelam. Ubi cum gravi morbo tentaretur, Carolus qui de emerito viro sollicitus erat, medicum illi suum Winterum submisit, quocum Fuldam delatus est ad Monasterium; sed fallente medici arte, & morbo indies invalescente, convocatoque fratrum cœtu, ad postrema monita inter suorum suspiria xvi. Calend. Januarij sanctissimè vitam clausit. Vir sanè Apostolicus, qui ab anno DCCLIV. Pipino etiam Rege, jam Saxoniam excolere cœpit; unde assiduo docendi peragrandique labore efferas gentes ad Christi religionem perduxerat. Primus etiam inter Evangelij præcones, qui proscripso Idolorum cultu hanc diocesin nostram Paderbornensem Christi doctrinâ illustrare, in eaque templa erigere, & cœtus convocare instituit. Inde haud secus quàm D. Bonifacius Thuringorum & Saxonum Apostolus est habitus; quemadmodum & D. Ludgerus scripsit, virum hunc vicinas circum regiones Monachis & electis doctoribus replèsse. Successor ei delectus Bangolph⁹ ex Monacho ejus Cœnobij secundus Fuldensium Abbas.

At Carolus, postquam, disjectâ rebellionis procellâ, Saxonum animos ad quietem & libertatem Christianæ religionis reduxerat, castellaque præsidij firmârat, cum reliquo exercitu Saxoniam excessit, iterque per extrema diocesis Paderbornensis Eresburgum, atque inde per Hassiam & Weteraviam capeffendo ad Rhenum delatus, Hyemem Wormatiæ transegit. Ibi Natalitia Christi, ibi solemnia Paschæ celebrata in medio Germaniæ, ut tanto propior Saxoniam curas intenderet; quam hoc anno octuagesimo supra septingentesimum ex prospero belli successu, & prona totius gentis submissione constitutum habebat in certam aliquam provinciæ formam & firmas Episcoporum dioceses redigere. Eò Episcoporum, eò procerum consilia per hyemem agitata: eò & Carolus per primam anni opportunitatem, & veris initia cum ingenti exercitu & præfulum comitatu Saxoniam denuo ingressus, susceptoque per Hassiam itinere Eresburgum pervenit. Castrum jam eo loco præsidij firmatum

rum & Ostfalorum Conventum habet, perfidis ignoscit, & obsides accipit.

B. Sturmio æger Eresburgum remittitur. Sturmionis mors. *Aegil. in vita Sturm.* *Browerus in fider. illust. ac notis ad eandem Idem in antiq. Fuld.*

An. Christi 780. Regni Franc. 13. Longob. 7.

Belli Saxon. 9. Carolus ab expeditione Saxonica Wormatiæ hibernat.

Carolus cum exercitu in Saxoniam

*Aegil. in vi-
ta Sturm.
Carolus
Eresbur-
go ad
Luppia
fontes ac-
cedit,
multique
rursum
baptizan-
tur.
Auctor. vi-
ta Caroli
Regino.
Synodus
Lippien-
sis seu Pa-
derbor-
nensis se-
cunda.
Wendeling
in actis D.
Goaris.
Broverus
lib. 7. An-
nal. Trevir.
Gobelin. in
vita Mei-
nolphi.
Wigtru-
dis D.
Meinol-
phimater
adit Caro-
lum, que-
sta de stu-
pro sibi
per vim
illato.
Meinol-
phus Ca-
rolo su-
ceptore
baptiza-
tur.
Vita Mei-
nolphi apud
Brovere-
rum.*

diximus, urbemque etiam Aegil adjicit. Sed Eresburgo in interiora Saxoniae digressus, ad Luppiae fontes confedit cum exercitu: confluitque rursum ingens Saxonum multitudo, quae, ut Gobelinus est auctor, aqua baptismatis est abluta. Sed nihil per haec stativa celebrius, ac synodus à Carolo istuc congregata, quam Lippiensem, acta Conciliorum appellant; quanquam parum interfit Lippiensem an Paderbornensem secundam dicas; idem enim loci complexus intra hocce spatium, quo Luppiae & Paderae fontes sibi prope junguntur. Synodi hujus testem adducunt Parisienses Crantzius, cum hoc multo antiquior sit auctor vitae Caroli, & Regino, ac deinde Gobelinus noster, ex quo multa producit Crantzius. Sed hi postremi maxime opportuni Baronio & Parisiensibus, quod ijs auctoribus fiant nobis, quid in ea Synodo pertractatum actumque sit; id enim cum Francisci scriptores qui bellica tantum Caroli tradidere, praetermittant, ea ex ceteris scriptorum monumentis explenda sunt. Constat autem primum in hac synodo ad fontes Luppiae litem, quae inter Assuerum Prumiensem Abbatem, & Wcomadam Trevirensis Archiepiscopum de Cella D. Goaris agitabatur, consequentibus Regem utriusque partis legatis decisam esse, ac tandem Carolum discussa causa Cellam & oppidum adjudicasse Abbati. Accessit dein sub hoc tempus Paderbornae Carolum Wigtrudis, è prima Saxonum nobilitate matrona. Haec per lachrymas advoluta ad pedes Regis queritur, post ereptum recenti funere maritum, & quod multo acerbius erat, sibi à mariti fratre per vim illatum esse stuprum; rogare igitur Regem ut flagitij hujus se vindicem, & filium, quem honestissimo toro susceperit, in clientelam admittere velit. Rex benigne solatus viduam, filium in tutelam suscepit; ac mox salutaribus undis ablutum ipse è fonte baptismatis sustulit, omnique cura providit ut in Christiana religione educaretur. Hic ille Meinulphus egregia indole puer, qui post in Clerum Paderbornensium cooptatus condidit Monasterium virginum Bodecense, interque primos Saxoniae flores sanctimonia vitae & miraculis clarus, Divorum numero adscriptus est. Verum cum Badurado secundo Paderbornensium Episcopo in disciplinam primum traditus memoretur, ad posteriora Caroli tempora haec potius retulerim.

Multa praeterea in hac Synodo salubriter constituta ad firmandam Christi Religionem inter Saxones; ac nihil inter haec illustrius, quam quod post conditum Episcopatum Osnabrugensem novi aliquot Episcopatus instituti sint. Quanquam non desunt, qui eam institutionem Episcopatum, fluctuante adhuc belli fortuna inter Widingi arma, ad aliam Paderbornensem Synodum, quae quinquennio ab hinc habita est à Carolo, referri velint. Nihil hac super re certius, quam nobiles illos per Saxoniam Episcopatus à Carolo institutos esse

esse; verum nihil obscurius, quam quo quisque anno cœperit. Tanta hic vetustatis caligo, tanta fastorum scriptorumque dissensio inde tam incertus ordo, quo quisque post Osnabrugensem secundus, quis tertius quartusve sit. Interim quantum scriptorum quorundam testimonijs ac monumentis niti fas est, hoc anno novi aliquot Episcopatus aut designati aut conditi; qui deinde in proxima Paderbornensi Synodo, ac post Widekindi ad Christianam religionem transitum confirmati, & in suos limites descripti sint; magnorum enim operum, ut perficiantur, non unius anni labor est. Sanè Mindensem Episcopatum hoc anno conditum vetus testatur versus

En septingentis, Octoginta simul annis

Ecclesiæ Minda locus aptus conditur inde.

Ita non incongruè Halberstadiensis Episcopatus exordia ad hunc annum ex Dithmaro Episcopo referas; ita enim probatus ille scriptor: *Ludgerus frater Hildegrimi Cathelauensis Episcopi, sanctaq; Halberstadiensis Ecclesiæ rectoris primi, quàm tenuit XL & VII annos, discedens ab hoc sæculo regnante tunc Ludovico Imperatore Pio, Domin. Incarnationis DCCCXXVII anno.* A quo obitus anno si ceteros, quos in Episcopatu exegit, retro numeres, hic de quo agimus, annus DCCCLXXX, Episcopatus ejus initia dabit. Sedes autem Episcopatus primo Salingstadij, quod nunc oppidum Osterwicum dicimus, à Carolo constituta, ex quo postea ab ipso Hildegrimo Halberstadium, anno Christi DCCCIX, uti id auctor Chronici Mindensis perhibet, translata, quo simul fides alterius Chronici suspecta redditur apud Browerum, asserentis Hildegrimum anno Christi DCCCXVII, excessisse è vita. Hic etiam, si Crantzi-um atque alios passim consulas, Halberstadiensis Episcopatus post Osnabrugensem secundus censetur, quem Carolus condiderit, tanquam illic possessionem Christianæ religionis in Orientali quoque Saxonia capturus.

Inde Paderbornensis Episcopatus ad hunc quoque annum sua initia porrigit; quæmadmodum id Gobelinus perhibet. *Erexit enim Carolus, inquit ille, quandam Ecclesiam in Paderborna, quam commisit Episcopo Wirtzenburgensi, donec de Episcopo posset eidem loco providere, et hæc Ecclesia incepta est anno septingentesimo octogesimo.* Eadem in vita D. Meinulphi nostri memorantur; crediderimque D. Burchardum Herbipolensem Episcopum hac expeditione in comitatu Caroli fuisse, eique quæ Paderbornæ Synodus est habita, præsedisse inter Sacerdotes. Nec tamen hujus Episcopatus prima sedes Paderbornæ fuit, sed Heristalli ad Visurgim, tutiori intra castellum loco collocata, ubi Carolus exinde castra & hiberna habuit in prærupto ad Visurgis ripam monte, præmunitoque Francorum præsidio; uti id etiamnum rudera monstrant terris effossa; eratque hic locus ad confinia Hassiæ, ex quo urgente belli periculo perfugium esse poterat sa-

Episco-
patus hoc
anno non-
nulli aut
instituti
aut confir-
mati.
Mindens-
is Episco-
patus ini-
tia.

Chron.
Mind.
Rolevingus
lib. 2. c. 8.
Dithm l. 4.
Conringius
in Helmst.
p. 127.
Halber-
stadiensis
Episcopa-
tus initia.

Chron.
Mind. apud
Meibom.
Browerus
in notis ad
vitam D.
Ludg. c. 34.

Pader-
born. Epi-
scopatus
initia.

cerdo-

cerdotibus; hinc Paderbornensis Episcopatus subinde Heristallensis scribitur à nonnullis; quanquam, ut dicemus, paucis istis annis, nec ultra quinquennium fere constiterit.

Monasteriensis Episcop. initia.

Monasteriensis Episcopatus initia paululum obscuriora; quæ tamen ad hæc tempora facile revoces, seu quod pars illa Westfalie Rheno vicinior, ac prius subacta in tutelam Francorum venerit: seu quod in vita D. Ludgeri, quæ à Brovvero est vulgata, memoretur Bernardus quidam religiosus Abbas Mimigardie à Carolo M. impositus rector, priusquam D. Ludgerus anno Christi DCCLXXXVIII. à Carolo M. evocatus sedi illi præficeretur; quanquam nonnisi devicto Widekindo id factum indicet scriptor ille. Opportunum ad id vetus castrum Saxonum à Longobardorum bellis Mimigardie exstructum, in eo collis loco, ubi post Basilica & Collegium Cathedrale exstructum hodieum conspicitur. Invitavere deinde Carolum ad hanc sedem Episcopalem maturandam fundamenta Christianæ religionis olim à S. Suiberto cæpta, uti & is in eodem castro ad Alpham fluvium ædem D. Paulo consecratam erexerat. Ac nihil tum Carolo usitatus, urgentibus adhuc belli Saxonici periculis, quam Episcoporum sedes in præmunitis castellorum locis collocare. Ita

Vita S. Willehadi apud Philip. Cesar. Surium & alios. Ann. incert. auctoris apud Lindbrochium & Maderrum.

Chron. Mindens. ad ann. 789. revocat. Gryphiander.

Winckelmannus alijque.

Heterodoxorum error confutatus, qui negant ullos

à Carolo M. institutos esse Episcopos. Aegil. in vita Sturmionis apud

Osnabrugi, Heristalli, Schydræ; ita alibi Episcoporum domicilia quæ sita à Carolo, cum nondum oppida & urbes sese in inculta Saxonia offerrent. Bremensis, Verdensis, & Hildesimensis Episcopatus aliquanto post institutus; tametsi Willehadus primus Bremensis Episcopus altero ab hinc anno è Drentia evocatus in Wigmodiam, quæ pars est Bremensis Episcopatus haud ignobilis, ubi per septem annos presbyter Episcopi auctoritate, munus sacrum administrare cæpit, donec tandem Episcopus consecraretur. Unde ejus Episcopatus exordia passim ab anno Christi DCCLXXXVIII. capiuntur, tametsi ex prioribus annis anteverti possint.

Verum utcunque hæc de Episcopatum per Saxoniam initijs capiantur, graviolem nobis hic litem intendunt hæreticorum quidam auctores, ausi palam scribere, nullum unquam à Carolo M. in Saxonia Episcopatum esse conditum; quod omnes illos primos Episcopos tantum Parochos, & Episcopatus Parochias seu paræcias fuisse velint, sine diocesium & limitum descriptione, sine suprema ordinis potestate, sine jurisdictione sacra in alios Pastores & Sacerdotes; prorsus ut similes fingant Episcopos ministris suæ hæresis, hierarchiâ Ecclesiæ in anarchiam conversâ. Quibus ut ego occurram, necesse habeo primùm quædam veterum scriptorum testimonia in medium adducere. Inter hos sisto primùm, D. Rembertum in vita S. Ansgarij c. 9. fidum cum primis testem. *Karol' August' omnem Saxoniam ferro perdomitam, et iugo Christi subditam per Episcopatus divisit. Aegil, Abbas, Fuldensis, discipulus D. Sturmionis æqualis temporum illorum,* Caro-

Carolus inquit, congregato grandi exercitu, invocatoque Christi nomine, ^{Brouverum in Sid. illust.} Saxoniam profectus est, assumptis uniuersis Sacerdotibus, Abbatibus, Presbyteris, et omnibus orthodoxis atque fidei cultoribus, ut gentem, quæ ab initio mundi demonum vinculis fuerat obligata, doctrinis sacris mite et suauæ Christi jugum credendo subire faceret. Quo cùm Rex peruenisset, partim bellis, partim suasionibus, partim etiam muneribus, maximâ ex parte gentem illam ad Christi fidem convertit. Et post non longum tempus totam provinciam illam in Parochias Episcopales diuisit. Auctor qui translationem S. Viti ex Gallia in Saxoniam ævo suo descripsit, convocavit, inquit, Carolus M. omnes, qui sub ditione suâ erant, maiores Sacerdotes et Principes, atque studiosissimè quæsiuit, quomodo veram fidem veramque religionem in uniuerso regno suo firmaret; quæsiuit etiam sacerdotes bonæ spei, quos in Saxoniam dirigeret, qui illos secundum Ecclesiasticam fidem docerent, domos Episcoporum atque Ecclesias constituerent. Sed cùm omnem ordinem Ecclesiasticum in illa regione tradidisset, qualiter verò ibidem Monasticam religionem institueret, inuenire nondum potuit. Adeo Episcopi Saxonie ante Mona- ^{Auctor. transl. D. Liborij lib. 2. c. 1.} chos & collegia Clericorum ante cœnobîa. Planius auctor qui translationem D. Liborij ex Gallia Paderbornam nobis tradidit. Carolus M. ait, ut se magis Christianæ religionis, quàm regni sui dilatandi causâ, tantæ rei difficultatem aggressum ostenderet, Ecclesias per omnem regionem Saxonie, ad quas rudis in fide populus consuere doceretur, et Sacramentis cœlestibus initiari consuesceret, sub quanta potuit celeritate construxit fecit: atque Parochias diligenti ratione suis quasque terminis seruandas designans, quia ciuitates, in quibus more antiquo sedes Episcopales constituerentur, illi penitus provincie deerant; loca tamen ad hoc, quæ et naturali quadam excellentia, et populi frequentia præ ceteris opportuna videbantur, delegit. In hunc modum scriptor etiam qui Meinweri Paderbornensis Episcopi res gestas consignauit. Gens Saxonum quò ferocior, eò difficilius compulsa ad religionem; at postquam iugo fidei est subiecta, facta est Sacerdotibus tributaria, quæque raptu aliorum vivere solita, cœpit pro Christi amore sua tribuere. Hinc destruantur fana Idolorum: exstruuntur oratoria sanctorum; designantur Parochiarum termini: constituuntur Episcopaliū sedium in locis congruis tituli; in quibus rudis adhuc in fide populus, ne ad perfidiam pristinam relaberetur, salutaribus monitis imbueretur. Helmoldus scriptor, postquam debellato Widekindo Saxoniam subactam, & in provincie formam descriptam enarrasset, retulissetque eâ conditione Saxones à Carolo in gratiam receptos esse, ut abjecto demonum cultu Christianæ religionis Sacramenta susciperent, essentque tributarij, & vectigales, omnium suorum iumentorum & fructuum decimas Sacerdotibus persolvendo, prorsus ut ea ex diplomate Bremensi exscripsisse videri possit: Diuisa est igitur (subjungit) Saxoniam in octo Episcopatus, et dignissimis pastoribus subiecta. Haud aliter Adamus Bremensis & Albertus Sta- ^{Adam. Bremensis mens. 1. c. 8.} densis

Abbas Stad
ad ann. 788.
Rolevingus
lib. 2. c. 8.
Egghardus
in Chron.
Hildef.
apud Bro-
verum in
fid.

Lib. 5. de
gest. Reg.
Angl.

denfis Abbas unâ veritatis voce post Widekindi conversionem à Carolo actum scribunt. *Tum demum, inquit, Saxonia subacta est, et in provinciam redacta; quæ simul in octo Episcopatus divisa, Moguntino et Coloniensi Archiepiscopis submittitur.* Ex his Egghardus Abbas, Rolevingus, Gobelinus, Crantzius & innumeri alij eadem tradiderunt; præterquam quòd Gobelinus septem tantummodo sub initia hæc Episcopatus à Carolo institutos scribat, omisso Bremensi, quem omnes ad hæc tempora revocant. Sunt autem hi Carolini Episcopatus, Osnabrugensis, Halberstadiensis, Paderbornensis, Mindensis, Monasteriensis, Bremensis, Verdensis, Hildesienfis; ex quibus tanquam seminarijs Apostolicis Christi religio per Saxoniam propagata est. Aucti post à Carolo ad denarium numerum, Schidrensi videlicet, qui aliò atque aliò, ut dicemus, translatus est; & Hamburgensi, quem postremum Carolus adjecit. Verùm quòd hi imperfecti relicti sint, alter mox à Ludovico Pio, alter ab alijs Imperatoribus absolutus est. Hoc nunc illud est, quod de Saxoniarum Episcopatibus Anglicus etiam scriptor Wilhelmus Malmesburiensis retulit. *Carolus M. pro contundenda gentium illarum ferocia omnes penè terras Ecclesis consultò dedit.* Verùm quid hac super re cum quibusdam hæreticorum scriptoribus contendimus, quæ in clarissima omnium luce posita sunt: expendant Caroli M. diplomata, quæ ex Osnabrugensi, Bremensi, & Verdensi supersunt, & intelligent Carolum palam fateri se hosce Episcopatus instituisse, & suis limitibus circumscriptisse, quæ nos suo loco integra recitabimus: evolvant omnia monumenta, & Cæsarum posterorum diplomata, Episcopis Saxoniarum data, & intelligent, omnes Cæsares sese referre ad Carolum M. cujus liberalitati in augendis Episcoporum bonis, & tuendâ jurisdictione insistant; percurrant omnium Episcoporum fastos, & cognoscent omnes retrò se per continuam successionem ad primum aliquem à Carolo M. impositum Episcopum reducere, Osnabrugenses ad Wihonem, Halberstadienses ad Hildegrium, Paderbornenses ad Hathumarum, Mindenses ad Hereumbertum, Monasterienses ad Ludgerum, Bremenses ad Willehadum, Verdenses ad Suibertum, alios ad alios Carolinos Episcopos.

At inquit, nullus Francorum scriptorum, à quo res Caroli M. perscriptæ, & in annos digestæ sunt, neq; Eginhardus ullibi meminit Episcopatum à Carolo in Saxonia conditorum, quod tamen in re tam memorabili non intermississent. Ita quidem id factum agnoscimus; verum illi in brevitatem annalium & in res bellicas ac politicas tantum intenti scripsere, alijs relinquendo res Ecclesiasticas narrandas. Et si quis advertat animum, recognoscet ille unam esse annalium Carolinorum, antiquissimum exemplar ab Eginardo, ut censent, conscriptum, ex quo ceteri deinde sua exscripsere; quò factum,

Etum, ut primi incuria ceterorum quoque foret. Et quàm multa in illa annalium brevitate omiffa ex Caroli M. rebus præclare gestis: ut sunt synodorum decreta, cœnobìa condita, aut dotata, Basilicæ cum collegijs Clericorum erectæ, scholæ per Germaniam & Saxoniam institutæ, & quæ hujusmodi sunt pietatis ac religionis opera, passim ex ceteris monumentis posteritati cognita. A Carolo M. deinde judicium occultum per Westfaliam institutum, debellata Saxonia, impositi Duces, Comites limitum præfecti, datique Episcoporum advocati. At quota horum mentio in annalibus Francorum? Ante Caroli tempora conditus celebris ille Episcopatus Ultrajectensis, & dotatum collegium Sacerdotum: instituti à Bonifacio tres Episcopatus per Franconiam, Thuringiam & Hassiam, multa que ejusmodi aut à Francorum Regibus, aut Caroli majoribus inchoata de quibus tamen in annalibus Francorum altum est silentium. Ne ille imperitus, qui ab uno genere scriptorum omnia requirit.

Urgent in hanc rem; quos nos Episcopatus dicimus à Carolo M. per Saxoniam erectos, ceteri veterum scriptores, & Caroli diplomata Parochias & Ecclesias appellant; ex quo confici volunt Episcopos Carolinos non nisi unius oppidi aut urbis pastores rectoresque esse institutos. Verùm qui ita loqui audent, longè majorem ostendunt inscitiam. Quid enim in Carolinis legibus? quid in veterum conciliorum actis? quid apud priscos scriptores frequentius, quàm Parochiarum nomine designari Episcopatus ac diœceses; perinde ut alij Parochias Episcopales & Ecclesias appellant. Somnia hæc sunt, nec digna, quæ refellantur. Id universim hac in re statuendum, Carolum M. non aliam per Saxoniam introduxisse Christianam & Catholicam religionem, quàm in tota Francia & orbe Christiano cum suprema potestate ordinis & jurisdictione Episcoporum acce-

* Carolus à Synodo Paderbornensi per Visurgim transit in Ostfaliam, & ordinat statum provincie.

perat, & quis Franciam, aut quis ullum in Ecclesia Catholica Regnum sine Episcopis, & Episcopatibus conditis nobis finget, ideo & Carolus debellatam abs se Saxoniam inter Episcopos continuo divisit: quibus cum nihil commune habent nostro ævo hæreticorum ministri, sive Superindentes illi, sive Prædicantes sese ferant. Sed ad Carolum nos revocat abrupta parumper narratio.

Multi ad baptismum se offerunt.

Carolus ad Albim progressus cum exercitu,

* Synodo ad fontes Luppia peracta, Carolus cum exercitu Visurgim transgressus in Orientalem Saxoniam movit, confeditque ad Ovacrum fluvium: ibi omnium Orientalium Saxonum proceres ac populi, uti imperatum erat, convenere Regem; ex quibus ingens eorum multitudo in loco qui Horheim dicebatur, se fonte Baptismatis abluendam obtulit; & quia terror Francorum attraxerat, plerique ficta magis quàm sincera in Christi religionem mente, Sacramentum Baptismi admisere. Inde ad Albim promotis castris ad Horæ & Albis confluentes stativa habuit; evocatisque ad se ex ulteriori ripa

Ccc

Sclavo-

Crodo
Idolum
Saxonum

Crantzius
lib. 2. Saxon.
c. 12.

Dithm. l. 4.
Alfridus
c. 3. in vita
Ludg.

Sclavorum, & citeriore Saxonum proceribus, utramque inter se gentem composuit, cum Sclavis amicitiam, cum Saxonibus foedus faciundo. Duo hac expeditione inter Ostfalos memorabilia Carolus fecisse traditur; nam bello simul superstitioni indicto, primum celebre gentis Idolum, cui Krodo nomen erat, comminuit. Senis erat effigies supra piscem stantis, quæ rotam & urnam tenebat manu, quarum illa concordia, hæc fertilitatis erat Symbolum. Multa de hoc Idolo Crantzius retulit. Alterum Caroli opus haud minus gloriosum. Etenim quam ad Christianæ religionis exordia primam in Ostfalia Episcopatus sedem ordinarat, in ea Hildegrium D. Ludgeri fratrem primum hoc anno constituit Episcopum, nisi Dithmarus nos supra relatus fallat; quanquam haud multo post eundem Hildegrium ad Widekindi irruptionem in Frisiam partes nobis unâ cum D. Ludgero fratre fugitivum & Romam proficiscentem sistat Alfridus, & qui apud Browerum vitam D. Ludgeri conscripsit: sive jam Hildegrium Episcopatum suum adierit, sive postea cum alijs in Saxonia rursus eiectionis fuerit. Aggressus hæc Carolus per id tempus, quod vastis in his regionibus jam multa gens Francorum potentiam auderet laceffere, quod & in Thuringia & Hassia Franci vicinos circum Barbaros dominatu armorum continerent. Adjecit deinde Carolus Helmstadium novennio post, novum Christianæ religionis seminarium D. Ludgeri & Hildegri operâ erigendum, de quo tempore memorandum erit.

Carolus
voti causa
cum
Hildegarde
& liberis
secundam
profectionem
Romam
suscepit.

An. Christi
781.
Regni
Eranc. 14.
Longob.
8.
Belli
Saxonici
10.
Romæ
Pascha
celebrat

Ceterum Rex sacris profanisque rebus per Ostfalam ordinatis, regressus est in Franciam. Ac postquam totam Saxoniam complexus esset animo, alios Episcopatus instituendo, alios confirmando, alios designando, cum Hildegarde conjugæ & liberis iter in Italiam suscepit, voti exsolvendi causa, ut Francorum annales perhibent; quod haud aliud censuit Baronius, quam ut ea, quæ in synodo Paderbornensi constituta erant, quæq; de Episcopatibus ex concilio Sacerdotum ordinarat, coram pertractaret cum Adriano Pontifice, Christo ac D. Petro Saxoniam ex integro oblaturus: simul ut de Italia statu disponeret, cui jam partita Reip. cura Pipinum filium imposuerat Regem.

Igitur anno jam in hyemem prolabente acceleratum est iter; ac Ticini Natalitia Christi celebrata, totaque hyems in veteri & regia Longobardorum urbe exacta. Inde Romam majori desiderio festinatum à Carolo, ut Pascha celebraret cum Adriano Pontifice, amicorum inter mortales intimo, filiumque Pipinum ei Baptismi unda abluendum sisteret. Mirum quo honore Adrianus exceperit etatolum, & quo uterque amore in amplexus venerit. Pontifex memor beneficiorum, quibus Romana Ecclesia à Carolo exornata erat: Carolus pro observantia in Romanam Petri sedem nihil in se desiderari voluit,

voluit, quæ à religiosissimo Rege expeti poterant. Quam in rem Eginhardus, cujus verba hic reddo: *Carolus, inquit, colebat præ cæteris sacris et venerabilibus locis apud Romam Ecclesiam Beati Petri Apostoli, in cuius donaria magna vis pecuniæ tam in auro quàm in argento, nec non et gemmis ab illo congesta est: multa et innumera Pontificibus munera missa. Nec ille toto regni sui tempore quicquam duxit antiquius, quàm ut urbs Roma sua opera suoq; labore veteri polleret auctoritate; et Ecclesia S. Petri non solum per illum tuta ac defensa, sed etiam suis opibus præ omnibus Ecclesiis esset ornata atque ditata.* In vicem horum meritorum Adrianus Pontifex Pipinum filium sacris undis abluit, alteroque die, quæ Domini- cæ resurrectioni erat consecrata, magnâ omnium, qui frequentes aderant, approbatione & lætitiâ, Pipinum Italiæ, & Ludovicum Aquitaniæ reges inunxit. Quàm hæc præclara sunt Caroli in Ponti- ficem & Romanam sedem observantiæ argumenta, tam insana re- putes eorum judicia, qui scriptis ætate nostrâ libris Carolum Luthe- ranæ religioni adscribunt. Et cur non alius quisque hæc ex eadem stultitia suæ sectæ vendicet, ut Carolum nobis aut Zwinglianum aut Calvinianum aut Arminianum fingat? Sanè verò si Saxoniam Princi- pes tam sanctè coluissent Pontifices, quemadmodum Carolus Adria- num & Leonem, nunquam Lutheri hæresis caput erexisset ex sinu Saxoniam, quam Carolus M. tanto labore & sanguine ex cultu Idolo- rum Christo primùm asseruit. Nec per alios hoc opus Evangelij confecit, quàm per consecratos Episcopos & Romanæ religionis sa- cerdotes, quæ nunc narrando persequimur.

Et Carolus, postquam cum Adriano Pontifice multa pertractas- set de statu Saxoniam, de Episcopis imponendis, de Christi religione inter Barbaros firmanda, de legatis ab utroque ad Thassilonem Boja- riæ Ducem mittendis (ne quid ruptâ fide turbaret in Germania, dum ipse salutari bello Saxoniam Christo submitteret) in Franciam Ger- maniamq; regressus, Wormatiæ cum aula & Regni proceribus sub- stitit; quò & Thassilo Bojariæ Dux accessit Regem, datisque XII obsi- dibus, fidem juravit; quam tamen seu à Luitpranda Coniuge Desi- derij Longobardorum Regis filia, seu à Widekindo jam dudum in- festa consilia agitante inflammatus non multò post sefellit. Hyemem exin Carolus exegit Carisiaci in villa, ubi Natalium Christi & Pascha- tis dies ex sacro quietis recessu celebres habuit.

Processerat jam annus Christi septingentesimus octogésimus secundus in vernali tempus, quo Carolus cum exercitu ex Francia ad Rhenum movit, Saxoniam intraturus, non tamen prius, quàm vi- ror camporum pabula equis daturus notaretur; ideo prius Colonia Agrippinæ, quòd auctor vitæ Caroli consignavit, Synodum habuit. Inde exercitum trans Rhenum traduxit in Saxoniam, eâ opportuni- tate,

Ccc z

cum Ha-
driano
Pontifice.
*In vita Ca-
roli.*
Roma
exornata
donis à
Carolo.
Hadrianus
Pontifex
unum Ca-
roli M. fi-
lium ba-
ptizat,
duos de-
inde alios
inungit
Reges.

Thassilo
Dux Ba-
variarum ju-
rat Wor-
matiam
Carolo
fidem.

An. Chri-
sti 782.
Regni
Franc. 15.
Longo-
bar. 9.
Belli
Saxon. 11.

Carolus in Saxoniam movet cum exercitu. *Auctor. vita Caroli. Annal. Franc. Adelm. Astronom. Pithæi & Fuld. Canisiani. Anon. Poët. Regino & alij. Crant. lib. 2. Saxon. c. 13. Carolus prius Coloniae Synodum agit.*

Tertiâq;
Pader-
bornensis
Synodus.

Auctor. vi-
ta Caroli
Annal. Ca-
nif.
Poët. Anon.

Carolum
Pader-
bornæ
conven-
re Legati
Regis Da-
niæ, &
Hunno-
rum,

tate, quòd pons istic adhuc constiterit vetusto opere Constantini M. ex secto lapide flumini impositus. Ab Rheno Carolus ad Luppia fontes processit, tertiamque Synodum Paderbornensem indixit. Pleriq; Francorum scriptores generalem totius Saxonie conventum fuisse memorant, ad quem Westfalie, Angarie & Ostfalie primores populi evocati magna frequentia convenerunt: uno rursus Widekindo desiderato, qui ad Danos profugus novam belli nubem cogebat, quæ haud multo post soluta totam Saxoniam concussit. Interim Carolus in Comitibus Paderbornensibus nihil sollicitius habuit, quam ut ea, quæ Romæ convenerant cum Adriano Pontifice, exqueretur, & per Episcopatus à se constitutos Christianam religionem confirmaret, statumque Reipublicæ componeret. Multa ex hac celebri Synodo referre operæ præteritum esset, ni acta intercidissent. Id constat, dum Franci, castris ad Luppia fontes positus, magnam æstatis partem exegere, accessisse ad Carolum Sigefridi Danorum Regis legatos; post illos Claganum & Jugurum Hunnorum principes, quos ferox gens illa ex remotissimis oris pacis & amicitie causa miserat. Utriusque gentis legatos Carolus honorifice excepit, audivitque. Dani aut pro Widekindo exule tractasse, aut explorandi causa advenisse creduntur. Soluta conventu, Carolus exercitum reduxit per Rhenum in Franciam; nec ultra quicquam de hac expeditione representant annales Francorum. Et Carolus armis molestus esse noluerit Saxonie, quam paciscendo accipiendoque ampla gentis promissa, victam tutamque se possidere arbitrabatur: nec aliud superesse ad gentis quietem, quam ut descriptis diocesium finibus, introductis Episcopis, evocatis in Parochias Sacerdotibus, sponte cum accepta religione in obsequium veniret, quòd nullâ re arctius quam religione illigari crederet mortalium animos. Sanè quos Barbaros sæpe nulla armorum vis domuit, hos vera demum Numinis cognitio metusque regentum imperio subiecit.

Widekin-
dus Saxo-
niam
concitavit
ad arma.

At vix dum Carolus ante adultam ætatem cum exercitu Saxoniam excefferat, cum Widekindus fax belli è latebris Danicis prorumpit, Saxoniam oberrat, & notos Satraparum populariumque animos clandestinis consilijs ad rebellionem sollicitat; quam in rem pollicitus, adesse sibi Danorum & Nortmannorum auxilia; erantque hi in armis, proni ad omne Widekindi imperium, si conspirarent audentque eadem Saxones. Et Widekindus qua pollebat apud populares auctoritate, alios post alios in societatem belli protraxit. Exciti etiam Sorabi, nota Sclavorum natio inter Albim & Salam incolens, per quos conspiratio primum erupit, dum hi ex altero Saxonie latere Thuringiam Saxoniamque ingressi, direptionibus, cædibus, flammis obvia quæque devastant. Quibus ad Carolum relatis, jussi sunt tres legati bellici, Adalgisus cubiculi Regij præfectus, Geilo Comes stabuli,

stabuli, & Woradus Comes palatij cum expeditis turmis ire in Sorabos, & ex itinere Orientales Francos & Saxones evocare in armorum conjunctionem; adeo tum ipsis Saxonibus tanquam adscriptis in militiam suam fidebat Carolus. Jamque intratâ Saxoniam, non multum itineris emensi erant, cum Saxones rebellasse, ac duce Widekindo ad bellum inferendum paratos intelligunt. Omissa igitur itinere, quo in Sorabos eundem erat, ductis secum Francorum Orientalium copijs adversus Saxones, quos ad inferiorem Visurgim didicerant collectos, procedunt; quo in itinere occurrit illis Theodoricus Comes Carolo cognatione junctus, qui & ipse cognitâ Saxonum defectione copias militares in Ripuaria contraxerat, ibatque suo ductu in Saxones. Is festinantibus Adalgiso ceterisque legatis consilium dedit, ut prius quam in aciem descenderent missis exploratoribus cognoscerent, ubi & quantus hostium esset exercitus, aut quid rerum agerent. Postea verò quàm didicerunt Saxones castra metatos esse in Septentrionali latere montis Suntal (quem alij prope ^(a) Mundenam oppidum Brunswicense, alij certius prope ^(b) Mindam nobis monstrant, ubi locum vallem Solis appellant) & ceteris deinde diligenter exploratis, placuit Theodoricum cum suis copijs in citeriori ripâ castra collocare, quo facilius montem circumire, hostemque inclusum arētare possent. Ita bina castra modico fluminis intervallo posita, convenitque ut ipsi nihil prius moverent, sed ex utraque parte hostis vim faceret, alteri auxilio occurrerent, simul à fronte, simul à tergo incurfando. Sed rem, quæ bono consilio erat constituta, turbavit ambitio & ducum discordia. Honore militari Geilo, Regiâ cognatione Theodoricus anteibat, cui & Saxoniam provincia data erat à Rege. Veriti proinde Duces, qui Visurgim transierant, ne si Theodoricum prælij socium facerent, gloria ex re feliciter gesta ad ipsum recideret; quare eo nec monito, nec consulto, temere in hostem moverent, prouuntque solutis ordinibus, tanquam ad prædam fugientemque hostem irent; sed illum primâ luce sub signis stantem paratumque ad pugnam repererunt, numero etiam & consilio superiorem. Ac Saxones ubi conspexere Francos tumultuario in se impetu procurrere, Widekindus hortatus suos, signa inferri jubet, seque intuentes pugnam capeffere. Ejus ductu itum tam compositis ordinibus, quàm pugnacibus animis in Francos. Et brevis dimicatio fuit: circumventi mox Franci, disjectique ad primum incursum, nullo glorioforum Ducum vel prælium reparante, vel fugientem militem sistente: in qua quisque fuga deprehensus obruncatur: cæsi prope ad internecionem Franci omnes. Absumpsit ea clades hostili ferro Adalgisum & Geilonem legatos, quatuor præter eos Comites, viginti claros è prima nobilitate viros; ex quibus facilis de ceteris con-

Carolus
tres belli
duces cū
copijs
mittit in
Saxoniam.

Suntal. Adelm. Annal. Canis. Sontal. Annal. Astron. (a) Reineccius in notis ad poet. anō. (b) Cleinsorgius. Wittius. Veldius. Grothufius.

Clades Francorum ad Visurgim accepta à Widekindo.

jectura,

Carolus
ulturus
suorum
cladem
accelerat
in Saxo-
am.

Carolus
Castra
ponit ad
confluen-
tes Aleræ
& Visur-
gis.
Oratio
Caroli in
conventu
Verdensi.

jectura, ut totum illud belli robur eo congressu obtritum sit, paucis tantummodo servatis, qui per fluvium se ad castra Theodorici receperunt. Multi etiam ultro obtruncari maluerunt, quàm ignominia notati redire ad suos. Tam foeda Francico nomine hæc clades fuit; ac nihil adhuc omni bello, quod in decimum annum trahebatur, Francis funestius accidit. Theodoricus utrumne se cum suis ad Rhenum receperit, an præmunitis castris se incluserit, dum Carolus subsidio veniret, incertum ex Francorum scriptoribus. Sanè Carolus postquam suorum stragem accepit, iusto dolore atque ira commotus, omnem quem in propinquo habebat, contraxit exercitum, quocum sine cunctatione ante anni exitum acceleravit in Saxoniam, exercitu apud Ubios atque ostium Luppiaë traducto per Rhenum. Ac Rege ipso ducente copias, per mediam Westfaliam regionem perventum est ad Visurgim; castraque Rex inter Aleræ & Visurgis confluentes explicari iussit, nullo jam hoste amplius ad Regis præsentiam per Saxoniam se ostentante. Carolus ut rebellionis & patrum scelerum iudicium institueret, vindiciasque ad gentis perfidiam castigandam exposceret, conventum istic procerum populiq; indixit, in quo postquam magno numero Saxones se stitère, Carolus in hunc modum eos affatus est. *Quousque tandem, Saxones, nostram patientiam pertinaciam vestram, indulgentiam perfidiam, clementiam ferociam, condonatio tot scelerum perduellionem feret? Bellum adversus gentem vestram jam in decimum annum gerimus, semper provocati; quis enim hæcenus annus sine nova rebellionem vestram. Adeone ludibrium vestrum Franci? aut quæ gens sub Sole tam contemptrix humani diviniq; juris? Pacta nobiscum ritu gentium facitis, obsequium juratis, sacramentum fidei dicitis, sed non ultra hæc apud vos firma, quàm Francicus exercitus in conspectu vestro consistit; is tibi per Rhenum à me reductus, vos ad conjurationem, ad rebellionem, ad armare filitis mortalium fallacissimi. Quo tandem hæc prorumpent? an perpetuum nobis bellum erit cum vestra perfidia? toties rei, toties supplices recepti in gratiam ludificatis Majestatem nostram. Libertatem Christianam religionis nobis juratis, et in nullos magis quàm in Christianos Sacerdotes deservitis; tanquam illi mortalium sint facinorosissimi, quos ex innocentia vitæ inter vos comprobata sanctissimos vobis submittimus magistros, et doctores. Non hic repetam spolia, cedes et injurias superiorum temporum; tantum memores vos esse volo, quæ servitia ad Rhenum nuper, quæ per Hassiam, quæ per Frisiam intra fines Regni nostri grassati sitis in ades sacras, in Sacerdotes et consecratis Deo virgines, nec tamen hæc aliter ulti sumus, quàm importato ad terrorem exercitu, et repetitâ fœderum pacificatione. Liberi estis populi, et hanc unicam rebellionis causam obtenditis, libertatem videlicet gentis vestræ, quam nos neque armis nostris, neque religionis nostræ cultu vobis adimemus; sed credite mihi, quantum perfidi et perjuri lacestis arma Francorum, tantum victi denum servitutis vobis posterisque imponetis. Quid exposcitis tandem à Fran-*

fran-

Francis : quod non ultra offerimus, et supra spem ac vota etiam vestra largimur. Cum omnibus totius Europa nationibus Christianis et Barbaris fœdus et pacem colimus, tantum vobiscum, et cum gente Saxonum nihil stabile, nihil sociale, nihil humanum nobis esse licet. Tanta nimirum vestra est perfidia, tanta ferocia, quæ nec venia facilitate conciliari, nec consortione religionis placari, nec legibus æquis fœditi, nec fœdere ullo intra conventa pacis contineri, nec armis se frangi sinit. Quousque inus in mutuum sanguinem belluarum instar? quæ tamen facilius se quam vos tractari sinunt. Rebellaſtis denuo sine causa, arma intulistis perduelles sine ulla ad me delatâ querimonia, trucidastis binos legatos meos, quatuor Comites, nobiles genere belloque viros supra viginti, et totum illud agmen militiæ meæ, hæc illa fides vestra jurata ad fontes Luppia, et toties in conventis publicis? Video ego Saxones clementiam meam esse invitamentum perfidiæ vestrae, alimentum ferociæ; vos ego iudices, vos testes ex conscientia facinorum appello; si hæc Franci patrassent in Saxones, quæ vos in Francos, quibus non supplicii nos obnoxios deputaretis? Sed bene consuluit fortuna, quo minus eam potentiam armorum dederit vobis in capita nostra, quam nos in vestra modò habemus; vestrum nunc erit aut gentis totius excidium, aut paucorum supplicia velle. Ad ejusmodi Regis monita ac minas Saxonum proceres populusque incusare Widekindum, hunc cum Danicis & Nortmannis copijs advenisse concitorem suæ gentis, hunc Ducem ceterorum, hunc omnis mali causam prædamnare. Non illo contentus Rex jussit sibi listi quotquot Widekindi castra secuti, arma Francis intulissent; alioqui ni facinorosos dederent, uno omnes supplicio, fontes infontesque, perituros. Territi Saxones indignatione Regis, ac veriti cum primis, ne iram Regis in totius gentis exitium provocarent, quatuor virorum millia & quingentos, qui castra Widekindi secuti fuerant, sistunt Carolo. Stabant rei ad tribunal Regis, & quam toties experti erant, clementiam supplices appellabant pro condonatione scelerum. Sed conversâ clementiæ scenâ in severitatem, Carolus, quæ in concilio bellico decreta erat sententia, jubet pronuncari, quæ ejusmodi fuit; ut quotquot sumptorum armorum adversus Francos comperti essent, ipsorum iudicio capite mulctarentur: ita eodem die & loco quatuor millium virorum & quingentorum capita per carnificum manus sunt demessa. Supplicij locus ipsa Verda nominatur, ubi post Episcopi sedem esse voluit. Cruentum profectò spectaculum & alienum hæctenus à Caroli mititate supplicium. Sed ejusmodi severitatis exemplo toties perfidorum rebellio, & perduellium sævitia refrænanda erat, ne per impunitatem scelerum irent in novam audaciam, & barbarorum supplicio desisterent aliquando esse barbari; quando Regum Ducumque clementia non in ipsorum modò, sed in illorum, qui parere debent, ingenijs est sita. Benigni etiam Principis est clementiæ terminos transgredi, ubi condonata scœpius scelera nec merum amplius,

Carolus
M. quatuor
millia,
& quin-
gentos
rebelles
Saxones
ad Ale-
ram flu-
men capi-
tali sup-
plicio
afficit.
Curtius de
Alexandra.

nec

Carolus nec finem habent. Nec tamen hoc severitatis exemplo ita repressi
reducit sunt Saxones ad obsequium, quin altero mox anno rebellionem
exercitū, cœptaverint. Sed his gestis Carolus tanquam Saxoniam jam securus,
& Theo- reducto per Rhenum exercitu, Theonis villam ad hiberna concessit,
nis villæ ubi & Christi natalitia & Pascha solitâ celebritate peregit.
hibernat.

Cœpit eodem adhuc anno Widekindus barbarum in modum
sævire in Christianos, tam victoria superiori inflatus, quàm supplicij
Saxonum accensus in vindictam; quæ etsi Francici scriptores trans-
litterint, res tamen nobis comperta ex Alfrido tertio Monasteriensis
Episcopo, iisque auctoribus, qui res D. Willehadi & D. Ludgeri
ex eodem prope sæculo conscripserunt. Primus Widekindi Saxo-
numque furor versus in Wigmodiam, quæ pars est Bremensis diœce-
sis trans Visurgim in Saxonico solo, quam à biennio excoluerat Chri-
stianis legibus D. Willehadus cum sacerdotibus, in eosque ob hanc
causam primum sævitum. Trucidatus Bremæ Gerwalus cum socijs,
Folcardus presbyter cum Emmingo comite suo in pago Leri, Benja-
minus in Cibhriusti, Atrebanus clericus in Thiatmaresgaho, alij alibi
etiam ad Albim aut interempti aut quæsi ad necem. Willehadus, in
cujus caput primò conjuratum erat, conscensâ navi Frisiam littus le-
git, & divina providentia morti subtractus evasit. Inde feroces Saxo-
nes, duce Widekindo, delati in Drentiam & Tuentiam, omnem
Transfulaniam Frisiamque regionem ad Flevum usque flumen spolijs
& cædibus funestârunt; incensæ ædes sacræ, Sacerdotes sedibus suis
ejecti, Frisones Christiani quotquot reperti, coacti sunt Christiana-
nam religionem ejurare, & Idolis pristino gentis more litare. Quâ
procella cum tot laborum messis obtereretur, Albricus Trajectensium
Episcopus dolore consumptus obiit: Ludgerus qui locis illis Fri-
siam in septimum annum præerat, collecto sacerdotum ac discipulo-
rum grege tempestitiva fuga se in tutum recepit; & quia spes profemi-
nandi Evangelij hac Saxonum tempestate præscisa erat, multique eti-
am Frisones in hanc belli societatem unâ cum Danis & Nortmannis
se dederant, quo Christianum nomen in ijs regionibus delerent, Lud-
gerus assumpto in comitatum Hildegriimo fratre, & Gerberto, quem
cognomento Castum dixere, Romam profectus est. Eodem & Wil-
lehadus iter instituit, unâque cum Ludgero, quemadmodum Ada-
mus Bremensis scripsit, Adrianum Pontificem adiit, cum prius ex iti-
nere Pipinum Caroli M. filium Longobardorum Regem salutassent.
Benignè eos suscepit Adrianus, multisque solatus spem novam con-
cipere iussit, fore enim ut disiecta hac Saxonum procella brevi fere-
nitas illuceret, reditusque ad pristinos messis fructus patefieret. Inde
Ludgerus ad Cassinensè cœnobium recessit: Willehadus in Franciam
reversus, Epternaci in D. Willebrordi cœnobio delituit, quo &
discipuli à Widikindi clade superstites se ad magistrum suum college-
runt.

*Vita Wille-
hadi per
Philippum
Caesarem*

*edita ex an-
tiquo Ham-
burgensi co-
dice c. 7.*

& 8.

*Alfridus
in vita S.*

Ludg. c. 3.

*Othelgrimo
in eadem a-
pud Brov.*

*in notis ad
eamdem.*

*Adamus
Bremens. in
histor.*

*Caesar in no-
tis.*

*Widekin-
dus post
supplicia
suorum
sævit in
Christia-
nos.*

*Widekin-
dus Dren-
tiam &
Tuenti-
am vastat.*

*Willeha-
dus & Lud-
gerus eje-
cti, Româ
proficif-
cuntur.*

*Adamus
Bremens.*

*Vita Wille-
hadi c. 8.*

runt. Prima hæc Ludgeri profectio Romana est, quam inde confundit auctor vitæ à Browero editæ, quòd diversa ab eâ sit, quam Leone Pontifice Romam suscepit, ut hæc ipsa ratio horum temporum satis evincit.

Interim haud nescio non deesse, qui cum Bollando hanc Widekindi irruptionem sævitiamque in Christianos ad annum Christi septingentesimum octogesium quartum referant, turbatâ Chronographiâ; sed is error satis compertus ex scriptore rerum à Willehadogestaram, à quo accurata temporum ratio est habita, quæ in alijs desideratur. Nam cum Willehadi biennium docendi in Wigmodia, quod Ludgeri septennium fuit in Frisia, claudi dicat anno Christi 781. alteroque post anno Widekindus irruerit in Wigmodiam & Transifelaniam, turbatis Christianorum coetibus, haud alio quàm ad hunc ipsum annum hæc Widekindi irruptio & fuga Willehadi ac Ludgeri revocari poterit. Quocirca & Browerus primam D. Ludgeri profectioem Romanam ad hunc annum reducit. Opponitur hic nobis Adamus Bremensis, eò quòd Willehadum unà cum Ludgero anno rebellionis Saxonum XII. Romam venisse scribat. Sed is auctor, ut multi alij, exordia belli Saxonici ab exordijs regni Caroli deducunt, cum Carolus demum anno regni secundo, aut, ut alij numerant, tertio bellum Saxonicum cœperit. Haud tamen negaverim Widekindum ab hoc anno Christi 782. in consequentes adhuc annos, quibus adversus Carolum pugnavit, irruptionibus Saxonum turbasse Frisiam, quod annales à Bollando adducti dicere sunt visi. Quibus positis, roboratur nostra Chronographia, qua diximus ante biennium in Paderbornensi synodo constitutum à Carolo de Episcopatibus, & Willehadum Bremensi Ecclesiæ impositum, quam deinde septem annos ex Sacerdotali gradu simulque Episcopi jurisdictione administravit, quod auctor idem exfertè docet.

Consequitur nunc annus Christi DCCLXXXIII, cruento prælio inter Carolum & Widekindum clarus. Quippe Saxones, qui hæcenus pro libertate tam pertinaciter pugnaverant, ubi conspexere tam inexpectatâ severitate, & tot suorum ad Visurgim supplicijs secum agi, resumptis ad rebellionem animis conspirant. Nec paucorum, sed totius gentis hæc conjuratio fuit, atrocior quàm unquam antè. Adeo dolor cruenti spectaculi exasperarat omnium animos; ac nullum vehementius, quàm Widekindum Angariorum & Westfalorum Ducem. Hinc ille per hyemem colligere Danorum & Nortmannorum copias, appellare Danorum Regem pro subsidio, maturare ex Dania lætebris reditum in Saxoniam, convocare in consilium gentis totius primores, ad quos inflammandos hunc in modum prolocutus est.

Bollandus
in notis ad
vitam D.
Ludg.
Meibom in
Helmst.

Bollandus
in comment.
ad vitam
D. Ludgeri
§. 3.

Vita Wille-
hadi c. 7.
& 8.

Browerus
in notis ad
vitam D.
Ludg. & de
Chron. ejus.

An. Chri-
sti 783.
Regni
Franc. 16.
Long. 10.
Belli
Saxon. 12.

Ddd

Pugna-

Oratio
Wide-
kindi ad
Saxones.

Pugnauimus haecenus cum Francis pro libertate gentis nostrae, et veteri Deorum cultu; nunc si unquam iusta belli causa, vel ipsa necessitas nos admonet arma induere, nisi in extremam seruitutem et gentis probrum, venire libeat. Nam quae haecenus bella gessit Carolus Rex Francorum aduersum nos, non ultra processerunt, quam ut tributa exigeret, castella quadam firmaret praesidiis suis, Christi religionem persuaderet, bona fortunasque eriperet, vastando agros, spoliando vicos, abducendo pecora; modò in ipsa corpora, quae haecenus libera retinuimus, deservit. Quàm illud cruentum et inauditum in gente nostrâ crudelitatis spectaculum? uno die ad Aleram flumen quater mille et quingentos viros carnificum manibus trucidari, haud alia ex culpa, quam quòd castra mea, vestraque arma, pro libertate et gentis suae decore secuti sint. Ferrem ego lenius dolorem, si aut victi in acie, aut capti bello, aut dediti ex flagranti pugna ad supplicium postulati fuissent; iam verò cum obsidum in modum à vobis sint oblato, ultroque se stiterint supplices pro condonatione, qui aut fugere aut transire ad me poterant; immane quantum crudelitatis exemplum, quod nullus unquam hostis in gentem nostram patrare ausus fuit. Et quo in loco id ausus Carolus? in media Saxoniam, in libera gente, in conspectu vestro, ut vulnus ad dolorem vestrum tanto sit acerbius, ad vindictam inflammatus; si modò Saxones nondum esse desistis, qui ex aequo Martis campo haecenus pugnando gloriam gentis vestrae aequastis cum Francis. An nos Franciam ingredimur, an illi Saxoniam? ut in nostris sedibus tam crudeliter nos tractent? nemo unquam in mancipia sua tam dire seruit. Itane in hac laniena illa est libertas, quam Carolus per delinimenta verborum nobis toties promisit? Nimirum his dolis circumvenimur, ut eadem crudelitate Franci deserviant in capita nostra. An non per virtutem emori praestat, quam ejusmodi Francicum subire jugum? quod conjugibus nostris, quod liberis, quod posteris non aliud relinquimus, quam seruitutem et supplicium. Romani ceterique hostium post victoriam intra praelii locum terminabant gladii licentiam, furoremque belli, extra illum quae unquam carnificis manus admota in insontes milites? Causa belli aequa an iniqua sit, non est militis expendere ad libramentationum: culpa si qua fuit, mea et vestra fuit, qui imperauimus, in nos haec supplicia convertant Franci. Et quae bellandi furia victores à victis, inermes ab armatis trucidari? armis nos sternant prius, si milites sint, quam lictores esse velint. Perfidos nos incusant Franci; at quae gens in orbe terrarum fallacior Francis? qui omnis belli sui causam non aliam habent, quam dominandi libidinem; hac illi omnes trans Rhenum Germania provincias regno suo subiecere, nos Rheno haecenus disjuncti restamus; ideo tributarios nos primum subiecere, ut postremum seruos et mancipia sua facerent, quae nunc Caroli Regis sunt machinamenta. Scio commune monitum, Francicum amicum habeas, non vicinum; sed non tam vicinitas, quam inexplebilis dominandi cupiditas nos sine bello quietos non sinit, nisi ultra in commune Regni spoliū venire libeat. Haud minor nobis à religione Francorum imminet pernicies, eam nobis verbo offerunt liberam, re imperant; quorsum enim

enim Saxonia descripta in tot dioceses Episcoporum, designata Christianorum parocia, introducti tanto numero Sacerdotes et Monachi; quorum jurata professio non est alia, quam fana nostra subvertere, simulacra Deorum comminueri, patrios ritus abolere, populos metu, dolo, et minis ad Baptismi lavacrum pertrahere; in quo primum omnis Deorum nostrorum cultus est ejurandus, ut in sua religione juratos teneant, ex eoque vinculo ad obsequium et formam regni sui fingant et constringant. Testis Thuringia, Hassia, Frisia, Belgica, et omnes circumprovincia. Enim vero vulgus nullâ re efficacius movetur quam superstitione, et semel captum blandis Christianorum ritibus bellum tenacius pro Christo movet, quam pro Diis nostris unquam fecerit. Dubitem equidem majusne nobis periculum sit à Francorum armis, quam à Christianorum religione. Tandem sumite animos, quibus patrii Dii, et antiquissima Numina, quibus tam salus quam gloria sunt carissima. Liberi populi sumus Saxones, nullius unquam Caesaris aut Regis aut Principis exteri imperium passi; cogitate majores et posteros; fœdum nobis à Carolo primum jugum accipere, qui gentis libertatem adversus tot Francorum Reges tot sæculis defendimus: fœdus, nostra inertia posteris primam servitutem reliquisse. Hactenus dissensionibus nostris et discordiis Franci superiores; nunc si conspiremus, omnia victoriæ incitamenta pro nobis sunt: adsunt nobis Dani, Nortmanni, Sclavi, et omnes trans Albim bellicose gentes, quibus communis nobiscum belli causa est; nam victis nobis, illi se Francorum servituti proximos agnoscunt. Sanè Francos vinci posse, recenti ad Visurgim prælio monstratum est, quo legatos Caroli, quo Comites, quo florem nobilitatis prostravimus. Hac nobis felicioris belli auspicia Dii nostri esse voluerunt. Nemo nisi victor pace bellum mutavit. Gentis nostræ libertas majorum armis est parta, nec aliter quam per arma nostra servabitur. Me hortatore, me duce vestro, audete tandem concordibus animis aspirantem fortunam experiri, ulcisci que barbarum illud Caroli facinus; aderunt insontes casorum manes, auxilia et consilium belli nostri. Hæc & similia ubi dixerat Widekindus in congressu Satraparum & nobilium, accensi omnium animi ad renovandum bellum adversus Francos; remissique singuli qui aderant, ad gentis suæ provincias. Una mox animorum conspiratione Westfali, Angarij & Ostfali extremis viribus commune bellum apparant: affluebat omnium ordinum multitudo ad suos quæque duces & Satrapas, milites bello clari, juvenes & crudi senectute viri, majori quam unquam antè exacerbatione in Francos exciti. Nihil jam uspiam Christianis tutum, præterquam in castellis & præfidijs Francorum. Quæ postquam maturè iteratis nuncijs relata sunt ad Carolum Heristalli versantem in hibernis, nihil quoq; ille sollicitius habuit, quam per hyemem instaurare exercitum, quocum primo vere in campum prodiret. Ac postquam justa funebria Hildegardi conjugii perfoluta fuere, abrupto luctus spatio, quod militis est, armatus in Saxoniam processit, rectaque per Westfaliam traducto exercitu in hostem movet.

Saxones
duce Wi-
dekindo
extremum
conspirant
contra Caro-
lum &
Francos.

Engolism. Ex itinere comperit hostem in Teutonicis montibus confidere. Lo-
Teotmalli. cus, ut varij consignârunt annalium Francorum scriptores, prope
Astron. Dethmoldiam est, in comitatu Lippiensi. Præerat Saxonum militiae
Tietmalle. Widekindus, sciens locorum & populorum; qui quòd isthinc haud
Adelm. procul inter Angarios paternam sedem haberet, eò confidentius bel-
Theotmelli
Canisian. lum in meditullio gentis suæ apparabat. Sed Carolus qui omne mo-
Theod-
waldi. mentum rei bene gerendæ in celeritate ponebat, per ericeta Sinedi
Regni. festinando, cum expeditis legionibus juga montium conscendit,
Thiatmalli. Mox ubi & Saxones ad prælium paratos conspexit, militem quoque
Pithæan. suum in ordinem componit, acieque instructa ipsos præiens ducit
Thiotmel-
lie. in hostem, primumque Francos signa inferre jubet. Pugnatum acer-
Eginard. rimè, hinc Carolo, inde Widekindo suos inflammante: simul pedi-
Onneggi-
mons. tum, simul equitum congressus: Franci acriter instant, & Saxones
Prælium
Caroli cù
Widekin-
do ad Det-
moldiam. numero, illi virtute superiores; & Francis primum nutantibus, Caro-
Victor
Carolus
ad Deth-
moldiam. compellunt, cædunt, sternunt, proterunt, tantaque hostium strages
Poët. Ano-
nym. facta est, pauci ut ex innumerâ Saxonum multitudine, quod Fran-
Cramz. l. 2.
Saxon. corum annales perhibent, incolumes evaserint: & Carolo visum
Reineccius
ad Poët.
Chron. melius trucidari, quam in novam rebellionem reservari. Memorabi-
Sacellum
Adjutoris
Sanct.
Hulffe. lis ejus diei pugna, clarior victoria, cœlesti magis quàm humana par-
 ta manu. Quam in rem Franci memores beneficij ædem istic sacram
 postmodum erexere, cui à sancto auxilio nomen datum. Ac Roma-
 nasi cum Francis componas, idem hic locus in montibus Teuto-
 nicis vix semihoræ spatio disjunctus ad Dethmoldiam, in quo Ar-
 minius Q. Varum & Romanas legiones cecidit, & quò Carolus Wi-
 dekindum & Saxones fudit; à Romanorum clade campus victoriæ
 hodie dum appellatur, à Saxonum strage, mons auxiliij cœlestis no-
 men obtinet; eò etiam postrema victoria celebrior, quòd à Chri-
 stianis contra Barbaros triumphatum. Hic ille mons, quem Eginar-
 dus ab hoc prælij loco Osnegge ad Thietmelle compellat, nisi ex Cæ-
 sarum diplomatis jugum potius montiumq; tractum dicere libeat,
 ex quo Wihoni Osnabrugensium Episcopo donatione Caroli M.
 pars magna cessit; uti totus hic victoriæ locus Paderbornensium
 Episcopis paret, à quibus feudi titulo nunc possident Lippienses Co-
 mites. Is nimirum Caroli M. gratus in Deum & liberalis in Ecclesiam
 fuit animus, ut quibus in locis ope cœlesti victoriam adversus Saxo-
 nes obtinuerat, eadem post Episcopis & Ecclesiæ donaret, aut juris-
 dictione eorum subiceret.

Annal. At Carolus Rex parta tam insigni victoria retro paululum per
Francor. aliquod Leucas ex montium jugis cum exercitu in planitiem recess-
Adelmus in
Annal. sit; ac Paderbornæ castra metatus circum fontes, in amœnissimis
 locis

locis aliquamdiu confedit; tum ut sauciorum militum curaret vulnera, fatigatorumque corpora reficeret: tum ut alteram ex Francia & ab Rheno venientem exercitus partem expectaret, jungeretque invalidius belli corpus; certus enim Rex, ac Numine divino etiam agitatus, ad debellandam Saxoniam. Et verò dum Paderbornæ instaurat exercitum, nunciatur Regi, Saxones in finibus Westfalorum ad Hasam fluvium se collegisse in arma, ac novo istic validoque exercitu congregato, certò constituisse acie configere, si quidem auderet Carolus fortunam denuo experiri. Hoc nuncio accensus Rex ad rebellium audaciam comprimendam classicum cani iussit, associatisque quæ advenerant legionibus, in novum militiæ robur cum omni exercitu Osnabrugum acceleravit. Haud procul inde ad Hasam fluvium castra firmaverat Widekindus, quò quicquid rebellium erat Westfalorum Saxonumque, & quicquid ex Danicis, Frisicis ac Septentrionalibus populis evocatum erat, se intra breve tempus consociarat in formidabilem belli multitudinem, tanquam extremum pro libertate gentis pugnaturi. Et Carolus cum de summa rei agi, videret, haud segnius omne quoque robur belli contraxit; ac milite in ordines atque aciem composito, processit in hostem. Widekindus ubi & ipse Francorum adventum accepit, è castris educit exercitum, explicatumque per Satraparum & præfectorum agmina, objecit Carolo, vindictæ incertum an pugnae cupidior. Contra Carolus eo flagrantior prælij, quo magis & causa belli, & Numinis auxilio, & virtute exercitatorum militum fesus se pro religione pugnaturum intelligebat, aususque primo hostem aggredi & signa inferre. Commissis in prælium legionibus, decertatum pertinaciter, Carolo semper in prima acie obversante, hortanteque singulos; visusque est simul & strenui militis & boni Imperatoris munus explere. Nec segnior Widekindus, animare Saxones, adesse laborantibus, instaurare ordines, depulsos in aciem reducere. Multas diei horas tenuit cruentum prælium intra vulnera & cædes partium. Post ubi robusta Francorum vis illata, cessere Saxones, ruptaque acie in fugam se avertunt. Tum verò cædibus & clamoribus misceri omnia, sterni obvios, trucidari pecorum in modum profugos. Nec pugnae finis fuit, quàm aut cæsi omnes, aut capti venirent in manus Caroli. Refert auctor vitæ Caroli eo in prælio cecidisse sex millia Saxonum, alij innumeram multitudinem prostratam narrant, quidam ad internecionem deletos perhibent Saxones. Captivorum ingens fuit numerus, & prædam magna relata; ea tamen suorum strage Widekindus superstes fuga se subtraxit primùm in arcem, quam ad Visurgim habebat; inde postquam Carolum sibi inhærere sensit, in Daniam rursum profugit, Caroloque exinde Saxoniam hac insigni pugna debellatam reliquit. Lubet ipsum Eginardum audire: *Hoc bello licet per multum*

Carolus à pugna Castra Paderbornæ collocat.

Widekindus ad Hasam fluvium recolligit Saxones, eodè contendit Carolus.

Prælium alterum ad Hasam fluvium haud procul Osnaburgo.

Victor Carolus.

Widekindus ex prælio evasit.

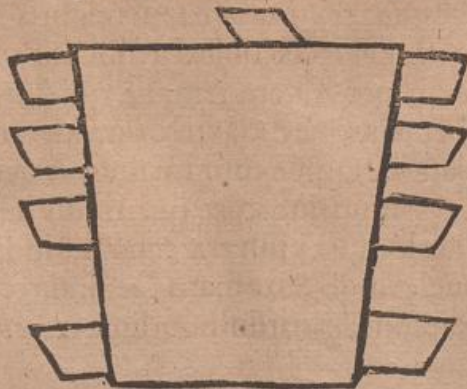
Eginardus

in vita Ca-
roli.

Wittius in
Chron.

Carolus à
prælio vi-
ctor aras
& fana e-
vertit, &
Christi re-
ligionem
libere in-
troducitur.
Grandes
in West-
falia lapi-
des aut
heroum
sepulchra,
aut aræ
sacrificio-
rum.

tum temporis spatium traheretur, ipse non Amplius cum hoste quàm bis acie
confluxit: semel juxta montem, qui Osneggi dicitur, in loco Theotmelli nomi-
nato: et iterum apud Hasam fluvium, et hoc uno mense, paucis quoque inter-
positis diebus. His duobus præliis hostes adeo profligati ac devicti sunt, ut ulte-
rius Regem neque provocare, neque venienti resistere, nisi aliquâ loci muni-
tione defensi auderent. Nihil his Caroli gloriæ imminutum; nam etsi
bis in acie stetit scribat, in ceteris tamen prælijs ipse præfens, co-
piasque in hostem duxit, uti id à Francorum scriptoribus relatum est.
Locum hujus prælij etsi quidam ad Haselunam, quidam ad Dreppe-
num vicum in Comitatu Diepholdico designent intra VVestfalix fi-
nes; nihilo tamen certius quàm haud procul Osnabrugo decertatum
esse; ibi enim ex tradita majorum fide monstrantur adhuc castro-
rum vestigia, quæ VVidekindus istic habuit; celebrantque incolæ
ob hæc VVallenhorstium, & Bocholtium vicum, & Rullam virgi-
num collegium, tanquam certa castrorum conflictusque monu-
menta haud procul ab Hasæ amnis ripis. Ibi decretoria pro religio-
ne pugna cum Saxonibus; ubi Carolus primum Saxonix Episcopatu-
m S. Petro vovit & condidit. A victoria visus est deinde Carolus
Saxoniam in provinciæ formam redigere, Episcoporum sedes parti-
ri, basilicas palam erigere, Episcopos sedibus suis imponere, Sacer-
dotum collegia condere, liberam Evangelij doctrinam pronuncia-
re, gentes ad lavacrum baptismi invitare, fana & simulacra Deorum
demoliri, aras impiorum sacrificiorum subvertere; inter quas me-
morant longâ majorum fide grandem illum lapidem, qui Osnabru-
gum inter & VVallenhorstium ac prælij hujus locum hodie dum
conspicitur in jugo montis & opaco luco, quibus in locis plerumq;
conventus & sacrificia agitabantur. Vasta sanè moles impolito ope-
re, in formam mensæ; mireris qua arte, quibus humanis viribus &
machinis in jugum montis attracta lapidis moles; quippe tres pedes
crassa viginti septem longa, novem fulcris subnixâ, quibus à terra tres
pedes erecta, sed quatuor rupturis convulsa; quod à Carolo Francis-
que dum istic adversum VVidekindum pugnarent, factum opinan-
tur. Ego hic figuram lapidis, quam non sine admiratione conspexi,
oculis subjicio, quo quis spectando simul legendoque hæc æstimet.

Multa

Multa hujusmodi saxa reperies per inferiorem VVestfaliam, cum primisque in Embslandia, haud secus quam in Drentiæ & in Regis Daniæ provincijs. Varia de his scriptorum judicia, quæ eò fere inclinant, ut heroum sepulchra esse velint; quale Surboldi Regis apud Humelingos planis grandibusque lapidibus intectum, sub quæis integer grex ovium à pluvijis tutus quiescit. Quanquam alibi grandes filices in cumulum congesti, sub quibus urnæ ossium, scruta, exesaque supellectilia effodiuntur. Sed mihi eorum sententia cum Guicciardino atque alijs probatur, qui partim heroum tumulos, partim aras genticiæ superstitionis censent; quando & super ipsa sepulchra à Barbaris victimas esse immolatas satis compertum ex variarum gentium moribus & antiquitatum monumentis; quanquam illa plana saxa, quæ in formam mensæ ac tabulæ reperimus in lucis ac montibus, solis sacrificijs erecta crediderim, arasque ad quas statis diebus cœtus populi collecti, & sacrificia per genticos Sacerdotes immolata sint. Eò & Clemens Alexandrinus: *Quæ prius hominum sepulchra fuerunt, magnificentius templorum appellatione vocata sunt,* & quæ heroum fuere simulacra, istic cœperunt ut Numina coli; quemadmodum sacer scriptor inde inanium Deorum cultum à primâ sui origine deducit. Igitur ut Carolus Eresburgi fanum ac simulacrum Martis subvertit; ita in saltu Osnabrugensi aram hanc sacrilegam, cum ex templo submovere non posset, frangere cœpit, ne quod genti VVestfalæ, superstitionis suæ cultusque tenacissimæ, invitamentum maneret aut posteris memoria. Quamobrem per VVestfaliam nulla fana, nulla simulacra, nulla ejusmodi superstitionum monumenta, præterquam in tumulis hisce visuntur; quorum in locum Carolus, ut fama fert, ad semitas & viarum transitus & per agros crucis signa depingi erigique jussit; aras autem & Sacerdotes & sacrificia vera quærere in Christianorum templis; uti per omnem Saxoniam tam vetustæ sunt aræ in basilicis, quam vetusta est Christianorum religio à Carolo primùm & Episcopis invecta. Sed ut cetera præmittam redeamque ad prælium cum VVidekindo; inter vetustissima Osnabrugensium monumenta tradunt incolæ VVallenhorstense templum haud procul ab Hafa & hujus prælij loco; ut facile mihi persuaserim Carolum istic ob memoriam tam celebris victoriæ ædem sacram condi jussisse; haud secus quam ad Dethmoldiam sacellum Auxilij divini collocari voluit.

Guicciardin. in Belg.
 Obbo Emm.
 l. 1. hist. Fris.
 Olaus Wolm.
 mus l. 1. c. 6.
 Mon. Dan.
 Conring. de
 antiq.
 Helmsted.

Ceterum Carolus ut præsentis victoriæ fructum terroremque proferret, ab Hafa ad Visurgim cum exercitu processit; ac primò VVidekindum insecutus, arcem, quam ad Visurgis flumen Mindæ habebat, circumfedit; ex qua cum ille certè se subduceret, in Dani- am rursus & pristinas latebras profugus, Carolus exercitum per Visur- gim traduxit, omnemque illam Ostfalorum regionem intra Albim

Annal.
 Mind.
 Cranz, l. 1.
 Metrop. c. 9.
 Carolus
 Visurgim
 victor
 transgre-
 ditur.
 & Vi-

Adelmus & & Visurgim peragravit; & quia magna pars procerum ac populi
eterei. Widekindo se conjunxerat, agros eorum spolijs & depopulationibus
Francor. permisit: nihil ferro flammaque intactum, quo Francicus miles tra-
Annal. ductus. Qua calamitate permoti Ostfali supplices se denuo Carolo
Anonym. ad omne obsequium & imperata stitère. Postremum ad ipsum Al-
Poëta. bim progressus, Sorabis ac Sclavis, quòd superiori anno Thuringiam
 Carolus vastando incurlassent, trophæa victoriæ ostendit, metuq; armorum
 ad Albim intra fines suos continuit. Inde cum jam anni tempus hiberna mo-
 progres- vastando incurlassent, trophæa victoriæ ostendit, metuq; armorum
 sus Saxo- intra fines suos continuit. Inde cum jam anni tempus hiberna mo-
 nes sup- neret, reflexo itinere ad Rhenum profectus, WORMATIÆ Fastradam
 plices ha- Rudolphi Comitis Orientalis Franciæ filiam duxit, qua cum Heri-
 ber. stallum ad Mosam discessit in hiberna; ubi & Natalem Christi diem
 Fastradã & Pascha prisca majorum celebritate peregit, animo semper ante ce-
 ducit con- & Pascha prisca majorum celebritate peregit, animo semper ante ce-
 jugem, & teras curas in bellum Saxonicum intentus. Amissa hoc anno conjux
 cum ea Hildegardis, elata Bertha mater, ducta nova conjux; at nihil funera,
 Heristalli nihil novi amores Martium Caroli animum turbârunt.
 ad Mosam
 est in hi- Aderat jam annus octogesimus quartus supra septingentesi-
 bernis. mum in venum tempus progressus, cum nihil Carolo sollicitius
 An. Chri- fuit, quàm ut educto ex hibernis milite Saxoniam repeteret. Ac mira
 sti 784. fuit, quàm ut educto ex hibernis milite Saxoniam repeteret. Ac mira
 Regni Dei providentia erat, Franciam per id tempus ab intestinis motibus,
 Franc. 17. exterisq; gentium bellis quiescere, quo partæ victoriæ insisteret Ca-
 Longob. rolus, bellique Saxonici reliquias, ut annalium scriptores memo-
 II. rant, tanquam in fumante adhuc incendij igne comprimeret. Nun-
 Belli ciatum quippe fuerat Regi, Saxones, cum primisque Westfalos, à su-
 Saxon. 13. perioris anni cladibus nondum quietos machinari nova rebellionis
 Carolus consilia, superesse arces & castrorum munimenta in quibus se præ-
 in Saxoni- munirent, sollicitari vicinas circum gentes in auxilium, interque eos
 am redit ad reli- Frisios convolare, ultro arma & viros offerendo (nam partem Frisiæ
 quias bel- rebellasse auctor est Engolismensis) Major à Widekindo metus erat,
 li compri- ne homo à cladibus semper furiosior ex Daniæ latebris cum novis
 mendas, Barbarorum copijs erumperet, & si furori spatium daretur, multò
 doman- atrocius bellum instauraret. Hæ Carolo maturandi causæ fuerunt.
 dosque Westfa- Igitur per verni temporis initia exercitum trans Rhenum traducit ad
 los. locum, quem aliqui Francicorum scriptorum Lippeheim, vocant,
 Rhenum transit ad vicum nempe ad Confluentes Luppia & Rheni, de quo supra rela-
 ostium tum, ubi nunc Wesalia consistit. Inde cum exercitu in Westfaliam ef-
 Luppia. fusus latè pagos & regionem undequaque spoliando evastandoque
Adelmus peragravit, nullo se hostium ostentante in armis; quòd ad terrorem
Auctor vi- graffantis exercitus incolæ aut in silvas & paludes se abdiderant, aut
ta Carol. profugi cum uxoribus & liberis se in Frisiæ oras retraxerant, aut intra
Annal. Ca- arcium munimenta delitescerent. Ex his quia munitio Dromi infesta
nif. restabat (Dreini opinor pagi fuit, ut Poëta vetus dicere visus) aut in
 Dromi Cappenbergensi aut Strombergensi edito colle; nam ad Strommin-
 munitio gi, quod Strombergam opineris, post Carolus confedisce scribitur ab
 expugna- ta. eodem
S. Ludgerus
e. s. m. Epist.

eodem S. Ludgero. Ad Dromi igitur munitionem expugnandam ductus est à Carolo exercitus, admotisq; machinis castellum laceratur; intrant per ruinas Franci cæsis, ejectisq; Westfalibus. Locus post totaq; Dreini regio Carolo filio cum parte exercitus ad tutelam Westfaliæ commissa est. Ipse Rex cum robore exercitus ad Visurgim progressus castra posuit ad locum, quem alij^(a) Huculbi, alij^(b) Huculum & ^(c) Huculim, alij^(d) Uculbi nominant; sed hætenus is incompertus est. Istic certè dū versaretur in Westfalia, impeditus est continuis cœli pluvijs & aquarum inundatione, quo minus expeditionem in Aquilonares Saxonix provincias, ac Frisiam etiam rebellantem promoveret. Itaq; mutato consilio iter in Thuringiam convertit, circumductoq; exercitu in eam campestem Saxonix partem penetravit adversus Slavos, quæ Albis & Salæ fluminibus intercipitur, quo delatus omnem circum regionem incensis villis depopulatus est; castraq; subinde ad Stainfurt, mox Schoningæ (quam Francici scriptores nunc Schannicum, nunc Schanangi, nunc Schalingi vocant) metatus est. Ibi postquã Ostfalorum conventionem habuit, castigatâ superioris anni rebellionem, pristina pacis fœdera confirmavit. Lenior semper Ostfalorum quàm Westfalorum gens: ideo ex ijs regionibus matura adhuc ætate reduxit exercitum ad Rhenum, Wormatiæque confedit aliquamdiu.

Inter hæc Caroli Regis filius Carolus, indole bellica inter fratres patri quàm simillimus, quem ad Luppiam in regione Dreini Westfaliæ præfectum reliquerat, oppugnatur à Westfalibus; rati enim per absentiam Regis juvenem facile opprimi, & Francicum adeo jugum exui posse, ad arma convolant; rapti in societatem Frisij, & qui trans Isalam incolunt populi. Evastaverat haud multum antè totam Westfaliam Rex, & in paludum & silvarum latebras compulerat; ex quibus tamen perinacissima gens se brevi in validum belli robur contraxit, ausa ultro Francos adoriri. Nec segnior Caroli filius, collecto quò valebat equitatu, hostibus se intrepidè objicit, investusq; cum equitum turmis, hostem ad primum congressum sternit fugatq;. Cæsi eo prælio supra septem millia Westfalorum & Frisonum. Quã insigni potius victoria præclaroque tirocinij militaris edito documento, cum gloria ac triumpho Wormatiam se ad patrem contulit. Locus prælij Dreini pagus appellatur à Francicis scriptoribus, quod nomen etiamnum retinet ex oppido Dreinstainfurt; quanquam pagi nomine tractus regionis à prisca designetur, ac totus simul ille fuit, quantum per diocesin Monasteriensem Luppix ripis prætenditur, quem alij Drangni, alij Daignum, Poëta noster rectius Dreini pagum nominat, quã appellatione vetustæ etiam tabulæ consignant. Francorum militum corpora, qui eo prælio ceciderunt, sepulta ubi Gleina in Luppiam influit; quo loco ædes sacra post erecta à Carolo; crescente dehinc affluentium pietate, cœnobium virginum sacello circumpositum, quod hodie dum Capellæ nomen retinet. Ece Haud

Dreini regio commissa Carolo filio Caroli, ipse ad Visurgim tendit.

Huculbi.

(a) *Adelm9 & Astronõ.*

(b) *Annal. Camisian.*

(c) *Auctor. vite Caroli & Regino.*

(d) *Poëta Anonym.*

Sclavos vastat.

Schoningæ Ostfalorum conventus.

Carolus Caroli filius in Westfalia relictus Westfalos & Frisios prælio vincit clade septem millium.

Auctor. vita Caroli.

Locus pugnx Dreini pagus.

Anonym. Adelmus.

Regino corruptus.

Dragini. Annal. Camisian.

Dragini. Capellæ ac virginum cœnobij origo ad Luppiam.

Eldach
homo
Westfalus
hoc bello
Saxoni-
bus mili-
tans ope
D. Suib-
erti mi-
rabiliter
fanatur.
D. Ludger.
epist. ad
Rixfridum.

Haud minus illustre, quod D. Ludger^s ex hoc prælio Caroli filij memorat; quanquam annum prævertisse narrando censeari possit. Militabat inter Westfalos, quos à Caroli filio obtritos diximus, homo Christianus, ortu Paderbornensis, ac per vim à Satrapa suo ad bellum protractus. Nomen illi gentile Eldach, ex quo deinde Baptismum suscepit, Bruno dictus, vir opulentus ac strenuus, animoq; militari & factis clarus inter suos. Is postquam ex miserabili Ogelli Satrapæ popularis sui, simulq; ex Occonis & Nothelini casu, de quo supra relatū, quòd hæc præsens spectârat, singularem induerat pietatis sensum erga D. Suibertum; ejus rei gratia in more habuit, quotidie orationem dominicam & salutationem angelicam recitare, rogareq; unice Divum, quo sibi patronus in omnem vitæ casum & salutis periculum adesset. Ubi verò in prælio adversus Caroli filium hasta transfossus à Franco procubuit semianimis, jacuitq; inter cæsorū cadavera volutatus, opem D. Suiberti multò impensius implorat, voto etiam addito, si vita sibi servaretur, Werdam se venturum supplicem gratumque. Vix dum hæc precatus, cùm D. Suibertus pontificali habitu & multo splendore circumfusus adstiterit, pedoq; pastorali contingens miserum, non morieris, inquit, ex hoc lethali vulnere, vitam enim longiorem tibi impetravi à Deo, tu modò promissa exple; ac mox impresso Crucis signo erexit. Hæc quia post prælium spectabantur à Francis, attoniti ad insolitum lucis fulgorem advolant, & quâ ope D. Suiberti servatus sit, narrantem cum stupore audiunt, miseratiq; casū ex sanguis viri, vulnera obligant, & in hospitium deportant. Ea quoq; res postquam ad Carolum Regem postea est relata, jussit hominem ad se perducī, narrantem audit, D. Suiberti ope restitutum videt, & mox alio beneficio exornatum ex captivo liberum pronunciat. Ille verò Werdam profectus omnem vitam in servitio D. Suiberti exegit. Et Carol^{us} Rex tanquam hoc prodigio simul à Deo accensus exinde Pipini patris liberalitatem ac pietatem in D. Suibertū æmulari cœpit. Victis post Westfalos & Angarijs Werdam instaurare, revocare fugatos Sacerdotes ad Collegiū, basilicam donis ornamentisq; decorare, elargiri ex fisco prædia & bona, quibus sacer ille locus multum locupletatus est.

Sed in præsens hoc compertum miraculum inter cetera Carolo simul hortamento fuit ad repetendam eodem anno expeditionem adversus Westfalos & Angarios. Quippe cognita horum populorum rebellionis insolentia, hiberna, quæ VVormatiæ cœperat, abruptit; revocatoque similiter milite, ad inferiorem Rhenum properat, & obrigescente licet jam hyeme VVestfaliam unâ cum Carolo filio intrat. Quam molestum militi Franco iniquissimo anni tempore per impedita & aspera VVestfaliæ loca traduci, tam latè licenterq; depredationibus ferro flammaque sævitum ad excindendam toties rebellem gentem, mirum ut sit post tot expeditiones & cædes reper-

Carolus
abruptis
hibernis
ad Visur-
gim mo-
vet, castris

tos

tos adhuc fuisse, qui aut rebellare possent, aut in quos furor bellicus
 grassaretur. Sed ad Visurgim & montes Teutonicos se contraxerant
 rebelles Saxonum; ideo Carolus percursatâ regione, transcensisque
 montibus, in medio latitantium hostium castra ad Ambram fluvium
 posuit in pago Huetagoe, ac villa vicoque Luidi, eoque in loco pri-
 mum inter Saxones Natalem Christi celebravit, quod ex consilio
 bellico Wormatiæ decretum esset ad perdomandam gentem in hi-
 berna in Westfalia peragere. Haud procul inde castrum Saxonum
 Schidroburgum, sed diverso in pago, quem Wazzaganin nominant.
 Utrumque hunc locum, quod Ambra intra eosdem montium sinus
 præterlabatur, Carolus suis castris complexus. Valla & vestigia Schi-
 droburgi hodieum visuntur, ubi in adverso editoque montis jugo
 olim castrum Arminij haud minus spectabile ex ruderibus suis. Præ-
 ter Ambram, qui nunc Emmera dicitur, infraque Ludæ oppidum se in
 Visurgim effundit, Carolum oblectârunt Pyrmontanæ aquæ in con-
 spectu Ludæ, ac ore & medela celebres. Uterque locus Luda & Schi-
 droburgum, quia intra diœcesin Paderbornensem, hic sacra, ille
 utraque jurisdictione comprehensus, ideo Ferdinandus Princeps in-
 ter Monumenta sua celebriorem fecit; & quia dignum posteritate
 inscriptionis carmen, hic, ut in ceteris præstiti, exhibeo.

circum
 Ludam
 positus,
 ubi Nata-
 lem Chri-
 sti cele-
 brat.
 Ambra
 fluvius.
*Annal. Ca-
 nis. villam
 Lutundi.
 Regno Lin-
 hidi pro
 Luidi.*
 Schidro-
 burgum.

LUDA. AD. AMBRAM

MEMORIAE SACRUM.

HIC. UBI. LUDA. VETUS. JUCUNDÆ. MARGINE. RIPÆ
 URBS. SEDET. ET. CULTOS. AMBRA. PERERRAT. AGROS
 AMBRONES. HABITASSE. FERUNT. QUOS. CIMBRICUS. OLIM
 MILITIÆ. SOCIOS. TRAXIT. IN. ARMA. FUROR
 ILLIS. ARMINII. SUCCEDENS. ARCE. PROPINQUA
 GENS. TENUIT. VALIDA. SCEPTRA. CORUSCA. MANU
 ANNUA. SACRA. PIO. CAROLUS. DEIN. MORE. FREQUENTANS
 NASCENTEM. COLUIT. SUPPLICE. VOCE. DEUM
 ET. SCHIDROBURGUM. PROPIUS. DUM. SAXONA. BELLO
 FULMINAT. HOC. POSUIT. FRANCICA. CASTRA. LOCO
 HÆC. OLIM. DECORI. FUERINT. NUNC. PROXIMA. LUDAM
 CONCELEBRAT. NOTÆ. VENA. SALUBRIS. AQUÆ

FERDINANDUS. DEI. ET

APOSTOLICÆ. SEDIS. GRATIA. EPISCOPUS. PADERBORNENSIS
 COADJUTOR. MONASTERIENSIS. S. R. I. PRINCEPS. COMES
 PYRMONTANUS. ET. LIBER. BARO
 DE. FÜRSTENBERG.

LUDÆ. AD. AMBRAM. PER ANTIQVÆ. AMBRONUM. ET
 CHERUSCORUM. SEDI. CAROLI. MAGNI. CASTRIS. IN. QVIBUS. AN. DCCLXXXIV
 CHRISTI. NATALEM. EGIT. ET. PYRMONTANÆ. ACIDULÆ. VICINITATE
 CELEBRATÆ. M. H. P.

At Schidroburgum, quod tam vario sono vocis Francici anna-
 les prodiderunt, ac postremum Schyræ & Schidræ nomen retinuit,
 sede etiam Episcopi à Carolo M. designatâ, celebre fecerunt Annales
 Mindenses alijque scriptores. Locus olim cultior, quàm modò conspi-

*Astron. De-
 kidroburg.
 Adelm. Ski-
 droburg.
 Annal. Ca-
 nis. Kidri-
 burg.
 Poeta vetus,
 Skideron-
 burg.*

Regino Ri-
chrisburg.
Chron.
Mind à
Morbomio
editum.
Henricus de
Hervordia.
Rolevingi de
land. Westf.
Scheidel in
Chron. &
discept.
Magd.
Pideritius
in Chron.
Lip. p. 2.
Monument.
Paderb.
Schidra
sedes E-
piscopi à
Carol. M.
designata.
Albertus
Sacerdos
ei imposi-
tus, inde
sedes hæc
Episcopa-
lis aliò at-
que aliò
translata.
Remam
castra
promo-
vet.
Auctor. vi-
ta Caroli
Rimia.
Annal. Ca-
nif. Rimit.
Astrò. Rimi
Adelmus
Rumi.
Mulè Regi-
no Adrena.
Carolus
Eresburgi
primum
hibernat
in Saxo-
nia, ibi
Pascha
celebrat,
eò Fastra-
dam Re-
ginam
evocat.

ciatur; multi enim circum Ludam in Pymontano comitatu vici
 (quorum ne vestigia quidem ex bellis) ut Carolus istic in montibus
 Teutonicis sedem Episcopi figere voluerit ad excolendos Angarios,
 duram inter Saxones gentem; ideoq; Albertum quendam rarâ fan-
 ctitate virum impositum volunt. Sed brevis istic statio Episcopi &
 commutabilis sedes. Nam per Brunonem & Tanquardum Saxones
 primum in Vallerseve ad Ericam; inde per Henricum primum in
 Vrose oppidum Northuringiæ, ac tandem per Ottonem Magnum
 Magdenburgum translata, atq; ita ex humili loco ad Archiepiscopa-
 tus splendorem transecta est, non defraudato Carolo M. ne quis ex
 ijs, quos ille instituerat, Episcopatus extingueretur; quod nostrâ pri-
 mum ætate urgentibus Suecorum Saxonumq; prævalentium armis
 permittendum fuit, postquam ab avita majorum religione descitum
 est ad hæreses; tantumq; in extinguendis Episcopatibus laboratum,
 quantum religiosissimi olim Cæsares à Carolo M. in ijs erigendis
 dotandisque inter se contenderunt.

Transactis ad Ambram Christi Natalitijs, Carolus cum exercitu
 movit ad inferiorem Visurgis ripam, confeditq; ad Remiam vicum,
 qui nunc Reme pagus, ad Warnæ ostia in Visurgim defluentis, medio
 prope inter Vlotam & Mindam loco; ibi Pipini Regis ac patris castro-
 rum vestigia veneratus est, quem istic cum exercitu constitisse dixi-
 mus, bello eodem adversus Saxones triumphantem. At Carolo con-
 stitutum erat præsentis expeditione transire Visurgim, omnesq; infe-
 rioris Saxonie regiones, quæ VVidikindo se associarant, populando
 urendoq; percurfare, ac populos armorum terrore & extremis cala-
 mitatum malis ad obsequium deducere. Sed hæc Caroli consilia in-
 tervertit continuata cœli tempestas; fœda quippe hyems ejus anni
 pluvijs nivibusque inciderat, quibus & amnes inflati, & regio aqua-
 rum inundatione superfusa non sinebant exercitum traduci per hu-
 mentia ad Septentrionem loca. Et jam bina ejus anni per Rhenum ex-
 peditione in Westfaliam factâ miles fatigatus attritusque erat. Tum
 multò consultius habuit Carolus ipsam Westfaliam perdomare, fomi-
 temq; omnis rebellionis istic prius extinguere, quam trans Visurgim
 incerto belli eventu exercitum transportare. Quare reflexo ab Remia
 itinere cum milite Eresburgum ad hiberna concessit, quò & Fastra-
 dam conjugem liberosq;, delinimenta laborum, evocavit, castraque
 militi ad hibernandum circumposuit, advecta ab Rheno & vicinis
 locis annonâ. Prima hæc memorantur hiberna, quæ Carolus in Saxo-
 nia habuit. Uterq; locus tam Luda ad Ambram fluvium, ubi Christi
 Natalitia, quam Eresburgum ad Dimolam, ubi Pascha celebravit Ca-
 rolus, intra fines diocesis Paderbornensis; hic comitorum hæcte-
 nus celeberrimum, hic frequentior Martis campus; tanquam Carolum
 prisca Romanorum vestigijs insistentem conspiceres, quibus mili-
 tiæ palæstra & hiberna militum ad Luppiæ fontes, & hac potissimum
 regione intra Visurgim & Rhenum delecta sunt.

LIBER